

T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
İŞLETME TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ARAP BAHARINDAN SONRA TÜRKİYE’NİN DIŞ TİCARETİNDE
YAŞANAN FİNANSAL PROBLEMLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
ABDULKADİR SAATÇI

GAZİANTEP - 2019

T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
İŞLETME TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ARAP BAHARINDAN SONRA TÜRKİYE’NİN DIŞ TİCARETİNDE
YAŞANAN FİNANSAL PROBLEMLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
ABDULKADİR SAATÇI

TEZ DANIŞMANI
PROF.DR.HİLMİ ERDOĞAN YAYLA

GAZİANTEP - 2019

**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
YÜKSEK LİSANS KABUL VE ONAY FORMU**

İşletme Anabilim Dalı **İşletme** Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi **Abdulkadir SAATÇI** tarafından hazırlanan “**Arap Baharından Sonra Dış Ticarete Yaşanan Finansal Problemler**” başlıklı tez, **09 /01 / 2019** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucu **başarılı** bulunarak jürimiz tarafından **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Görevi **Unvanı, Adı ve Soyadı** **İmzası:**
Kurumu/Üniversitesi

Jüri Başkanı Prof. Dr. Hilmi Erdoğan YAYLA
Tez Danışmanı Hasan Kalyoncu Üniversitesi

Jüri Üyesi Prof. Dr. Mazlum ÇELİK
Hasan Kalyoncu Üniversitesi

Jüri Üyesi Dr. Öğr. Üyesi Mehmet AYTEKİN
Gaziantep Üniversitesi

Bu tez Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. Mazlum ÇELİK
Enstitü Müdürü

TEZ ETİK VE BİLDİRİ SAYFASI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Arap Baharından Sonra Dış Ticarete Yaşanan Finansal Problemler” başlıklı çalışmanın tarafımca, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve onurumla doğrularım.

02.01.2019

Abdulkadir SAATÇI

İmza

ÖNSÖZ

Bu çalışmayı hazırlarken bilgi ve tecrübelerinden faydalandığım değerli hocam ve tez danışmanım Doç. Dr. Hilmi Erdoğan YAYLA' ya teşekkür ve saygılarımı sunarım. Desteklerini esirgemeyen kıymetli ablam Didem SAATÇI'ya teşekkürü bir borç bilirim.

Gaziantep, 2019

Abdulkadir SAATÇI

ÖZET

Bu çalışmada, Tunus'ta 2010 yılının aralık ayında Muhammed BUAZİZİ' nin kendisi yakmasıyla başlayıp birçok Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkesini etkisi altına alan Arap Baharı olarak adlandırılan halk ayaklanmasının Türkiye'deki firmaların dış ticaret anlamından yaşadıkları finansal sorunlar araştırılmıştır. Araştırma, Türkiye de Ortadoğu'ya sınır komşusu olan Gaziantep, Hatay ve Şanlıurfa illerimizdeki toplamda 6 firma oluşturmaktadır. Firmaların dış ticarete öncelik olarak finansal açıdan yaşadıkları sorunlar araştırılmış olup nakliyat noktasında yaşadıkları sorunlarda incelenmiştir. Yaşanılan sorunların daha iyi anlaşılabilmesi için farklı sektör gruplarında faaliyet gösteren firmalar seçilmeye dikkat edilmiştir. Araştırmacı tarafından hazırlanan sorular katılımcılarla yüz yüze görüşülerek sorulmuş olup verilen cevaplar doğrultusunda neticeler elde edilmiştir. Katılımcılara Arap baharı öncesi ve sonrası olarak karşılaştırmalı sorular sorularak yaşanan problemlerin net bir şekilde anlaşılması sağlanmıştır. Son olarak genel durum değerlendirilmesi yapılması istenilerek Arap baharının ne denli finansal, sosyal ve siyasal etki bıraktığını incelenmek istenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Arap baharı, dış ticaret, finans, ihracat.

ABSTRACT

The financial problems which the firms have experienced from the point of trade resulting from the popular uprising called the Arab spring, which started in Tunisia, in December, 2010 with Muhammed Buazizi's burning himself and took hold of many of the Middle East and North Africa countries, have been searched in this study. The search is composed of totally six firms in Turkey; in Şanlıurfa, Hatay and Gaziantep, bordering the Middle East. The firms problems from the point finance in the foreign trade have been searched primarily, and the problems they have experienced at the point of transportation have been examined, as well in order to be able understand the experienced problems, choosing firms operating on different groups of sectors has been taken into consideration. Negotiating face to face, the questions prepared by the researcher have been asked to the participants and in the direction of the answer, the results have been obtained. Asking the participants questions as pre Arab Spring and past. Arab spring, a clear understanding of the experienced problems has been provided. Finally, asking a general status assessment to be done, it has been expected to examine how much financial, social and political effect the Arab Spring has left.

Keywords: The Arab spring, foreign trade, finance, export.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖNSÖZ	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar LİSTESİ	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ.....	1
1.1.1. Problem Cümlesi.....	1
1.1.1. Araştırmanın Alt Problemleri.....	1
1.2. Araştırmanın Önemi	2
1.3. Araştırmanın Sınırlıkları.....	2
1.4. Araştırmanın Varsayımları.....	2

İKİNCİ BÖLÜM

ARAP BAHARI VE NEDENLERİ.....	4
2.1. Arap Baharı.....	4
2.2. Arap Baharının nedenleri.....	7
2.2.1. Ekonomik Nedenler	7
2.2.2. Siyasal ve Yönetimsel Nedenler	10
2.2.3. Sosyal Medya ve Küreselleşme Nedenleri	11
2.2.3.1. Ükelere Göre Sosyal Medya Kullanımı.....	13

2.3. Arap Baharından Etkilenen Ülkeler.....	14
2.3.1. Büyük Olayların Yaşandığı Ülkeler	15

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DIŞ TİCARET	19
3.1. Dış Ticaret Finansman Kaynakları	21
3.1.1. Leasing.....	23
3.1.2. Factoring	24
3.1.3. Forfaiting	26
3.1.4. Eximbank Kredisi	27
3.1.4.1Kısa Vadeli İhracat Kredisi.....	28
3.2. Dış Ticarete Kullanılan Ödeme Yöntemleri	31
3.2.1. Peşin Ödeme	31
3.2.2. Mal Mukabili Ödeme.....	33
3.2.3.Vesaik Mukabili Ödeme	34
3.2.4. Akreditifli Ödeme	35
3.3. Türkiye Ve Orta Doğu Dış Ticareti	36
3.4. A.B.Ö. Türkiye'nin seçilmiş Orta Doğu Ülkeriyle Dış Ticaret İlişkileri	39
3.4.1. Suudi Arabistan'ın Arap Baharı Öncesi Sosyo-Ekonomik Yapısı.....	41
3.4.2. Suudi Arabistan'ın Arap Baharı Öncesi Gaziantep, Hatay ve Şanlıurfa İllerimiz İle Dış Ticaret Verileri	44
3.4.3. Irak'ın Arap Baharı Öncesi Sosyo-Ekonomik Yapısı.....	46
3.4.4. Irak'ın Arap Baharı Öncesi Gaziantep, Hatay Ve Şanlıurfa İllerimiz İle Dış Ticaret Verileri.....	47
3.4.5. Suriye'nin Arap Baharı Öncesi Sosyo-Ekonomik Yapısı.....	52
3.4.6. Suriye'nin Arap Baharı Öncesi Gaziantep, Hatay ve Şanlıurfa İllerimiz İle Dış Ticaret Verileri	53

3.5. A.B.S. Seçilmiş Orta Doğu Ülkeleri İle Üç İlimizin (Gaziantep, Hatay ve Şanlıurfa) Dış Ticaret İlişkilerimiz	58
3.5.1.Suudi Arabistan İle Olan Dış Ticaret İlişkilerimiz	60
3.5.2. Irak İle Olan Dış Ticaret İlişkilerimiz.....	64
3.5.3.Suriye İle Olan Dış Ticaret İlişkilerimiz.....	69

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM	81
4.1. Nitel Araştırma	81
4.2. Çalışma Grubu	82
4.3. Veri Toplama Aracının Hazırlanması.....	83
4.4. Verilerin Analizi	84
4.5. Yaşanılan Problemlere İlişkin Bulgular ve Yorumlar	85
4.6. Şanlıurfa İli için Katılımcıların Ortadoğu ve Kuzey Afrika Pazarı ile Görüş ve Tecrübeleri	87
4.7. Şanlıurfa İli İçin Katılımcıların Finansal Açından Yaşadıkları Sorunlar ve Görüşleri.....	89
4.8. Şanlıurfa İlindeki Katılımcıların Nakliyat ve Tahsilât Noktasında Yaşadıkları Problemler ve Görüşleri.....	91
4.9. Şanlıurfa İlindeki Katılımcıların Arap Baharı Genel Değerlendirmesi.....	93
4.10. Gaziantep İli için Katılımcıların Ortadoğu ve Kuzey Afrika Pazarı ile Görüş ve Tecrübeleri	95
4.11. Gaziantep İli İçin Katılımcıların Finansal Açından yaşadıkları Sorunlar ve Görüşleri	97
4.12. Gaziantep İlindeki Katılımcıların Nakliyat ve Tahsilât Noktasında Yaşadıkları Problemler ve Görüşleri	99
4.13. Gaziantep İlindeki Katılımcıların Arap Baharı Genel Değerlendirmesi.....	101
4.14. Hatay İli İçin Katılımcıların Ortadoğu ve Kuzey Afrika Pazarı ile Görüş ve Tecrübeleri	103

4.15. Hatay İli İçin Katılımcıların Finansal Açıdan Yaşadıkları Sorunlar ve Görüşleri	106
4.16. Hatay İlindeki Katılımcıların Nakliyat Ve Tahsilât Noktasında Yaşadıkları Problemleri ve Görüşleri	107
4.17. Hatay İlindeki Katılımcıların Arap Baharı Genel Değerlendirmesi	110

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER	113
5.1. Genel Sonuçlar.....	113
5.2.Öneriler.....	117
KAYNAKÇA	119
EKLER	125
Ek 1.....	125

TABLULAR LİSTESİ

	Sayfa No.
Tablo 1. Türkiye-Kuzey Afrika Ülkeleri İhracat Rakamları (Bin Dolar)	40
Tablo 2. Türkiye-Orta Doğu Ülkeleri İhracat Rakamları (Bin Dolar)	40
Tablo 3. S.A. Arap Baharı Öncesi GSYH Rakamları	42
Tablo 4. S.A. Sosyo-Ekonomik Veriler	42
Tablo 5. Ükelere göre petrol rezervleri ve üretim kapasiteleri	43
Tablo 6. S.A. ile üç ilimizin (Gaziantep, Hatay ve Şanlıurfa) İhracat Rakamları	44
Tablo 7. Üç İlimizden S.A. gönderilen ürünler.....	48
Tablo 8. A.B.Ö. Irak'ın Ekonomik verileri.....	49
Tablo 9. Türkiye – Irak Dış Ticareti rakamları (Milyon Dolar)	50
Tablo 10. A.B.Ö. Üç İlimizin Irak ile olan İhracat rakamları (Dolar)	49
Tablo 11. A.B.Ö. Üç İlimizden Irak'a gönderilen ürünler.....	58
Tablo 12. A.B.Ö. Suriye ekonomik veriler	59
Tablo 13. Türkiye ve Suriye Dış ticaret rakamları (Bin Dolar)	55
Tablo 14. A.B.Ö. Üç İlimizden Suriye'ye gönderilen Ürünler	55
Tablo 15. A.B.Ö. Üç İlimizin Suriye ile olan İhracat rakamları	57
Tablo 16. O.D. ve K.A. Ülkelerinin Türkiye İhracatındaki payı (%)	58
Tablo 17. MENA Ülkelerinin Türkiye İle Olan Toplam İhracat, İthalat ve Değişimler (Dolar)	59
Tablo 18. A.B.S. Suudi Arabistan Sosyo-Ekonomik değerleri.....	60
Tablo 19. A.B.S. Suudi Arabistan Ekonomik veriler (Milyon \$)	61
Tablo 20. Türkiye'nin Yıllara Göre Suudi Arabistan İle Olan İthalat, İhracat, Hacim Ve Denge Rakamları	61
Tablo 21. S.A. İş yapma kolaylık raporu	62
Tablo 22. Üç İlimizin toplam İhracat rakamları.....	63

Tablo 23. Üç İlimizin toplam İhracatındaki S.A. Payı (Dolar).....	63
Tablo 24. A.B.S. Irak Ekonomik verileri	65
Tablo 25. A.B.S. Üç İlimizin Irak ile olan İhracat rakamları.....	68
Tablo 26. Türkiye ve Irak İhracatı ve Gaziantep'in payı	69
Tablo 27. A.B.S. Suriye'nin Temel Ekonomik verileri	70
Tablo 28. A.B.S. Suriye'nin Dış Ticareti (Milyon Dolar)	71
Tablo 29. Türkiye-Suriye Dış Ticaret Rakamları.....	73
Tablo 30. A.B.S. Üç İlimizin Suriye ile olan İhracat Rakamları (Bin Dolar).....	74
Tablo 31. Suriye'ye İhracat Yapılan Ürünler.....	75
Tablo 32. Türkiye'de Geçici Barınma Merkezlerindeki Suriyeli Sığınmacılar.....	76
Tablo 33. Geçici Koruma Kapsamındaki Suriye'lilerin Üç İlimize Dağılımı	78
Tablo 34. Göçmenlerin Türkiye'ye Maliyetleri ve Kaynakları.....	79
Tablo 35. Görüşme yapılan katılımcıların Demografik yapısı.....	82
Tablo 36. Katılımcıların Arap baharı öncesi görüş ve tecrübeleri	85
Tablo 37. Katılımcıların Finansal açıdan yaşadıkları sorunlar	86
Tablo 38. Katılımcıların Tahsilat ve Nakliyat noktasında yaşadıkları sorunlar.....	86
Tablo 39. Katılımcıların Genel değerlendirmesi ve özet tablo	113

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa No.
Şekil 1. 2005 yılı Dünya petrol rezervlerinin bölgesel dağılımı.....	8
Harita 1. Türkiye ve Arap Baharından Etkilenen Devletler	15
Şekil 2. Leasing İşleyişi.....	24
Şekil 3. Faktoring İşleyişi.....	25
Şekil 4. Forfaiting İşleyişi	27
Grafik 1. Yıllara göre Eximbank kredi kullanımı.....	29
Şekil 5. Peşin Ödeme İşleyişi	33
Şekil 6. Mal Mukabili İşleyişi	34
Şekil 7. Vesaik Mukabili İşleyişi.....	35
Harita 2. Irak Şehir Haritası.....	66

KISALTMALAR LİSTESİ

- ABD** : Amerika Birleşik Devletleri
- ABÖ** : Arap Baharından Önce
- ABS** : Arap Baharından Sonra
- AFAD** : Afet ve Acil Durum Koordinasyon Başkanlığı
- AKP** : Adalet Ve Kalkınma Partisi
- BAE** : Birleşik Arap Emirlikleri
- BM** : Birleşmiş Milletler
- DEİK** : Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu
- GSYH** : Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
- IMF** : Uluslararası Para Fonu
- İKB** : İslam Kalkınma Bankası
- İKT** : İslam Konferansı Teşkilatı
- K.A.** : Kuzey Afrika
- MENA** : Orta Doğu Ve Kuzey Afrika Bölgesi
- M.Ö** : Milattan Önce
- NATO** : Kuzey Atlantik Anlaşması
- O.D.** : Orta Doğu
- OECD** : Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
- S.A.** : Suudi Arabistan
- STA** : Serbest Ticaret Anlaşması
- TBI** : Trade Bank of Irak
- TİM** : Türkiye İhracatçılar Meclisi
- TÜİK** : Türkiye İstatistik Kurumu
- UGK** : Ulusal Geçici Konseyi

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Ortadoğu ve Kuzey Afrika'nın elinde bulunan yeraltı enerji kaynaklarından dolayı tüm dünya için her zaman önemli bir bölge olmuştur. Türkiye'nin bulunduğu jeopolitik konumu itibariyle Asya ve Avrupa'yı birbirine bağlarken Orta Doğu'nun da Batıya açılan kapısı olmuştur. Ülkemizin enerji ihtiyacının bir kısmını Orta Doğu'dan ithal edilerek ticari ilişkilerini geliştirmiş, aynı zamanda ülkemizde üretilen birçok ürün de bölgeye ihraç edilmiştir. Bu bakımda İkili ülke ilişkileri ticari ve siyasi yönden önem arz etmektedir.

Dış Ticaret her ülke için önemli bir konudur. Ülkelerin ulusal arenada kendi ürünlerini tanıtmaları ve ülkeler arası politikanın geliştirilmesi açısından ihracat ve ithalat yapılmasıyla mümkün olacaktır. Dış ticaretle beraber ülkelerin daha fazla üretip daha fazla ihracat yapmasıyla yabancı para geliri artacak ve döviz rezervlerine katkı sağlayacaktır.

Türkiye'nin Orta Doğu'ya olan ihracatına önemli katkılar sağlayan Gaziantep, Hatay ve Şanlıurfa illerimizin sınır komşuluğunun bulunmasıyla birlikte hem kültürel yakınlık oluşturulmuş hem de ticari olarak fayda sağlanılmıştır.

1.1. Problem Cümlesi

Arap Baharından sonra Gaziantep, Hatay ve Şanlıurfa illerimizin Orta Doğu veya Kuzey Afrika Ülkelerine yaptıkları ihracatta yaşadıkları problemler?

1.1.1. Araştırmanın Alt problemleri

- Katılımcıların Arap baharı öncesinde bölge ülkelerle olan sosyal ve ticari bakımdan ilişkileri nasıldı?
- Şirketlerin finansal açıdan yaşadıkları sorunlar nelerdir?

- Şirketlerin nakliyat ve tahsilat noktasında yaşadıkları sorunlar nelerdir?
- Katılımcıların Ortadoğu ve Kuzey Afrika pazarının geleceği hakkındaki görüşleri nelerdir?

1.2. Araştırmanın Önemi

Türkiye'nin üretime ve ihracata verdiği önemi Güney Doğu illerine sağlanan destek ve hibe programları ile birlikte üretimin arttırılması amaçlanarak, ihracatın da geliştirilmesine büyük katkılar sağlamıştır. Güney Doğuda bulunan illerimiz bu sayede Ortadoğu'ya olan ihracatlarını hızlandırmış ve geliştirmiştir.

Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerine ihracatı olan sınır illerimizden Gaziantep, Hatay ve Şanlıurfa'daki şirketlerin Arap Baharından nasıl etkilendiklerini konu alan bu araştırma, şirketlerin bu tür sorunlar karşısında nasıl bir yol izlendiği bilmesi bakımından önem arz etmektedir. Özellikle işletmelerin sermaye yapısının nasıl olması ve dışardan sağlanan finansal kaynakların nasıl değerlendirilmesi gibi durumları anlamak ve alternatif çözümler bulmak açısından bu araştırma son derece önemlidir.

1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma kapsamında toplanan veriler 2007 – 2015 yılları arasında Türkiye'nin Güney Doğu İllerinden Ortadoğu'ya sınır komşusu olan Gaziantep, Hatay ve Şanlıurfa illerindeki işletmelerin O.D. veya Kuzey Afrika ülkelerine yaptıkları ihracatta yaşadıkları sorunlara yöneliktir. Bu anlamda araştırma neticesinde elde edilen bulgular sonraki yılları kapsamamaktadır.

1.4. Araştırmanın Varsayımları

- Bu araştırma kapsamında Orta Doğu veya Kuzey Afrika ülkelerine ihracat yapmış 6 işletmeden elde edilen verilerin bölgeye ihracat yapan diğer işletmelerinde sorunlarını temsil edeceği varsayılmıştır.

- Yapılan görüşme formunun işletmelerin yaşadıkları tüm problemlerin tespit edilmesi için yeterli olacağı varsayılmıştır.

- Örnekleme dahil edilen tüm katılımcıların yaşanan sorunları bildikleri ve doğru ifade ettikleri varsayılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

ARAP BAHARI VE NEDENLERİ

2.1. Arap Baharı

Yoksul halk kitleleri Fransa da seslerini yükseltmeye başladıkları zaman, istedikleri tek şey 1774-75 yılları arasında aşırı yükselen ekmeğin fiyatını düşürülmesiydi. Halk açtı ve açlık korkuyu yenmişti. Kraliyet halkın bu durumu ile alay etse bile halk elinden gelen bütün direnişi göstermiş ve bu direniş sokaklara taşmıştı. Bu halk ayaklanması bütün çağlar boyunca tüm toplumlara bir ders olmuştur (Prashad, 2012: 23).

İnsanlık tarihinden itibaren hem coğrafi hem jeolojik konumu itibari ile Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkeleri de sürekli kaynayan bir kazan misali huzuru pek bulamamıştır. Tıpkı Fransız ihtilalindeki gibi. 2010 yılının son iki çeyreğinde IMF gıda fiyat endeksi yüzde 30 yükselmesiyle, Tunus halkı sokaklara döküldü (Prashad, 2012: 23).

Tunus halkının da istediği yalnızca ekmeği ve bu istek Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde bambaşka bir sürecin başlangıcına sebep oldu. Yakın tarihte Kuzey Afrika ve Orta Doğu'daki en büyük toplu durum değişimi 2010 yılında gerçekleşti. 2010 yılının aralık ayında sokaklara dökülen Tunus halkının amacı, Arap coğrafyasına demokratikleşme hareketini getirmektir (Taşkesen, 2011: 264).

Arap baharının başlangıç olayı, tezgâhına el konulmasına isyan eden sebze meyve satıcısı Muhammed Buazizi'nin yapılan haksızlık karşısında isyan edip kendini ateşe vermesidir. Hastaneye kaldırılan Buazizi tüm çabalara rağmen kurtarılamamış ve iki hafta sonra hayatını kaybetmiştir (Kırık'dan [2012] aktaran Buzkıran ve Kutbay, 2013: 148).

Arap baharının başlangıç olayından sonra ilerleyen süreçte halkın sokağa dökülmesinin sebebi Muhammed Buazizi'nin kendini yakması ile birlikte işsizlik ve hayat pahalılığını protesto etmektir (Taşkesen, 2011: 264). Muhammed Buazizi seyyar satıcılık yapan üniversite mezunu bir gençti. Belediye görevlileri tarafından seyyar arabasına el koyulmuş ve mağdur edilmişti. Buazizi tüm çabalarına rağmen belediye

görevlilerine yenik düşmüş ve sisteme tepki olarak kendini yakmıştır (Polat ve Durmuş, 2015: 64). Muhammed Buazizi, yaşamına son verirken aslında sadece bireysel bir mücadelede bulunmamış, Buazizi gibi uzun yıllar düşük yaşam koşullarıyla yaşayan tüm Tunus halkının tepkisi olarak meydanlarda ses getirmiştir.

Buazizi'nin kendini yakmasıyla birlikte, Tunus halkı bu olay karşısında tepkisiz kalmamış ve gösteriler daha ciddi bir boyuta ulaşmıştır. Tunus sokakları 4 Ocak 2011 tarihinde 5000 kişinin katılımıyla gerçekleşen bir protesto gösterisine sahne olmuştur. Göstericilerin amacı sadece yaşam standartlarının iyileştirilmesiydi, ancak Tunus polislerinin göstericileri sindirmek amacıyla uyguladığı sert müdahale, Tunus halkını sindirememiş aksine Cumhurbaşkanı ZineEl-Abidin bin Ali'nin 14 Ocak 2011 tarihinde istifası gerçekleşinceye kadar sürmüştür (Kırık [2012] aktaran Buzkıran ve Kutbay 2013:149). Yapılan bu eylemler ve gösteriler, tarihi bir dönemin başlangıcına sebep olmuştur. Yaşanan bu hadiseler ışığında halk gösterileri Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde adeta dalga dalga yayılmış bir diğerinden bir diğerine etki etmiştir.

Bu protesto ve ayaklanmalar Tunus'ta başlamış ve domino etkisiyle diğer Arap ülkelerine yayılmıştır. Arap Baharı, Bahreyn, Cezayir, Fas, Irak, İran, Libya, Lübnan, Moritanya, Mısır, Suriye, Suudi Arabistan, Tunus, Umman, Ürdün ve Yemen gibi ülkelerde görülmüştür. Bununla birlikte özellikle, Mısır, Libya, Tunus ve Suriye gibi ülkelerde rejim değişikliği ve/veya iç savaş gibi kuvvetli sonuçlar üretirken, diğer ülkelerde farklı şekillerdeki isyan ve protesto hareketleriyle devam etmektedir (Şahin, 2014:3).

Arap liderlerin yıllarca hüküm sürdükleri topraklarda, kendi halkları tarafından, birer birer saltanatları devrilmeye, diktatörlükleri yıkılmaya başlanmıştır. Diktatör rejimle 23 yıl yöneten Tunus lideri Zeynel Abidin Bin Ali, 14 Ocak'ta Suudi Arabistan'a kaçmak durumunda kalmıştır. Mısır diktatörü Hüsnü Mübarek'in de durumu Tunus mevkidaşından farklı olmamış, 11 Şubat 2011'de Şarm El Şeyh'e kaçmasının ardından, kafeste yargılanmaya başlanılmıştır. Böylelikle "Arap Baharı" ismi verilen tablonun çizgileri belirlenmeye başlamıştır (Kışlakçı, 2013: 10). Bahsedilen iki ülkeden alınan neticeler, Arap Baharı'nın yaşandığı diğer ülkelere nazaran daha belirgin sonuçlar olmuş böylelikle Mısır ve Tunus'u ortak bir payda da buluşturmuştur.

Diğer Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde yaşanan ayaklanmalarda halkın yanında olan grupların yanı sıra hükümet yanlısı gruplarda mevcut bulunuyordu. Fakat

Mısır ve Tunus için durum diğer ülkelerden farklıydı ve hükümet yanlısı hiçbir grup bulunmamakta, halkın tamamı hükümet karşısında yer almaktaydı. Böylelikle daha kısa bir zamanda daha net sonuçlar elde edilmiştir (Sağsen, 2011: 59).

Arap Baharı, diktatör rejimlerin sonu olurken; halk için ise özgürlük, ekonomik fırsat ve yolsuzlukları bitiren; tüm dünyanın gözleri önünde yaşanan ayaklanmalar, kitle gösterileri ve devrimler bütünü oluşturmaktadır (Kaya'dan (26) [2012] aktaran Özyürek, 2016: 66).

Halkın liderlerine karşı kızgın ve öfkeli olmalarının altında yatan sebep sadece yaşam standartlarının düşük olması veya diktatör rejimle yönetiliyor olmaları değildi. Bu nedenlerin dışında, halkın istediği liderlerinin başka devletlerin maşalığını yapan lider konumunda değil aksine bölgede söz sahibi olması gerektiğini düşünmeleri de sebep olmuştur.

Batı ülkelerinin kendilerine yazdığı rolü oynayan liderler değil, gerektiğinde batıya karşı çıkabilen, batının Ortadoğu'daki ileri karakolu olan İsrail'in söylem ve eylemlerine asla çanak tutmayan, liderler ve yönetimler görmek istemişlerdir (Ortan, 2011: 24). Arap Baharı, Ortadoğu ve Kuzey Afrika da başlayan demokratikleşme hareketi, Arap dünyasının baskıcı ve otoriter rejimlerine karşı farklı ölçekteki eylemler silsilesi olarak olumlu manada anonim bir kavram olmuştur (Doğan ve Durgun'dan [2012] aktaran Buzkıran ve Kutbay, 2013:149).

Demokrasi ve eşitlik ilkesiyle başlayan süreç O.D. ve K.A. da "Bahar" etkisiyle başlamış fakat devamında farklı boyutlara ulaşmıştır. Bu değişim süreci yalnızca halk hareketiyle kalmamış, dış ülkelerin müdahaleleriyle birlikte ülkelerin rejimlerini bozan bir eyleme bürünmüştür (Akbaş, 2012: 52).

Uluslararası arenada Arap Baharı süreci, yalnızca bahar değimiyle bile dikkatleri üzerine toplayabilmekteydi. Neden uyanış veya isyan kavramları kullanılmıyordu da "Bahar" nitelendirmesi yapılıyordu? Bu soru kimi kesimler tarafından olumlu bulunurken bazı kesimler tarafından da eleştiriliyordu (Duran, 2012: 185).

Arap ülkelerinde sürecin başlarında bahar mevsiminin bir müddet yaşayıp daha sonrasında olumlu havanın dağılmasıyla, bazı yorumcuların A.B. bittiğini, Arap kışının başladığını ifade etmişlerdir. Halkın ilk baştaki beklentileri totaliter rejimlerin yıkılmasının ardından demokratik ve adil hükümetlerin kurulması ve halkın söz sahibi olacağına dair umutlar, daha sonra yerini karamsarlığa bırakmıştır (Şahin ve Şahin 2014: 3).

2.2. Arap Baharının Nedenleri

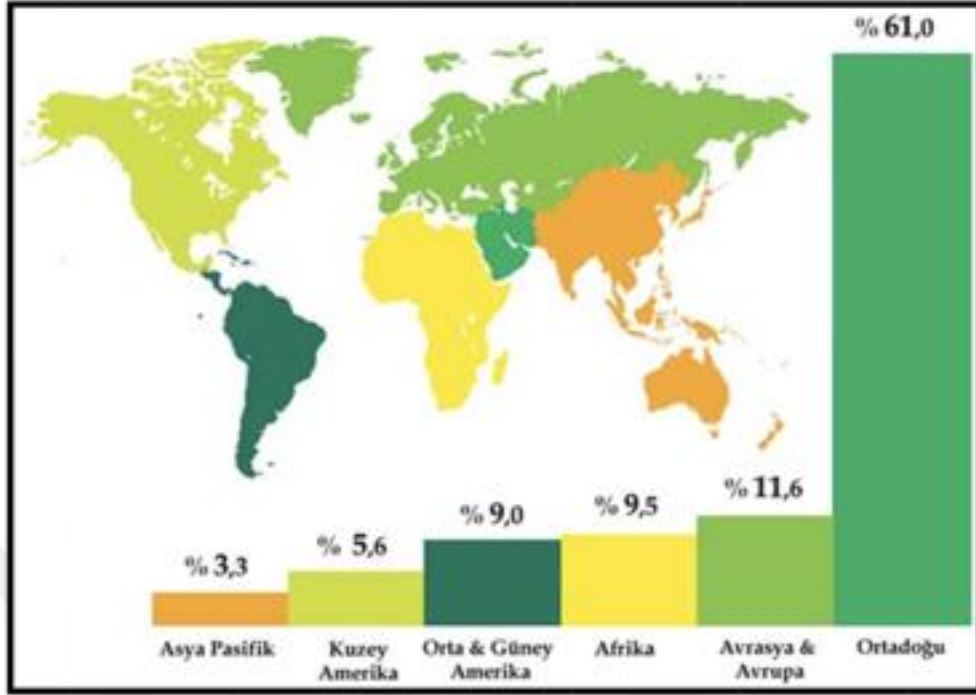
Dünya son zamanlarda hızlı bir iletişim ve değişim ağına girmiş bulunmaktadır. Değişim ve yenilenmenin hızıyla beraber tüm toplumlar kendi kabuklarını kırmakla birlikte, tüm dünyada her koşul ve şartlarda aynı ekonomik, sosyal ve siyasi seviye getirmek istemektedir (Paksoy, 2013:170). Arap baharının başlamasının altında da birçok neden yatmaktadır. Fakat başta gelen birkaç konu başlığı yer almaktadır.

Ana nedenler ülkelerdeki diktatörlük ve mutlak monarşi yönetimleri, insan hakları ihlalleri, yönetimlerdeki bozulmalar, ekonomik gerileme, işsizlik, aşırı yoksulluk, gıda fiyatlarındaki artış ve yaşam standartlarındaki ya da gelir artmış olsa bile gelir dağılımındaki eşitsizlik olarak gösterilebilir (Sağsen, 2011: 59).

2.2.1. Ekonomik Nedenler

Arap coğrafyasında yaşayan insanların, ekonomik olarak basit ama toplum için önemli problemleri bulunuyordu. İnsanların temel sorunları olan yüksek gıda fiyatları, konut sorunları gibi her kesimden insanın yaşayabileceği şikâyetleri barındırmaktaydı (Bacık'dan [2011] aktaran Paksoy, 2013:178). Aslında bu basit problemler, Arap rejimlerinin ekonomik anlamda çökmüş olduğunu göstermektedir. Böylelikle Arap Baharı, içinde birçok etnik yapıyı, dinleri, birbirinden farklı grupları yan yana getirmiş Arap dünyasının siyasetini yeniden belirlemiştir. Bu farklı yapıları bir arada toplayan ortak neden "Ekonomik başarısızlıktır" denilebilir (Paksoy, 2011:178).

Ekonomik anlamda Ortadoğu ve Kuzey Afrika'nın çok güçlü bir yapıya sahip olması gerekirken, halkı ekmek bulmakta güçlü çekmekteydi ve işsizlik neden bu kadar yüksek seviyelerdeydi. Genç nüfusun fazla olması ve çalışmasına rağmen, yer altı kaynaklardan elde edilen gelirin vatandaşlara dağıtılmamakta öte yandan iktidar sahiplerinin kendi içerisinde bölüşürülmekteydi. Böylelikle halk açlık düzeyindeki yaşam koşullarıyla hayatını sürdürmekte, üniversite mezunu gençlerinin işsizlikle baş başa bırakılarak sokaklarda heba edilmekteydi. İktidar ise her geçen gün servetlerini katlayarak kendi kasalarını doldurma peşindeydi (Deniz, 2013: 72).

Şekil 1. 2005 Yılı Dünya Petrol Rezervlerinin Bölgesel Dağılımı

Kaynak: Deniz, 2013: 69

Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinin, petrol kaynaklarının 3/2 sine ve doğalgaz rezervlerinin yarısına sahiptir. Yeraltı kaynakları bir ülkenin ekonomik anlamda ne kadar zenginleşebileceğinin bir göstergesi olduğunu savunan görüşlere bakıldığında zaman, bu iki bölgenin dünya ekonomisine yön veren ekonomilere sahip olması gerekmektedir (Öztürkler, 2009: 66).

Bir ülkenin sadece yeraltı kaynaklarına sahip olması, o ülkenin ekonomisini güçlü kılmak için yetmiyor, aynı zamanda elinde bulunan doğal kaynak ve rezervleri, yatırım ve iş imkânlarına katkı sağlayarak ülke ekonomisinin içine katması gerekmektedir. Ekonominin gelişimi ile ilgili birçok iktisatçı önemli görüşler dile getirmiştir.

Örneğin, Kalkınma politikası iktisatçılarından biri olan Hirschman, bir ülkenin ekonomik kalkınmasını gerçekleştirebilmek için ihtiyaç duyduğu tek şeyin yatırılabilir kaynak olmadığını, o ülkenin yatırım yapma yetenekinin olması gerektiğini ileri sürmektedir (Hirschman'dan [1958] aktaran Öztürkler, 2009: 3).

Ekonomik göstergelerin iyileştirmesi açısından bakıldığında bir diğer önemli analiz ise, ithalat ve ihracatın rakamlarının ne tür mal ve hizmetlerden oluştuğudur.

Örneğin, son on yıl içerisinde imalat sanayi ihracatı içerisinde ileri teknoloji ihracatının payı ortalama olarak yüzde 3'tür. Bu oranın gelişmiş ülkeler için yüzde 20'nin üzerinde olduğu göz önüne alındığında, Ortadoğu ülkelerinin imalat sanayilerinin ortalama olarak ne derece az gelişmiş bir yapıya sahip olduğu görülebilir (Öztürkler, 2009:6).

Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki düşük olan imalat sanayisi ve teknoloji ihracatı rakamları başka bir ekonomik göstergenin de düşmesini beraberinde getirmektedir. Mevcutta bulunan 20'den fazla Arap ülkesinin milli gelir düzeyi İspanya'nın toplamına ulaşmamaktadır. Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesinde yaşayan insanların yüzde 30'luk kısmı günlük 2 doları bulmayan bir gelir seviyesiyle yaşamaktadır (Şafak'dan [2004] aktaran Akbaş, 2012: 54).

Kişi başına düşen milli gelirin bu kadar düşük olması ve yükselmemesinin sebebi ise genç nüfusun fazla olması ve bununla birlikte yüksek bir nüfus artışı hızının olması da milli gelir seviyesini artış göstermesini zorlaştırmaktadır (Öztürkler, 2009: 69).

Arap liderler, halkının genç nüfus yoğunluğundan kaynaklanan dinamik yapısını, kinetik bir yapıya dönüştürememiş aksine işsizlik ile daha da pasif duruma düşürmüştür. Halkın liderlerden beklentileri arasında bir türlü yapılamayan reformlarda mevcuttur.

Ortadoğu'daki önemli olan diğer ekonomik problemlerin içerisinde; yüksek enflasyon, buna bağlı olarak dış borçlanma ve işsizlik oranları yer almaktadır. Yemen, Lübnan ve Cezayir gibi ülkelerde işsizlik rakamları yüzde 35'lere dayanmaktadır. Ayrıca bölgede adeta iki ayrı zıt kutup gibi farklılık bulunmaktadır. Bu farklılık bölgenin en yüksek kişi başına düşen geliri sağlayan BAE (Birleşik Arap Emirlikleri) ile Kuveyt yer alırken, bölgenin en düşük milli gelirine sahip Ürdün ve Yemen de yer almaktadır (Yılmaz'dan [2011] aktaran Akbaş, 2012: 54).

2.2.2. Siyasal Ve Yönetimsel Nedenler

Arap toplumlarının genel özelliklerinden birisi kalabalık aileler halinde yaşaması ve topluluk olarak hareket etmesidir. Ortadoğu’da yönetimi belirleyenler ise aşiretler yani kalabalık aileler söz sahibi olmuştur.

Aşiretçiliğin hâkimiyet sürdüğü, politik yapının akrabalık ilişkilerine göre belirlendiği, yönetimin en alt kademesinden en üst noktasına kadar bu anlayışla hareket ederek tasarlanmıştır. Yönetimsel olarak hemen hemen tüm Arap ülkelerinde görülen “demir yumruk” anlayışı hâkim olmuştur (Akbaş, 2012: 54).

Korku imparatorluğunun hâkimiyet sürdüğü Orta Doğu’da, tek bir liderle seçime gidilip olağanüstü hâl yasalarıyla yönetimi sürdürmektedirler. “Suriye, Libya, Mısır, Yemen ve Tunus’ta 40 yıldır olağanüstü hâl uygulanmıştır” (Kışlakçı, 2013: 96).

Yönetimi karşı gelmek insanların sadece zihinlerinde yaşanmakta, eleştirmek bile büyük bir cesaret istemekteydi. Gösteri ve eylemlerdeki söylemlere bakıldığı zaman, halkın açlık seviyesindeki fakirliği, akraba ilişkilerine dayanan ekonomik ayrımcılık ve yolsuzluklar önemli etkenler olmuştur (Akbaş, 2012: 53)

Arap liderlerinin yapacağı vaatler, sadece sözde olup fiilen yapıldığı görülmemiştir. Eylem ve söylem arasındaki kutuplaşma, halkın liderlere olan güveni sarmaktaydı. Arap liderlerin ailelerinden olma imtiyazını ciddi anlamda hissettiren diktatörler, tüm yatırımlarını akrabalarının var olduğu bölge ve şehirlere yapmaktaydılar. Ülkenin diğer şehirleri başka bir ülkeye ait olma hissiyatıyla aynı zihniyetteydi (Kışlakçı, 2013: 94).

Arap liderlerinin hayatlarına bakıldığı zaman hayatlarının yarısına yakın bölümünü ülke yönetiminde geçirmişlerdir. Mirasçı mantığıyla olaylara yaklaşarak babadan evlada geçen aile şirketi yönetircesine yönetmiş veya başka bir oğula devretmişlerdir. Yönetim devredilirken genel olarak büyük oğula devredilmekteydi. Demokrasiden bir haber olan yönetim, halkın gözleri önünde bu süreci yürütmüş olup hiçbir söz hakkını vatandaşlarına tanımamaktaydı. Sadece aileden olan, yönetimde yer alabilmekteydi ve bu da doğal olarak diğer insanların yönetime katılma imkânını otomatik olarak elinden alıyordu (Akbaş, 2012: 55).

Arap âleminde ticaret ve siyaset, iç içedir. Her ikiside birbirini besleyerek büyürler. Halkı kimse önemsemez. Yasalar, iş adamları için hızlı çıkarılır ve kazanılan paralar siyasetçilerin hizmetine amade kılınır. İş adamları, yönetimle kurdukları çıkar ilişkileri sebebiyle zenginleşirler (Kışlakçı, 2013:102).

“Genç olmak cahil olmaktır” kavramını Arap coğrafyasının siyasi alanlarının bütün kademelerinde görmek mümkündür. Gençlerin düşünüp taşınmadan hareket etmelerinden korkulur ve genç olan kimseye güvenilmezdi. Böylelikle genç nüfus siyasete yaklaştırılmazdı. Dolayısıyla nüfusunun yarısına yakın kısmı genç olan Arap coğrafyasında, gençlerin istek ve arzularını savunacak veya arayacak bir temsilcide bulunmazdı (Kışlakçı, 2013: 95).

Halkına en temel siyasal hakları bile vermeyen Arap rejimleri bu tutumları nedeniyle günümüzdeki zorunlu değişimle yüzleşmek zorunda kalmıştır. Arap ülkelerinde vizyon sahibi, ufku açık yöneticilerin olmaması ya da var olan yöneticilerin gelecekte ortaya çıkması olası tehlikeleri görerek tedbir alamaması, günü gelen değişimin kitlelerin tepkisiyle yapılmasını gerektirmiştir (Akbaş, 2012:56).

Ortadoğu ve Kuzey Afrika’da demokratikleşme süreci hiç kolay olmadı. Diktatörlük rejiminin hâkim olduğu süre boyunca tüm sıkıntıları yaşayan alt tabakadaki halk olmuştu. Arap diktatörlerin sonunu getiren Arap Baharında ise yine tüm acıyı, mağduriyeti ve maliyetini halk kendi canıyla kanıyla ödeyerek yaşadı ve yaşamaktadır.

2.2.3. Sosyal Medya ve Küreselleşme Nedenleri

Bulduğumuz dönemdeki teknolojik gelişmeler insanoğlunun bilgiye ulaşma hızını akıl almaz bir şekilde ileriye taşımıştır. Teknolojik aygıtlar hayatımızın her aşamasında bizlere imkanlar sunmakta zaman bakımından da ciddi tasarruflar sağlamaktadır. Özellikle iletişim alanında bizlere ulaşamayacak konu bırakmamıştır.

Yaşadığımız yüzyıl, farklı bir adlandırma olarak “görsellik çağı” veya “internet çağı” olarak da belirtilmektedir. Televizyon kanalları artık internet üzerinden yayınlar yapmakta ve telefon uygulamaları geliştirmektedir. Hayatımızda önemli olarak

gördüğümüz her şey telefon üzerinden yönetilebilmektedir. Sosyal medya mecraları tüm dünya da neler olup bittiğini farklı haber kaynaklarından bizlere dünyadaki herkesle aynı zamanda ulaştırmaktadır. Hemen hemen herkesim den insanların kullandıkları facebook, twitter ve wiki'ler bizleri adeta bağımlı hale getirmiştir (Kışlakçı, 2013: 78)

Arap Baharı sürecinde Arap liderlerin belki de hiç tahmin edemediği, hesaba katmadığı sosyal medya, sürecin en önemli lokomotiflerinden birisi olmuştur. Bazı kesimlere göre Arap baharının hızlı yayılmasında sosyal medya kullanımının, genç nüfusu olan ülkelerde daha fazla kullanılmasından kaynaklı bir patlamaya neden olduğudur. Bu görüşte olan kesimlerin diğer bir söylemi ise, küreselleşmenin etkisiyle küçük bir köy haline gelen dünyanın, Ortadoğu ve Kuzey Afrika halkının patlaması için yeterli bir sebep oluşturmuştur (<http://www.politikakademi.org>).

Arap ülkelerini kasıp kavuran Arap baharının bu kadar kitlesel ve bölgesel olmasındaki en etkili argümanlardan birisi şüphesiz sosyal medya olmuştur. Halk sosyal medyayı bu süreçte etkin iletişim ve örgütlenme aracı olarak kullanmış olup, akabinde “sosyal medya devrimi” gibi yeni tanımlamalara da sebebiyet vermiştir. Tam olarak sosyal medya devrimi olmasa da doğru olan birçok yönü mevcuttur. Bölgede yaşayan milyonlarca insan sosyal medyayı kullanmaktaydı. Halk gösterilerini organize etmede, tepkilerini dile getirmede facebook ve twitter gibi uygulamaları başvuruyor, kendilerine yapılan orantısız müdahaleyi de youtube üzerinden dünyaya duyuruyorlardı. Birçok kesimin ortak düşüncesi, Arap Baharı'nın kısa sürede domino etkisi yaratmasında sosyal medyanın etkisi büyük bir paya sahiptir (Yüksel, 2013:2).

Orta Doğu ve K.A. ülkelerine bakıldığında, sosyal medyanın etkisi ülkelere göre farklılık göstermektedir. Hüsnü Mübarek yönetiminde olan Mısır, sosyal medyanın etkisini en derinden hisseden ülke olma özelliğini taşımaktadır. İki yüz binden fazla blog bulunan Mısır'da, siyasi blogların sayısı azımsanmayacak kadar fazlaydı. Mısır halkı blog yazarlığı yaparak birbirlerine siyasi çağrılarda bulunuyor ve bu çağrılarının büyük bir etki yaratacağı yöneticiler tarafından kestirilemiyordu. Bu çağrılarla beraber Arap Baharı sürecinde tahrir meydanı büyük gösterilere sahne olurken, kalabalığın kısa sürede toplanmasında sosyal medya büyük bir etki alanına sahip olmuştur. Mısır halkı Arap baharı öncesinde de sosyal medyayı aktif bir şekilde kullanıyordu. Yönetimin yasakladığı veya uygun bulmadığı bir davranış sergilenmesi gibi bir durumda uyguladığı gözaltı ve işkence görüntülerini Youtube üzerinden yayınlarak yönetimin eleştirilmesine yol açmışlardır (<http://www.orsam.org.tr>).

Sosyal medya ve küreselleşmenin etki alanı sadece iletişim ve organizasyon olmamıştır. Liderlerin daha gizli bilgilerine de ulaşım imkânı sağlamıştır. Bu anlamda istihbarat bilgilerine Wikileaks belgelerinin yayınlanmasıyla ulaşılmış, Arap liderlerin en şeffaf halleri halkın önüne gelmiştir (Polat ve Durmuş, 2015: 81). “Sosyal medya bu süreçte El Cezire’den sonra sesini duyurmada halka yardımcı olan en etkin güç olmuştur” (Polat ve Durmuş, 2015: 77).

Arap coğrafyasında bulunun Resmî Gazete, dergi ve televizyon kuruluşları Arap liderlerin baskısı altında hükümet yanlısı yayın yapmaktaydılar. Arap liderlerin diktatör rejimlerinden çekinmeyen baskılarına göz yummayan tek televizyon kuruluşu el cezireydi. Muhafif gurupların eleştirilerini özgürce söyleyebildiği, liderlerin komik konuşmalarını korkusuzca ekrana getirebilen El Cezire, totaliter rejimler tarafından rahatsızlık duyularak karşılanıyordu (Kışlakçı, 2013: 80).

Hüsnü mübarek sosyal medyanın etkisini fark ettiğinde halkın bilgiye ulaşmaması için interneti kesmiştir, fakat el cezireyi durduramamıştır. Arap Baharı’nda yaşananları herkese duyurmak için yayın akışını hiç durdurmamayan El Cezire, Mısır’da tahrir meydanında olanları yayımlayarak halkın diri kalmasında büyük bir etkisi olmuştur. Yayınlarını sokaklarda yaparak halkın gerçek anlamda neler yaşadığını da insanlara hissettirmiştir. Böylelikle farkındalık yaratmış olan El Cezire, Arap Baharı sürecinde de etkin bir rol oynamıştır (<http://www.orsam.org.tr>).

2.2.3.1. Ülkelere Göre Sosyal Medya Kullanımı

Tunus, Ülke nüfusuna oranla yüzde 40’a yakın, internet kullanıcısı olan Tunus’ta, sosyal medya Arap baharı sürecinde Mısır’a nazaran o kadar etkisini göstermemiştir. Arap baharı sürecinin başladığı ülke olma özelliği taşıyan Tunus’ta internet kullanıcıları böyle bir sürecin başlaması veya gösterilerin yapılmasıyla ilgili sosyal medya mecraları üzerinden paylaşımlarda bulunmamış, olayların başlamasından sonra diğer ülkelerde etkin bir şekilde kullanılmıştır (Yüksel, 2013:5).

Mısır, Devrik lider Hüsnü Mübarek yönetiminde bulunan Mısır’da internet kullanıcısı 29 milyondan fazladır. Ülke nüfusuna oranla yüzde 35 olan internet kullanıcı hem sayısal üstünlüğü hem de aktif kullanımıyla Arap ülkeleri arasında Arap baharı sürecinde sosyal medyanın en etkili olduğu ülkedir diyebiliriz. Mısır, Arap baharı süreci

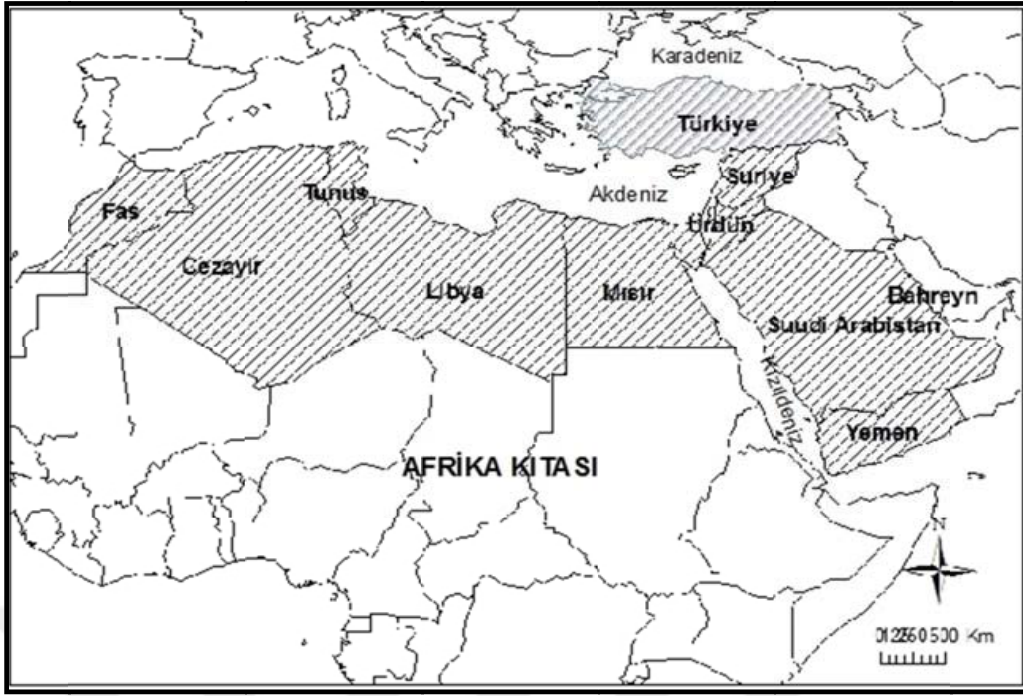
daha başlamadan, diktatör rejime karşı tartışmalar başlamış bir nevi internet ortamında Arap baharının tohumları ekilmeye başlamıştır (Yüksel, 2013:5).

Libya, Arap baharında devrik liderler içerisinde belki de en hazin sonu olan devrik lider Muammer Kaddafi'di. Libya nüfusunun yaklaşık yüzde 17'lik kısmı internet kullanıcısıydı. Sosyal medya kullanımını en az seviyelerde olan Libya'da en çarpıcı görüntüler internet ortamında yayıldı. Muammer Kaddafi' nin halkı tarafından linç edilme anı tüm dünyada yankı uyandıran video paylaşımı olmuştur (<https://www.posta.com.tr>).

Suriye, Beşar Esad yönetimindeki Suriye'de internet kullanıcısı 5 milyon civarındaydı. Yönetim tarafından ülkeye girişleri yasaklanan yabancı medya kuruluşları, muhalif grupların aktif sosyal medya mecralarını kullanımı sayesinde kendilerine haber kaynağı sağlamışlardı. Youtube, facebook ve twitter üzerinden muhalif gruplar seslerini duyurmaya çalışmışlardır (<http://www.politikakademi.org>).

2.3. Arap Baharından Etkilenen Ülkeler

Ortadoğu ve K.A. ülkelerinde yaşanan A.B. bazı ülkelerde şiddetli olay, gösteri ve çatışmaların yaşanmasına, kimi ülkelerde ise siyasal ve sosyal reformların yapılmasına sebep olmuştur. Bu anlamda büyük olayların yaşandığı ülkeler ve küçük olayların yaşandığı ülkeler olmak üzere bölünürler. Büyük olayların yaşandığı ülkeler aşağıda anlatılmıştır.

Harita 1. Türkiye ve Arap Baharından Etkilenen Devletler

Kaynak: Deniz, 2013: 68.

2.3.1. Büyük Olayların Yaşandığı Ülkeler

Tunus, olayların ilk başladığı ülke olma özelliği taşımaktadır. Gösterilerin yapılmasında halkın hayat pahalılığından şikâyet etmeleri, yüksek enflasyon ve ifade özgürlüğü gibi problemlerin baş göstermesi etkilidir. “Yasemin devrimi” olarak da adlandırılan süreç, yakın Tunus tarihinin en kapsamlı halk ayaklanmasıdır. Bu gösteriler neticesinde birçok kişi yaralanmış ve hayatını kaybetmiştir (Atilla, 2014:5). Gösterilerin devam etmesi üzerine, 14 Ocak 2011 tarihinden ülkeden kaçan Zeynel Abidin bin Ali'den sonra Tunus'ta yeni bir anayasal süreç başlamıştır. Arap baharından önce meclis başkanlığı görevini yürüten Fuad Mebuza 14 Ocaktan sonra cumhurbaşkanlığı görevini yürütmeye başlamış olup hükümet kurma yetkisini ise Muhammed Gannuşiye vermiştir (Ayhan, 2012: 77-78). İlk defa adil birçok partili seçim 2011 yılında gerçekleştirilmiştir. Enhandaki oyların yüzde 37'lik kısmını almış olup koalisyon hükümeti kurmuştur. Hükümet değişikliği olmasına rağmen kayda değer bir değişiklik gerçekleşmemiş ve halk hükümeti istememiştir (Buzkiran ve Kutbay, 2011:7).

Mısır, devrik lider hüsnü Mübarek'in ülkesinde de durumlar en az Tunus'da olduğu gibi yüksek tansiyonda yaşanmıştır. Olayların başlangıç noktası bile benzerlik göstermektedir. Tunus'ta Muahmed Buazizinin kendini yakmasıyla başlayan Arap baharının ardından 1 ay sonra benzer bir olay da Mısır'da yaşanmıştır. İşsiz bir işletmeci olan Abdul Monam Hamadah kendini meclis binasının önünde yakarak can vermiştir. Böylelikle gösterilerin başlamasına yol açmıştır (Söker, 2013:152).

Gösteriler sonucu Hüsnü Mübarek istifa etmiştir. Ocak ayında yapılan seçimler sonucu mısır Müslüman kardeşlere bağlı olan Hürriyet ve Adalet partisi yüzde 47'lik bir oy alırken diğer taraftan selefîn nur partisi de yüzde 24'lük oy almıştır. Fakat Mısır'da durumlar netlik kazanmamıştır ve bu demokratikleşme hareketi, general olan Abdülfettah El-Sisi tarafından engellenmiştir. Yönetime geçici olarak geçen Sisi, Mursi liderliğindeki Müslüman Kardeş destekçilerine karşı askerler tarafından ateş açılmıştır. Tüm dünyada tepki toplayan bu olaylar, Sisi tarafından aldırış edilmemiştir ve yönetimi ele almıştır (Atilla, 2014:5). Askeri bir darbeye yönetime geçen Abdülfettah El Sisi, Muhammed Mursi'yi de tutuklamıştır. Böylelikle Türkiye Mısır ilişkileri de zarar görmüştür (Yüksel, 2015:9).

Bahreyn, Ortadoğu ülkelerindeki ortak problem halkın özgürlük, hayat pahalılığı ve eşitlik gibi kavramların eksik olmasından kaynaklanmaktadır. Şubat ayının ortalarında etkisini gösteren Arap baharı, Bahreyn yönetimi tarafından bastırılmaya çalışmıştır. Bir süre sonra süreç farklı boyutlara taşınmıştır. Özgürlük ve eşitlik için gösterilerde bulunan halk ayaklanmaları, daha sonra Sünni-Şii çatışmalarına dönmüştür (Atilla, 2014:7).

Bahreyn'de durum mezhep çatışmasına dönmüştür ve halkın yüzde 65'lik kısmını Şii'ler oluşturmaktadır. Yönetim olarak Sünni bir yönetime sahip olan Bahreyn'de, durumun mezhep çatışmasına dönmesinin sebepleri arasında Şii vatandaşlara uygulanan baskıcı politikalar ve ülkede kötü giden ekonomik durum olmuştur. Ayrıca Şii'lere İran'ın desteği sonucu gösteriler etkisini artırmıştır. Körfez iş birliği üyelerinden olan Bahreyn'e Suudi Arabistan'ın askeri müdahalesiyle birlikte gösteriler bastırılmış olup sona ermiştir (<http://www.orsam.org.tr>).

Libya, Arap baharının 3. sırasında gelen Libya'da şubat ayının 15'inde halk ayaklanmaları başlamıştır. Muammer Kaddafi'nin 1969 yılında yapılan darbe ile yönetime gelmiştir (<http://www.orsam.org.tr>). Bu tarihten olayları başladığı 2011 Şubat 15'e kadar Kaddafi yönetimi hüküm sürmüştür ve kendi kabileleri dışında kimseye

yapılanmasına müsaade etmemiştir (Akbaş, 2013: 13). Halkın istekleri arasında diğer Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki gibi petrol ve doğal kaynak gelirlerinden pay dağıtılmaması, yönetsel olarak keyfi baskıların yapılması, eğitimsizlik ve en fazla söylenen, halkın özgür olmaması gibi birçok alanda reformların yapılmaması sonucu olaylar başlamıştır (Demir'den [2011] aktaran Akbaş, 2013: 13). Arap Baharı sürecinde ilk defa Birleşmiş Milletler'in askeri birliği olan NATO'nun müdahalesi gerçekleşmiştir. Bu müdahale yalnızca Libya'da olmuş ve bu müdahalenin bir diğer anlam da NATO'nun etki alanının Kuzey Afrika'ya kadar ulaşmasının ilk örneğidir (Akbaş, 2013: 14). Muammer Kaddafi'nin öldürülmesiyle birlikte, kendi şehri olan Sirte'de düşmüştür. Akabinde, Libya Sosyalist Halk Cemaliriyesi ve Ulasal Geçici Konsey (UGK) olmak üzere ülke ikiye ayrılmıştır. UGK'nin zaferi sonucu çatışmalar son bulmuştur. Halk Kaddafi'den sonrasında da istediği yönetime kavuşamamıştır (Atilla, 2014:8).

Suriye, bölgede yaşanan olaylarda en çok kaos ortamının oluştuğu, iç savaşın bir türlü dinmediği ülke Suriye olmuştur. Birçok insan yaralanmış, ölmüş, hayatta kalanlar ise evlerinden yurtlarından kaçmak zorunda kalmıştır. Beşar Esad ve yönetimi gösteriler karşısında hiçbir şekilde itibar göstermemiş, kendi halkına bir nevi savaş açmıştır. “Suriye’de 2011 yılı Mart ayında başlayan olaylar büyük bir ihtilafa dönüşmüş; bu olaylar gerek Suriye’nin, gerek bu ülkeyle ikili ilişkilerimizin ve bölgenin gündemini yeniden belirlemiştir” (<http://www.mfa.gov.tr>).

Suriye’de Arap Baharının başlangıcı, Tunus’taki gibi göstericinin kendini yakmasıyla başlamıştır. Kürt nüfusunun yoğun olduğu Haseke bölgesinde öldürülen Kürt kökenli 2 askerin öldürülmesinin ardından Rakka şehrinde halk tarafından gösteriler düzenlenmiştir (<http://www.orsam.org.tr>). Gösteriler devam ettikçe iç savaşa doğru sürüklenmiştir. Kendi hak ve hürriyeti savunmak için muhalefet Baas Partisi silahlanma yoluna başvurmuştur. Halkın söylemleri üzerine “Özgür Suriye” devletinin kurulması için çatışma hali ülkede hâkim olmuştur. Çatışmaların arasında kalan sivil halk birçok hastalık, susuzluk ve açlık gibi sıkıntılar yaşamış ve ülkeden kaçmanın yollarına ve Türkiye Cumhuriyeti devletinin güvencesi altına girmeye çalışmıştır. Suriye’de tarihi yapılarda dahil olmak üzere birçok yapı iç savaşın etkilerine maruz kalmış ve yıkılmıştır. Bu çatışmaların durdurulması için Avrupa Birliği, BM ve Arap Birliği gibi diplomatik müdahalelerde bulunulmuştur. Fakat bu girişimlerde Suriye’deki iç savaşı durduramamıştır. Ülkedeki iç savaş halen devam etmektedir (Atilla, 2014:9).

Yemen, Ali Abdullah Salih' i liderliğindeki yemen halkı 33 yıllık diktatörlüğü yıkmak için gösterileri ve eylemlere başvurmuştur. Mısır ve Tunus yaşanan Arap baharının etkileri Yemen halkını da harekete geçirmiştir. Eylemler bazen farklı boyutlara ulaşmış olup silahlı çatışmalarda yaşanmıştır. Başbakanlık sarayında bile silah sesleri duyulmuş, eylemler şiddetini arttırmıştır (Aydıntepe ve Ardokça, 2014: 16). Ülkede Aşiretler Birliği kurulmuş olup, bu birliğe bağlı militan gruplar bazı bölgeleri ele geçirmiştir. Bu olayların dışında ülkede mezhep çatışmaları da yaşanmıştır. Şii-Sunni olaylarının yaşandı Yemen'de, bu olayları fırsat bilen Güney Yemen'in saldırılarda bulunmasının üzerine çatışmalar daha fazla büyümeye başlamıştır. Bunun üzerine Suudi Arabistan'ın Yemen'e yardım için askeri birlik göndermesi çatışmaların hızını artırmıştır. Gösterilerin devam etmesi, çatışmaların sürmesinin ardından bazı milletvekilleri istifa etmiştir. 23 Mayıs'ta dokunulmazlık şartıyla devlet başkanı olan Salih yönetimi bırakmıştır (Atilla, 2014: 10).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DIŞ TİCARET

İnsanoğlu var olduğu günden bugüne sürdürülebilir bir hayat için hep ihtiyaçlarını karşılama dürtüsüyle hareket etmiştir. İhtiyaçların karşılanması neticesinde bir alışverişin gerçekleşmesi söz konusu olmuştur. Böylelikle ilişkiler gelişmiş ve ticaret günümüze kadar süregelmiştir. İkili insan ilişkileri ile kurulan bu ticaret anlayışı zamanla ülkeler bazında da gelişme göstermiş ve ticareti farklı bir boyuta taşımıştır. Böylelikle devletlerarası gelişen ticaretin en genel anlamı “*dış ticaret*” olmuştur (Demir, 2009:210).

Dış ticaretin etki alanını oluşturan, uluslararası ticari faaliyetlerde yapılan işlemlerin tamamıdır. Ürün, hizmet ve/veya sermayenin dünya ticaretinde faaliyet gösteren ülkelere gönderilmesiyle birlikte, uluslararası arenada hem ticari anlamda aktif olarak bulunmakta hem de ülkenin turistik anlamda tanıtımına fayda sağlanmış olmaktadır (Yiğittaşçı, 2016:5).

Ülkelerin bulunduğu bu ticari çıkarımların birtakım faydaları olmaktadır. Fakat işletmelerin kar ve zarar durumunda, sadece şahısların sahip oldukları işletmeler bu durumun neticelerini yaşamamaktadır. Ülke ekonomisi de doğrudan elde edilen neticelerden etkilenmektedir. Ülkedeki ekonomik göstergelerin belirlenmesi, milli gelir düzeyinin artmasına ve azalmasına, ayrıca ülke ilişkilerinin iyileştirilmesine kadar olan tüm alanlarda dış ticaretin etkilerine rastlanılmaktadır (Yiğittaşçı, 2016: 5).

Dış ticaretin bu denli bir öneme sahip olmasında, ülkelerin sahip oldukları ürün ve/veya hizmetin ne olduğu ve bu ürün ve/veya hizmetlerin kendi sınırlarının dışında diğer ülkelere nasıl bir fayda sağladığı, dış ticaretin temelinde yatmaktadır.

Ülkelerdeki gelişmişlik ve refah seviyelerine bakıldığında, yükselen bir grafığın gerçekleşmesi için, o ülkedeki üretim miktarının çokluğuna dikkat etmek gerekir. Üretim miktarının artması için daha öncesinde üretim yeteneğinin gelişim göstermesi gerekmektedir. Böylelikle üretim yeteneğini geliştiren, üretim miktarını yükselten bir ülkede refah seviyesinin de doğru orantıda artacağı gözlenecektir. Ayrıca oluşan arzın küresel piyasalarda hangi ülkelere pazarlanıp, satılmasının gerçekleşmesi durumunda, milli hâsılaya katkıda bulunacaktır. Pazarlama yeteneğine sahip olmakla birlikte rekabetçi piyasalarda kalıcı bir üretici konumuna getirecektir (Aktaş, 2017:1).

Dünyada hiçbir ülkenin tek başına kendi ihtiyaçlarını karşılayabilecek miktarda kaynağa sahip olduğunu söylemek oldukça zordur. Genel anlamda, ülkeler üretmedikleri malları, arz eksikliği bulunan malları veya büyük maliyetlerle üretilen malları başka ülkelere karşılama yolunu seçerler ki, bu durum ithalat olarak adlandırılmaktadır. Öte taraftan sahip olduğu arz fazlası malları da başka ülkelere satarak hem bu malları eritmiş olmakta hem de ithalatın devam için gerekli olan dövizde sahip olmaktadır. İhracat olarak adlandırılan bu işlemler ile ithalat işlemlerinin toplamına dış ticaret denilmektedir (Sandalcılar, 2011: 213).

Bireysel anlamda düşünüldüğü zaman birimizde olan fazla bir ürün bir başkasının eksikliği, bir diğersinin eksikliği başkalarının fazlalığına karşılık gelebiliyor. Bir başka şekilde örnek verilecek olunursa, hayvancılık ile uğraşan kişilerin sebzeye ihtiyaç duyacağı gibi sebze üretenin de ete ihtiyaç duyması ile ilkel anlamda ürünlerini takas ederek başkasının üretimini elde etmiş olacaktır. Ülke bazında bakıldığında zaman bireysel anlamdaki gibi arz fazlası veya eksikliğini bir başka ülkenin üretimi ile karşılıklı bir ticari faaliyet içerisinde değiştirmiş olacaktır. Norveç'e baktığımız zaman ülkenin üretiminde turunçgil veya çilek gibi bir meyve üretmeyeceğinden, üretiminde var olan bir mamulü bu gibi ürün veya hizmet alımında kullanılacaktır. Böylece ülkedeki refah artışını da sağlamış olacaktır (Erk, 2015: 12).

Dış ticarete bakıldığında daha çok bir malın başka bir ülkeye satılması olarak görülebilir. Fakat hizmetlerin satılması da mümkündür. Konaklama, sigortacılık ve taşımacılık gibi hizmetlerinde satılması, dış ticareti kapsamaktadır (Aktaş, 2017: 2).

Eşit haklara sahip bağımsız ülkelerin kendi aralarında yaptıkları ticari anlaşmalara dayalı bir alışverişin gerçekleşmesiyle oluşan dış ticaret, bazı durumlarda ülkeler arası sınırların kaldırılmasıyla dış ticaret için zorunluluk durumları da kaldırılmış olmaktadır. Böylece ticaretin devamı için kurulan ekonomik birliklerde, devamını sağlamış olacaktır (Ortaç ve Serhan, 2010:5).

Ülke sınırları dışarısında pazar payına sahip olan işletmelerin, dış kaynakların ülke ekonomisine katılmasıyla beraber, ülke ekonomisindeki döviz rezervlerinde artış sağlayacak hem de ticari anlamda ilişkileri gelişen ülkelerin, siyasi ve politik ilişkilerine de etki edecektir.

Bu açıdan dış ticaret değerlendirildiği zaman, yalnızca iktisadi açıdan ülke refahına ve kalkınmasına fayda sağlamış olmayacak aynı zamanda dünya barışı ve güvenliği gibi konularda da etkili olmuş olacaktır (Aktaş, 2017: 2).

3.1. Dış Ticaret Finansman Kaynakları

Bir ülkenin ekonomisinin güçlenmesi, sağlıklı bir yapıya sahip olabilmesi için cari açığın kapatılması ve ihracatın artırılması gerekmektedir. İhracatın önemi döviz kazandırıcı bir işlem olmasından kaynaklanmaktadır. İhracatın artmasıyla beraber az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomisi de sağlık bir şekilde büyümüş olacaktır. Dolayısıyla ihracatın teşviki önem arz etmektedir (Sakarya, 2009:117).

En genel tanımı ile Dış ticaret finansmanı, ihracatçının ve/veya ithalatçının sevkiyat yapacağı alıcının sevk öncesi ve/veya sevk sonrası dönemde kredi ve/veya sigorta yöntemleri ile desteklenmesidir. Bu çerçevede dış ticaret finansmanı bankacılık ve sigorta mekanizmalarının bir karşımıdır. OECD tanımına göre de dış ticaretin finansmanı, geniş anlamıyla, kredi, sigorta ve garanti yöntemleri ile ihracatçıya ve/veya ithalatçıya ödeme kolaylığı sağlanabilmesi ve böylelikle ihracatçının vadeli satışlarının desteklenmesidir (<http://www.dtm.gov.tr/>).

Dış ticaretin oluşum sürecinde sevk öncesi ve sevk sonrası olmak üzere önemli iki aşama vardır. İthalatçı ve ihracatçının bu iki aşama noktasında kendilerine sağladıkları fon ve sigortayla çalışmalarının düzenli bir şekilde devam etmesini sağlayacaktır. İhracatın artırılması noktasında da finansmanın daha fazla kurum tarafından sağlanması ve teminatların genişletilmesi gibi unsurlara dikkat çekmek gerekmektedir.

Ülkelerin ekonomik yapılarının belirlenmesinde, o ülkedeki sanayi dallarının ve satışlarının durumu, finansman açısından bankacılık ve sigortacılık sektörlerinin birbirleriyle olan ilişki ve ihracatçıya ve sağladığı imkânların durumu, ekonominin ve ihracatçının büyümesinde etkindir. İhracat yapan firmaların genel olarak karşılaştığı sorunlar tüm dünyada benzerlik göstermektedir. Böylelikle tüm ülkelerin çözümü ve sistemi birbirine yakınlık göstermektedir. Bu benzerliği en çok ihracat yapan firmaların finansman bulma noktasında görüyoruz. İlgili ihracat kredi kuruluşu aracılığıyla

devletin konunun içinde yer alması ve ticari bankalarında sistemin işleyişin de etkin rol oynamasıdır. Böylece birçok ülkede bankaların sağladığı kredi finansmanı ve sigorta programlarının benzerliği söz konusudur (Özdemir, 2005:195).

İhracatın finansmanın da mevcut ticari bankaların önemi büyüktür. Dış ticarete finansman sağlamak daha çok iç piyasadaki firmalara finansman sağlamaktadır. Dış ticaretin iç ticarete nazaran çalışma sisteminin daha karmaşık olmasından kaynaklı ticareti bankalar iç piyasaya yönelmektedir. Dış ticaretin finansmanı notasında daha uzman dış ticaret bankaları veya kuruluşları finanse etmektedir (Özdemir, 2005:196).

Ülkemiz gelişen ve ihracat yapısı her geçen gün güçlenmektedir. Ülkemiz gibi gelişen ülkelerde dış ticaretle uğraşan firmaların genel problemi işletme yapısındaki finansman veya sermaye eksikliğidir. İhracatın sürdürülebilir olması için dış piyasada rekabet etmek için diğer işletmeler ile aynı kalite ve fiyat istikrarının olması ayrıca bu performansı devam ettirebilecek sayıda üretim yapılabilmesi şarttır. Böylelikle ihracat yapan işletmelerin ticari bankaların kredilerine başvurmak durumunda kalmaktadır. Ticari bankaların sıkı denetim ve testleriyle karşılaşmakta ve yüklü miktar da ipotek istenilmektedir. Bu durumda devletin desteklemiş olduğu kredi kuruluşları tarafından sağlanmış olmakta ve ihracat yapan firmalar tarafından kullanılmaktadır (Sakarya, 2009:118).

Dış ticarete kullanılacak finansman araçları bütün ticari bankaların verdiği krediler dışında aşağıdaki yazılan finansmanlardan da yararlanabilirler.

- *Prefinansman kredileri*
- *Lehlerine açtırılan akreditiflerden*
- *İhracat mesaiğini iştirah verme karşılığında avans alabilme*
- *Kabul/aval kredilerinden*
- *Senet emtiası karşılığında bankalardan avans temin edebilme*
- *Senet forfait yaptırmak*
- *Factoring finansmanı ile facotoring şirketlerinden kredi temin etmek*

Türk-Eximbank ile özel ihracat kredisi almak, bunlara ek olarak ihracat ve ithalat yapan firmaların bankalardan döviz kredisi sağlamak, döviz üzerinden veya yabancı banka kontrarantileri karşılığında teminat mektupları, kefalet mektupları ve garanti

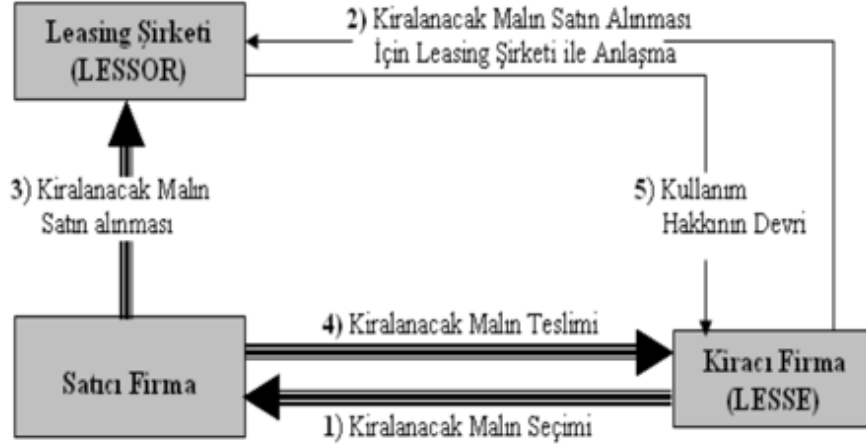
mektupları almak suretiyle de iş hacimlerini genişletebilmeleri mümkündür (Sakarya, 2009:121).

3.1.1. Leasing

Bir işletmenin yatırım araçları olan ekipman, makina, araç gibi malların satın alınması ciddi bir finansman gerektirmektedir. Bunun yerine kiralama yapılarak kullanılması ve satın alması için gerekli olan finansmanı başka ihtiyaçlarda kullanması şirketin verimliliğini arttırabilmesinde önemli bir araçtır.

Leasingin dünyada bilinen ilk uygulamaları Sümerler tarafından M.Ö. 2000"li yıllarda tarım araçları kiralamasında görülmüştür. Daha sonraki Roma dönemlerinde leasing uygulamaları belirginleşirken Ortaçağda arazi ve binalar da leaseinge konu olmuştur. Modern anlamı ile leasing, 1930 yılında Amerika"da yaşanan krizden sonra finansman güçlüklerini aşmak amacıyla ortaya çıkmıştır. Bugünkü anlamı ile ilk leasing şirketi 1952 yılında Amerika"da kurulmuştur (Kaya, 2011: 281).

Leasing kullanımını yurtiçi kiralama, uluslararası kiralama ve satışa yardımcı kiralama olarak verilmektedir. Yurtiçi kiralama yöntemi isminden de anlaşılacağı gibi yurtiçinde bulunan iki firma arasında gerçekleşmektedir. İhtiyaç olan ürünün kiracı tarafından satın alan firmadan kiralanması durumudur. Uluslararası kiralamada durum biraz daha farklıdır. Yurtdışına bulunan lensini şirketinin ürünü satın alması ve Türkiye'de bulunan aracı leasing şirketi üzerinden ihtiyacı olan işletmeye kiralama durumudur. Satışa yardımcı kiralamada ise hem leasing şirketinin pazar payını artırması hem de satıcı firmaların kendilerine ödeme noktasında alternatif bir yol bulmasıdır. Satıcı firma peşin ve vadeli satış önerilerinin dışında leasing şirketinden almış olduğu kiralama yöntemini de sunabilir (Kaya, 2011: 287). Şekil itibariyle lensini yöntemi aşağıda gösterilmiştir.

Şekil 2. Leasing İşleyişi

Kaynak: Ceylan, 2003:112.

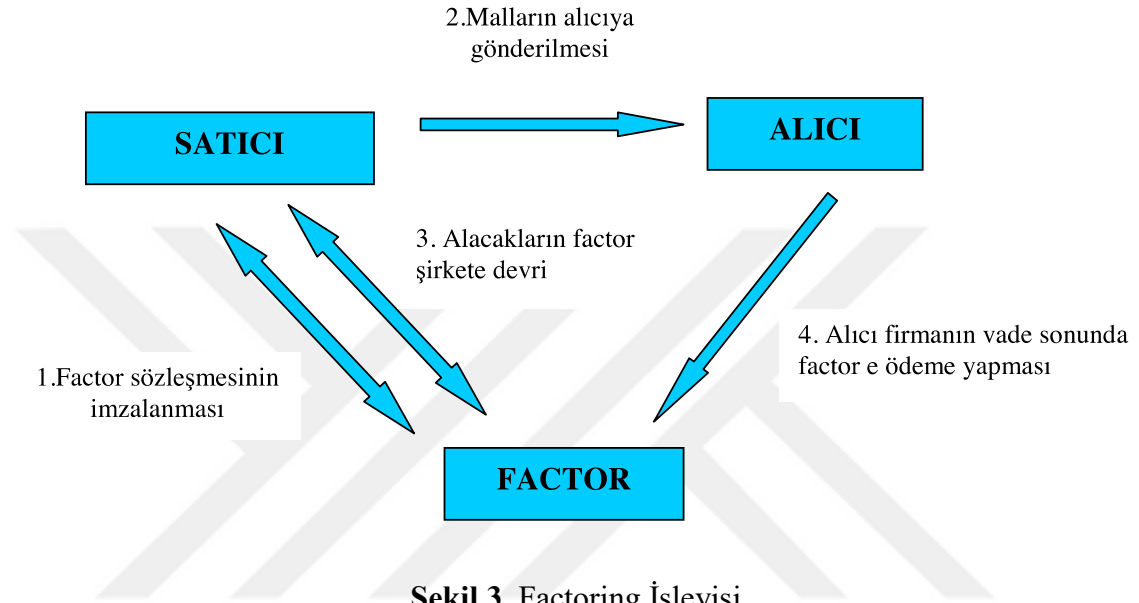
Finansal kiralama en genel şekliyle her türlü malın kiralınmasına imkân vermektedir. Yurt dışında finansal kiralamaya konu olan başlıca mal grupları aşağıdaki gibidir:

Her türlü makine ve ekipman, Kara, hava, deniz nakil araçları, Nakli mümkün olmayan santraller ile bina ve araziler Türkiye’de ise en fazla finansal kiralama potansiyeli görülen mallar ise şunlardır: Kamu, askeri veya özel amaçlarla kullanılmak üzere yolcu ve kargo uçakları ile helikopterler, Belediye ve turizm işletmelerinde kullanılacak yol otobüsleri, firmalara ait otolar, Kuru yük gemileri, tanker ve Ro-Ro deniz araçları, konteynerler, yüzer havuzlar, turistik ve özel amaçlı yatlar, Yol-iş-inşaat makineleri, vinçler, kamyonlar, Santraller dâhil her türlü haberleşme araçları, Tıbbi cihazlar, Sanayi kalıpları, Elektronik şans makineleri, Yüksek kapasiteli bilgi işlem üniteleri. (Megep, 2011:4).

3.1.2. Faktoring

Faktoring, kelimenin kökü itibariyle “Factor” kelimesinden gelmektedir ve anlam olarak da başkasının hesabına hareket eden kişi anlamına gelmektedir. Faktoring, sadece işletme alanında değil, hukuk, ekonomi anlamında da yer kapsamından dolayı

geniş ifadeler kullanılmıştır. Kısaca faktoring, alacak hakkının satışı ile firmalara fon sağlayan bir finans yönetimidir. Şirketlerin kısa vadedeki alacaklarını, faktoring şirketlerine temlik etmesiyle alacaklı olan firmanın bir kısım ücret karşılığında vade süresini beklemeden faktoring şirketi tarafından kendisine finansman sağlamış olacaktır (Erdemol'dan [1992] aktaran Özdemir, 2005: 198).

Kaynak: Megep, 2011: 13

Factoring, firmaların mal ve hizmet satışlarından doğmuş veya doğacak vadeli, fatura veya fatura yerine geçen bir belgeye dayanan alacakların faktoring şirketi tarafından temlik alınması yoluyla, finansman, garanti ve tahsilât hizmetlerinin sunulduğu bir finansal üründür (Kaya, 2011:293).

Factoringi kullanma yöntemleri aşağıda sıralanmıştır.

- Tam Servis Faktoring
- Rücu Hakkı Saklı Faktoring (Kabilirücu Faktoring)
- Gayri Kabil Rücü Faktoring:
- Tahsilât Yöntemi
- Ödeme Vadesinde Faktoring

-Fatura iskonto yöntemi

-İthalat faktoringi

-İhracat faktoringi

-Örtülü faktoring

Yurtiçinde kullanılan faktoring'den farklı olarak konumuz gereği uluslararası önem arz etmektedir. Uluslararası faktoring işleminde yurt içinden farklı olarak ikinci bir factor'e ihtiyaç duyulmasıdır. Uluslararası faktoring de dört taraf bulunmaktadır. Bunlar; alıcı, satıcı, yurtiçi factor (ihracat factoru) ve muhabir factor (ithalat factorü). Şekil itibariyle de aşağıda gösterilmiştir. (Megep, 2011: 14).

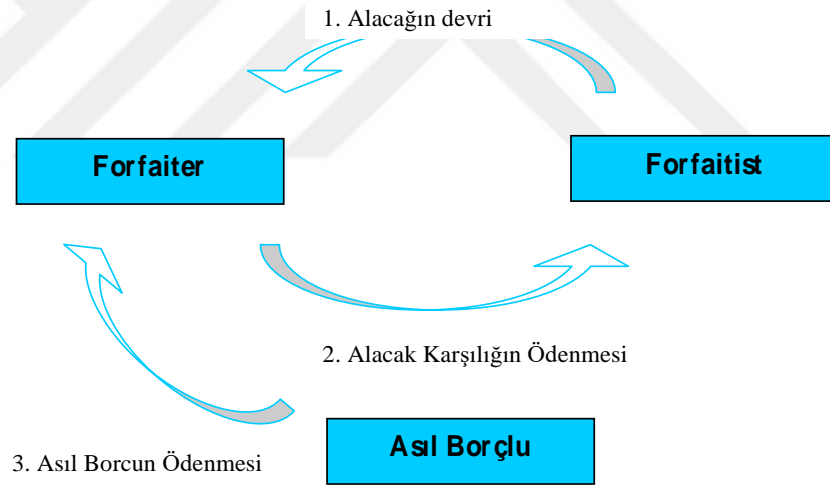
3.1.3. Forfaiting

Uluslararası ticaretin boyutu her gelen gün artmakta ve dünyada farklı finansman teknikleri ve kurumları oluşmaktadır. Bankacılık sistemlerinde farklılık yaratan ülke konumuna gelen İsviçre forfaiting işleminde de öncü olmuştur. İsviçre Bankası 1965 yılında sadece forfaiting işlemi yapan bir şube oluşturmuştur. İsviçre ile diğer Avrupa ülkeleri de zamanla forfaiting işlemi kullanmış olup günümüzde özellikle Londra bu konuda ön sıralarda yer almaktadır (Özdemir, 2005:211).

Ülkemizde de yenilenen bankacılık sistemleriyle beraber, finansman araçları da yenilenmektedir. Dış ticarete yoğunlaşan firmaların rakipleriyle olan fiyat/ürün performansın yanı sıra finansman araçlarında da bankacılık sektörü yeni finansman teknikleri bularak daha fazla ürün ihraç edilmesine fayda sağlamaktadır. Böylelikle forfaiting finansman tekniği olarak uygulanması gündeme gelmiştir. Sevk sonrası ihracat finansmanı olarak kullanılmaktadır (Megep, 2011: 21).

İthalatçı firmanın yapmış olduğu vadeli satışın karşılığında almış olduğu bono, poliçe, garanti mektubu, senetli alacaklar veya başka bir araç ile belgelenmiş alacaklarının, ihracatçının veya alınan kıymetli evrakların miktarına rücu şartı olmadan, herhangi bir finansman kuruluşuna devredilmesi, satın alınması (iskonto edilmesi) işlemidir. Bahsedilen evrakları satın alan tüzel veya gerçek kişiye forfaiter denilmektedir. Formaiter bir uzman finans kuruluşu veya banka olabilmektedir (Özdemir, 2005:210). Bir başka açıklamaya göre;

Forfaiting işleminde forfaiter''ın ithalatçının kredi değerliliğini saptama, finansman sağlama ve tahsil edilmeme riskini üstlenme gibi işlevleri vardır. Forfaiter, forfaiting işlemine konu olan senetli ve senetsiz olan alacakları satın alarak orta vadeli bir yatırım yapmış olur. Forfaiter, satın aldığı kıymetleri riskli görmeye başladığı anda başka bir gerçek ve ya tüzel kişiye satabilir. Bu şekilde oluşan piyasa ''ikincil piyasa'' olarak adlandırılır. Forfaiting işleminde genellikle borç aracı olarak tercih edilen poliçe ve bonoların kolay bir şekilde ciro edilebilir ve likit kıymetler olması forfaiting piyasasının kredi ve yatırım piyasasına eşdeğer bir piyasa niteliğine bürünmesine neden olmaktadır. İkincil piyasası olan forfait kağıtları diğer orta vadeli yatırım araçları ile karşılaştırıldığında daha fazla gelir sağlamaktadır. Bu da forfait kağıtların cazibesini artırmaktadır (Kaya, 2011:303).

Şekil 4: Forfaiting İşleyişi

Kaynak: Megep, 2011: 22.

3.1.4. Eximbank Kredisi

Türk Eximbank kuruluşu itibariyle ülkemizin ekonomik göstergelerinde iyileştirme yapma amacıyla ve ihracat yapan firmalara yönelik finansal destek veren bir kuruluş olmuştur. İşlem hacmi belirli bir seviyeye ulaşmış olan, ayrıca yerleşik kurallara

göre faaliyetlerini sürdüren 49 kuruluş arasında yer almaktadır (Kaya, 2011:311).

İhracat gücünün artmasındaki en önemli etken uluslararası piyasalardaki rekabet gücüne bağlıdır. Türkiye’de daha önceki yıllarda uygulanan ihracatçılara uygulanan doğrudan teşviklerin kaldırılmasıyla, Türk Eximbank olarak ihracat finansmanındaki payı artmıştır. Böylelikle ihracat yapan firmaların kredi, garanti ve sigorta programlarının arttırılması açısından önemli bir teşvik unsuru olmuştur (<https://www.eximbank.gov.tr>).

Türk Eximbank, ihracatçıları, ihracata yönelik üretim yapan imalatçıları ve yurt dışında faaliyet gösteren girişimcileri kısa, orta, uzun vadeli nakdi ve gayri nakdi kredi programları ile desteklemektedir. Ayrıca, vadeli satış işlemlerini teşvik etmek ve bu yolla ihracat hacmini artırmak, yeni ve hedef pazarlara girilmesini kolaylaştırmak amacıyla vadeli ihracat alacaklarını iskonto etmektedir. Türk Eximbankın ihracatçı firmalara sağladığı kredileri 4 ana başlık altında toplayabiliriz (Megep, 2011: 31).

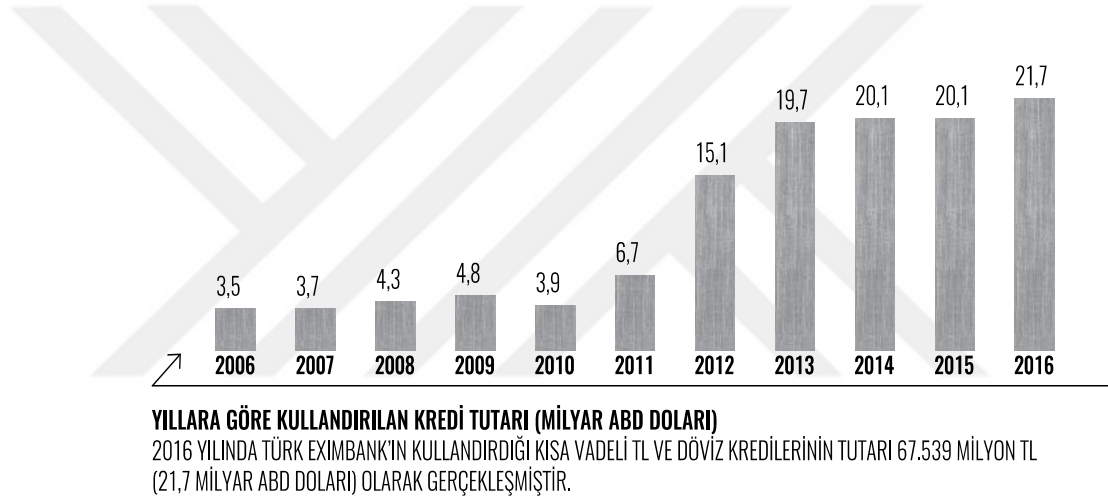
Türk Eximbank olarak finansman sağladığı başlıca kredi programları şöyle sıralanabilir. Kısa vadeli ihracat kredileri, özellikli krediler, döviz kandırıcı hizmetler kapsamındaki krediler, İslam kalkınma bankası destekli krediler gibi finansman imkânı sunmaktadır.

3.1.4.1. Kısa Vadeli İhracat Kredisi

Ülkemize de yaygın bir şekilde kullanılan kısa vadeli ihracat finansmanı, Türk Eximbank tarafından da en fazla talep gören kredi türüdür. İhracat ürünleri genel anlamda gelişen ülkelerde kısa vadeli ödeme esasına göre satışını da gerekli kılmaktadır. Böylelikle firmalar, üreticisi olan hammaddeyi kısa vadeli borçlanarak ihraç etmiş olacaklardır (Ketboğa, 2012: 38). Kullandırılan bu kısa vadeli ihracat finansmanı, TL ve döviz olarak ayrıca, bankalar veya doğrudan Türk Eximbank tarafından kullanımı sağlanmaktadır.

Eximbank”ın en etkin uygulamaları arasında, 1989 yılından bu yana tüm ihracatçılara ulaşabilmek amacıyla ticari bankalar aracılığıyla kullandırılan ve toplam Kısa Vadeli İhracat Kredileri içerisinde % 65-

67''lik paya sahip olan Sevk Öncesi İhracat Kredileri ağırlıklı yer tutmaktadır. Sevk Öncesi Türk Lirası İhracat Kredisi (SÖİK-TL) ve Sevk Öncesi Döviz İhracat Kredisi (SÖİK-DVZ)''nden oluşan Sevk Öncesi İhracat Kredileri, bütün sektörleri kapsayan ve ihracatçıların imalat aşamasından başlanarak desteklenmesi amacıyla kullanılan kısa vadeli kredilerdir. Söz konusu kredilerde, firma ve ihracat riski aracı banka tarafından üstlenilmektedir. Bu nedenle, kredinin geri ödenmesinde sorun yaşanmamaktadır. Bu sistemin en önemli fonksiyonu ise, çok sayıda firmaya yönelik kredi işleminin yürütülebilmesine imkân sağlamasıdır (Kaya, 2011:313).

Grafik 1. Yıllara Göre Eximbank Kredi Kullanımı

Kaynak: <https://www.eximbank.gov.tr>

Özellikli kredilerinden faydalanan yurt dışında yatırım yapan girişimcilerini bu kredi ile desteklemiş olmaktadır. Diğer kredi finansman araçlarını tamamlayıcı bir rolü vardır. Döviz kazandırıcı hizmetler kapsamındaki kredi imkânları daha çok karayolu nakliyatı yapan işletmelere verilmektedir. Böylece rakibe imkânı bulmakta ve ülke olarak döviz rezervlerine katkı sağlanmış olmaktadır.

İhracat ve yurt dışı müteahhitlik hizmetlerini kredi, garanti ve sigorta programları ile destekleyerek ülkemizin döviz girdisinin artmasına önemli katkılarda bulunan Türk Eximbank, bu doğrultudaki çalışmalarını çeşitlendirerek sürdürmek amacıyla Turizm Pazarlama Kredisi programını

uygulamaya koymuştur. Kredi TL ve döviz cinsinden kullandırılmaktadır (Megep, 2011: 48).

Sevk sonrası ihracatçı ve ithalatçı kredilerinin bir diğeri ise, İslam Kalkınma Bankası (İKB) ile birlikte yürütölen, İ.K.B. destekli kredilerdir. Dış ticaret firmalarına sağlanmış olan kredi sayesinde İslam ölkeleri arasındaki ticaret işlemini üst seviyelere çıkarmak için uygulanmıştır.

İslam Kalkınma Bankası (İKB) ile Türk Eximbank arasında 1988 yılında imzalanmış olan anlaşma uyarınca, İKB bünyesindeki finansman programlarından İhracat Finansmanı Programı'na Türk Eximbank aracılık etmektedir. Söz konusu program, alıcı kredisi niteliğinde olup, İKB tarafından yapılan son düzenlemelerle İslam Konferansı Teşkilatı (İKT) üyesi ölkelere gerçekleştirilecek ihracatların yanısıra İslam ölkesi olmayan diğör ölkelere yapılacak ihracatların da program kapsamında finansmanı mümkün hale getirilmiştir. Anılan finansman programının ihracatçılarımızın kredili satış olanakları ile mevcut ve yeni pazarlarda rekabet imkânlarını arttırabileceği düşünülmektedir (Megep, 2011: 49).

Ölkeler yapılacak olan ticaret sadece ekonomik anlamda değil, ayrıca politik olarak da ölkemize fayda sağlayacaktır. Bu bağlamda Türk Eximbank tarafından sağlanan ölk kredi/garanti programı sayesinde finansman sağlanmış olunması o ölkede kurulacak olan Türk firmasının arkasında duracağına yani ölk olarak desteklediğine işaret edecektir.

Türk Eximbank sağlamış olduğı finansman programı, yurt dışında iş alan işletmelerimizi riskini de azaltmış olacak ve uluslararası piyasalarda rekabet gücünü de arttıracaktır. Böylelikle ölk kredi/garanti programı sayesinde yeni pazar arayışlarına girebilecek ve Türkiye de ki ihraç ürünlerinin sayısını ve çeşidine fayda sağlamış olacaktır (Megep, 2011: 51).

3.2. Dış Ticarete Kullanılan Ödeme Yöntemleri

Dış ticarete birçok firma ürün alırken, ödeme yaparken hem ithalatçı tarafında hem de ihracatçı tarafına birbirilerini fiziki olarak görmeye gerek duymadan ticaretlerini gerçekleştirebilirler. Dış ticaretteki güven ilişkisinin var olması iç ticaretteki gibi kolay olmamakla birlikte, ödeme yöntemlerinde de başka bir garantör firma veya kuruluş tercih edilmektedir. Az olsa da son yıllar çalışmış olan işletmeler arasında, yurtiçi piyasalarında olduğu gibi peşin ödeme, çek veya kıymetli herhangi bir evrak karşılığında alışveriş yapılmaktadır. Fakat her firma uzun yıllar çalışmış olmamaktadır. Böylece farklı ödeme araçları piyasalara girmiştir. Finans kuruluşları veya ticari bankalar gibi işletmelerin bir nevi aracı olmasıyla, alıcı ve satıcının ürün ve ödemeleri belirli komisyonlar karşılığında riskleri azaltılmış olacaktır. Bu riskleri azaltmak için kullanılan ödeme araçları, mal mukabili ödeme, mesai mukabili ödeme, kabul kredili ve akreditif gibi ödeme araçları türetilmiştir.

Dış ticaretin ödeme araçlarında bulun yöntemlerde en az 4 taraf bulunmaktadır. Bunlar; ithalatçı, ihracatçı, ithalatçı bankası ve ihracatçı bankasıdır. Birçok ödeme aracı bulunmakla beraber en fazla kullanılan ödeme araçları şunlardır;

- Peşin ödeme (Cash Advance / Advance Payment)
- Mal mukabili ödeme (Cash Against Goods)
- Vesaik mukabili ödeme
- Görüldüğünde ödemeli vesaik mukabili. Kabul kredili ödeme olmak üzere farklılık göstermektedir (Ağsakal ve Erkan 2016: 582).

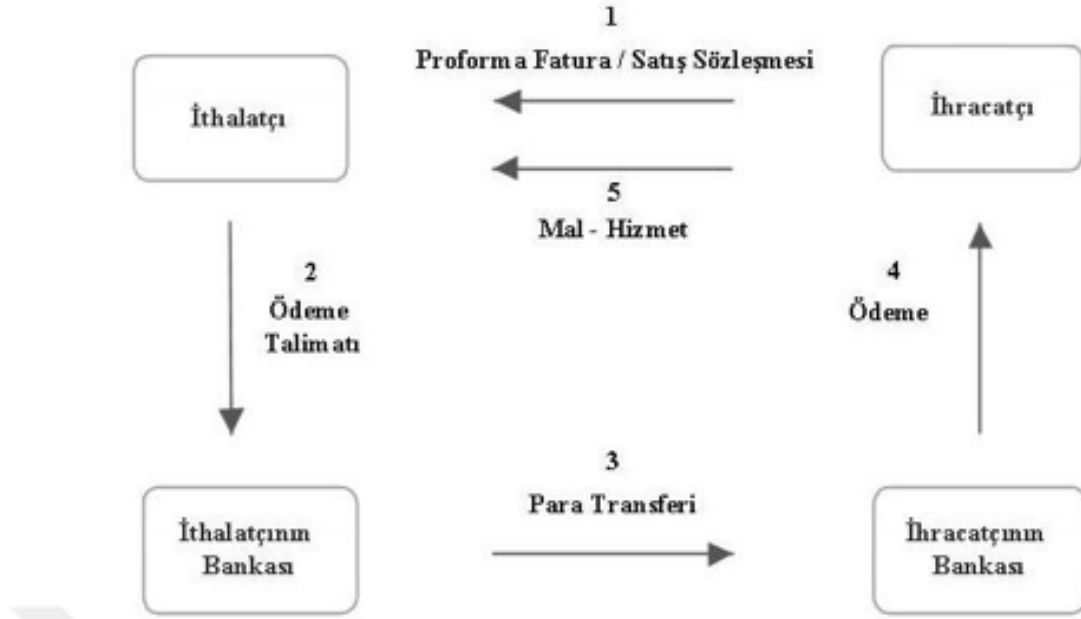
3.2.1. Peşin Ödeme

Peşin ödeme aracı bahsedildiği gibi güvene dayalı bir ödeme aracıdır. Bunun yanı sıra satıcının satmış olduğu ürünün piyasada fazla bulunmaması veya fazla talep görmesi, fiyatının piyasalardan uygun olması veya peşin ödeme durumunda indirim oranının yüksek olması gibi durumlarda kullanılmaktadır. Risk unsuru tamamen alıcı üzerine kurulmuştur.

Burada ihracatı yapan firma yani satıcı firma ürünleri göndermeden, ürünlerini üretmek için kendisine önden bir finansman sağlamış bulunmakta. Ayrıca satıcı için risk taşımamaktadır. İthalatçı firma yani alıcı firma burada en riskli konumdadır. Ürünlerin istenildiği gibi çıkmaması veya farklı bir kalitede ve sayıca eksik olma ihtimali gibi durumlar mevcuttur. Teslimat süresinin anlaşmadaki gibi olmaması durumda siparişlerini yetiştirememesi gibi bir durumda oluşacaktır. Peşin alımın sağladığı avantaj ise alacağı yüksek indirim tutarı olacaktır (Varlık ve Uçar, 2017: 3).

Mal sevkiyatı gerçekleşmeden, ithalatçı tarafından mal bedelinin ödenmesini takiben malın sevk edildiği ödeme şeklidir. Bu teslim şeklinde görüldüğü üzere dış ticaret işlemine yönelik bütün risk ithalatçı üzerindedir. Mal gönderilmeden gerçekleşen nakit akışı aslında ihracatçı açısından bir kredi ya da avans niteliğindedir. Bu nedenle ihracatçı açısından tercih edilen bu tahsilât şekli genellikle ithalatçı ve ihracatçı arasındaki güven ilişkisine bağlı olarak ortaya çıkabileceği gibi ithalatçının mala olan ihtiyacının çok yüksek olması, mala ilişkin küresel bir kıtlığın söz konusu olması gibi ticari hayatta karşılaşılabilecek nedenlerle de ortaya çıkabilmektedir. Peşin ödeme şeklinde süreç şu şekilde gerçekleşmektedir (Gürsoy'dan [2010] aktaran Askar, 2018:1).

Peşin ödeme araçları içerisinde havale ve çek gibi yöntemlerde mevcuttur. Havale yöntemi ile ödeme en çok kullanılan peşin ödeme aracıdır. Bankalar arası para temrenleri gerçekleştirme internet üzerinden ve şube yoluyla gerçekleştirilmektedir. Kıymetli evrak olarak kullanılan çek, peşin ödeme araçları arasında yer almaktadır. Çekler banka çeki, şahıs ve firma çeki olarak kullanılmaktadır. Karşılıksız çıkma problemi alacaklının en büyük riskidir, dolayısıyla banka çekleri daha çok tercih edilmektedir. Şahıs ve firma çeklerinde sahibi oldukları çek hesabında paranın olması dâhilin de ödeme yapılmaktadır ve paranın olmaması durumunda banka tarafında herhangi bir ödeme yapılmamaktadır (Öztaban, 2016: 30). Peşin ödeme yöntemi aşağıda gösterilmiştir.

Şekil 5. Peşin Ödeme İşleyişi

Kaynak: Karakuş, 2016: 31.

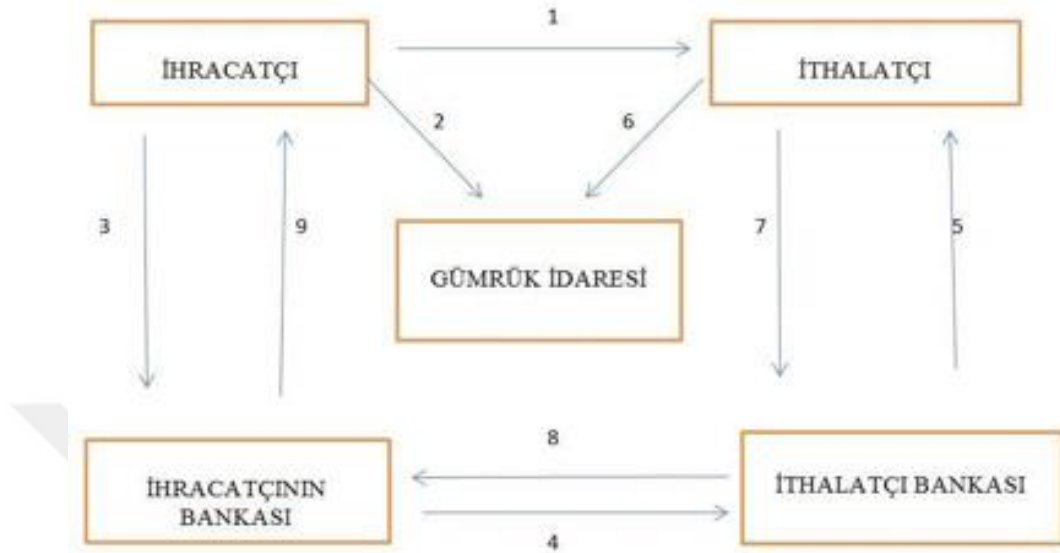
3.2.2. Mal Mukabili Ödeme

Mal mukabili ödeme yöntemi de çok fazla tercih edilen ödeme aracıdır. İhracat yapan firmanın ürün veya hizmeti ithalatçı firmaya teslim ettikten sonra, ithalatçı tarafından ödemenin yapılması durumudur. Burada ithalatçıya gönderilen ürünün yanında gerekli evraklarında gönderilmesiyle birlikte, ithalatçı firma gerekli evrakları yetkili kurumlara ibrazında sonra ürünleri teslim almaktadır (Kaya'dan [2011] aktaran Ağsakal ve Erkan, 2016: 582).

Bu ödeme şeklinde ithalatçı, ödeme yapmadan önce malı elde ederek kontrol olanağı bulması nedeniyle peşin ödeme türüne kıyasla daha güvencedir. Malın bedelinin satıştan sonra ödenmesi ile malın finansmanı için kaynak sağlanmış olur. İthalatçı açısından cazip olan bu ödeme şekli, ihracatçı açısından risklidir. İhracatçı malı göndererek mal bedelinin gelmesini bekler. Bedelin anlaşmaya uygun zamanda ya da tutarda geleceği konusunda bir garanti yoktur. Mal mukabili ödeme şekli çoğunlukla rekabetin yoğun olduğu satıcı piyasalarında, ihracatçının ithalatçıya güven duyduğu ve ithalatçı ile ihracatçı arasında uzun süreli ticari ilişkilerin

bulunduğu durumlarda kullanılmaktadır (Akgüç'den [2013] aktaran Uçar ve Varlık, 2017:3).

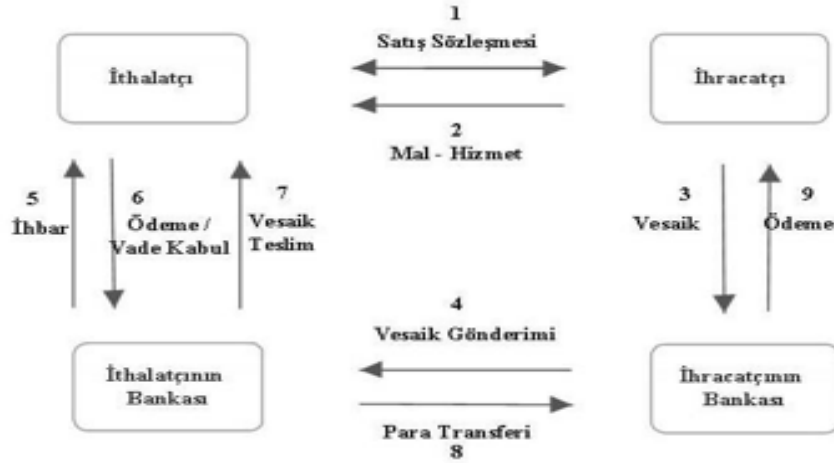

Şekil 6. Mal Mukabili İşleyişi

Kaynak: Ağsakal ve Erkan, 2016: 583

3.2.3. Vesaik Mukabili Ödeme

Vesaik mukabili ödeme yönteminde mal mukabilinde olduğu gibi risk taşıyan ihracatçı firmadır. İthalatçı firma ürünün fiyatına karşılık gelen yani temsil eden evraklar karşılığında ödemesini gerçekleştirdiği bir yöntemdir. İthalatçı firma tarafından gelen mallar rahatlıkla kontrolü sağlanıp teslim alınmaktadır. Fakat ihracatçı işletme ithalatçı firma tarafından ürünlerin değiştirilmesi veya iadesi gibi durumlarda, ihracatçı firmaya fazladan ürünlerin geri getirilmesi için nakliye ücreti ödemek durumunda kalmaktadır. Bu ödeme aracında da iki işletme arasında güçlü bir güven ilişkisinin tesis edilmiş olması gerekmektedir. Birçok firma tarafından kullanılmaktadır (Gürsoy'dan [2010] aktaran Askar, 2018:3).

Şekil 7. Vesaik Mukabili İşleyişi

Kaynak: Karakuş, 2016: 32.

Vesaik mukabili ödeme yöntemini 2 farklı başlık altında bakabiliriz. Bunlar; Görüldüğünde ödemeli vesaik mukabili ve kabul kredili vesaik mukabili, olarak ayrılmaktadır.

Görüldüğünde ödemeli vesaik mukabilinde, tahsil ya da ibraz bankası kendisine gelmiş olan vesaiki, gönderi bankasının talimatında belirtilen tutarın muhattap tarafından ödenmesi karşılığında teslim edilmesidir. Diğer bir işlem olan kabul kredili vesaik mukabilinde ise, yine tahsil veya ibraz bankasına gelmiş olan vesaiki, gönderi bankasında muhatapın kıymetli bir evrakı (senet, çek veya poliçe gibi) kabul etmesinde durumda muhataba teslim etmesidir (Varlık ve Uçar 2017:3).

3.2.4. Akreditifli Ödeme

Akreditif, bir nevi söz yani taahhüttür denilebilir. İthalatçı bankası, kendi müşterisinde alacağı talimatla birlikte belirli bir gün içerisinde belirli bir tutara kadar akreditifte bulunan yazılı şartlara ihracatçının uygulaması halinde ve ihracatla ilgili evrakları göstermesi karşılığında ödemenin yapılacağını taahhüttür etmektedir.

Bir müşterinin talibi ve isteği üzerine veya direkt kendisi adına işlem yapan bir aracının veya bir bankanın Akreditif şartlarına uyulması şartı ile Akreditifte şarta bağlanan belgelerin ibraz edilmesi karşılığında üçüncü bir

tarafa veya onun emrine ödeme yapacağı, vadeli ödeme talebine gireceğine, kabulde bulunacağı veya satın alacağı düzenlemeye denir (Özalp'den [2012] aktaran Erkan ve Ağsakal, 2016: 582).

Akreditif ödeme yönteminde 4 taraf bulunmaktadır. Şöyle sıralanır; Amir (ithalatçı firma), Amir bankası (ithalatçı bankası), lehtar (ihracatçı firma), muhabirdir (ihracatçının bankası). Akreditifin tamamlanması için 3 farklı sözleşmenin imzalanması gerekir. Bunlar; ithalatçı firma ile ihracatçı firma arasında imzalanır. Akabinde, akreditifin açılmasıyla ilgili olan amir bankayla ithalatçı arasında teklif mektubu ile düzenlenen sözleşme. Son olarak, ithalatçı ve ihracat arasındaki malın ödemesiyle ilgili olan sözleşme yapılmaktadır (Melemen'den [2006] aktaran Erkan ve Ağsakal, 2016:582).

Akreditif ödeme yöntemleri olarak 10 alt başlıkta incelenebilir. Bunlar;

- Belgesiz akredi	- Karşılıklı akreditif
- Ticari akreditfler	- Rotatif akreditif
- Teyitli Akredif	- Devredilebilir akreditif
- Teminat akreditfleri	- Dönülmez akreditif
- Teyitliz akreditif	- Teyitliz akreditif

3.3. Türkiye ve Orta Doğu Dış Ticaret

Türkiye ve Orta Doğu yüzyıllar boyunca tarih sayfalarında yer almıştır. Orta Doğu medeniyetlerin kesiştiği bölge olma özelliği taşımaktadır. Aynı zamanda coğrafik yapısının getirmiş olduğu zengin yer altı kaynaklarının bulunması, diğer ülkelerin dikkatini çekmekte ve dünya siyasetinin ve politika arenaların gerçekleştiği bölge olma özelliği taşımaktadır (<https://www.ika.org.tr>).

Türkiye'nin bir dönem içi içe yaşadığı Ortadoğu ülkeleriyle birçok kalıtsal benzerlik bulunmaktadır. Kültürlerimizi birbirine benzemesinden, aile yapılarına kadar yakınlık göstermektedir. Özellikle Güneydoğu bölgesindeki şehirlerimiz için daha da fazlası söylenebilir. Akrabalık ilişkilerinin bulunduğu bu ülkeler de ticari anlamda da ilklerin kurulması zor olmaktadır. Türkiye'nin dış ticaretinde önemli bir konuma sahip

olan birçok Ortadoğu ülkesi bulunmakta ve sınır illerimizde mikro ölçekte daha derin ilişkiler bulunmaktadır.

Sınır bölgelerinde bulunan Ortadoğu ülkeleri ile yakın ilişkilerinin kurulması dış ticaretin gidiş yolunu belirlemekte ve ülkelerle olan politikaları da etkilemekte. Böylece kültürel, coğrafi ve tarihi yakınlığı her anlamda avantaja çevirmiş olmaktadır (İnançlı ve Ak, 2005: 386).

Ülkemizin bulunduğu jeostratejik konumu itibariyle Avrupa ve Asya arasındaki köprü olma özelliği Ortadoğu ülkelerini de yakından ilgilendirmektedir. Enerji bakımından zengin olan Ortadoğu Türkiye'yi önemli bir dış pazar olarak görmektedir. Türkiye'nin de komşu ülkelere yakınlık göstermesiyle birbirine bağlı ticari ilişkileri oluşturmakta ve her iki bölge açısından önem arz etmektedir (<https://www.ika.org.tr>).

Komşu Ortadoğu'nun bu denli önemli ekonomik gücünün bulunması, yeraltı kaynaklarını barındırması, yönetsel olarak dikta rejimlerle yönetilmesi gibi durumlar bir araya gelince siyasi liderlerin ilgisi de hep bu bölgede toplanmıştır. Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgelerinde bulunan ülkelerde, iç karışıklığın ve ekonomik sıkıntıların yaşandığı dönemlerde Türkiye, karşısında sağlıklı bir yönetim bulamadığı için, ülkeler arası ekonomik ve politik ilişkilerde düzensizlik göstermiştir.

Türkiye, serbest piyasa ekonomisine geçiş ve dış pazarlara açılma yolunda 1980'li yıllardan itibaren gerçekleştirdiği atılımlar sonucunda, dünya pazarlarında kayda değer bir yer edinmiştir. Bununla birlikte, Ortadoğu'nun, 1990'lı yıllarda politik krizlerin ve istikrarsızlıkların yoğun olarak yaşandığı bir bölge haline gelmesi, dış ticaretin bu ülkeler ile potansiyele uygun düzeyde gelişmesini engellemiş ve beklenen seviyenin çok altında kalmasına neden olmuştur (İnançlı ve Ak, 2005: 388).

Körfez ülkeleriyle yaşanan krizler neticesinde 1998 yılında 2.298.041.000 dolar seviyesinde gerçekleşen ticaretin, bir sonraki yılda 509 milyon dolar düşüş yaşayarak 1.788.773.000 seviyesine gerilemiş, 2000 yılında ise 100 milyon doların üzerinde bir gerileme sergileyerek 1.685.773.000 dolar düzeyine inmiştir (<http://www.mfa.gov.tr>).

Türkiye' de yakın tarihte ekonomik ve siyasi olarak birçok olaylar, krizler ve siyasi istikrarsızlıklar yaşamıştır. Bunların neticesinde günümüze baktığımızda ihracatın teşvik edilmesi, ithal ürünlerin tüketiminin azaltılması için ekonomik programlar düzenlenmiş, ülke olarak büyüme hızı artırılmıştır.

Türkiye'nin ekonomi tarihine bakıldığı zaman devlet kuruluşlarında 1980 yıllarına uzanan bir karma ekonomiden bahsedilmektedir. Dış ticaretin yapılması için aşılması güç bürokrasi süreci mevcuttu. Ayrıca gümrük işlemleri de dış ticareti daha da zorlaştırmaktaydı. İhracatın hız kazanmasının gerekliliği 1980 yılından sonra anlaşılmiş olup, ithal ürünleri bırakıp ihracat ile büyüme hızı yükselişe geçmiştir. Ekonomik büyümenin artış gösterdiği dönemlerde yaşanan bazı uluslararası kriz Türkiye ekonomisinde etkilemiştir. 1997 yılında yaşanan Güneydoğu Asya krizi ülke ekonomimizi etkilemiş, 1998 yılında yaşanan Rusya kriziyle birlikte iyice kötüleşmiştir. Yaşanan bu krizlerin dışında, Türkiye'nin sanayi merkezi olan Marmara bölgesinde olan depremle beraber ülke ekonomisi 2000 yılında yüzde 6,9 daralma göstermiştir. Böylelikle IMF ile yapılan anlaşma neticesinde Türkiye de yeni ekonomik düzenlemeler baş göstermiştir. 2002 yılında yapılan seçim neticesinde iktidara gelen Adalet ve Kalkınma partisi (AKP) ile Ortadoğu ilişkileri gözden geçirilmiştir. Ortadoğu ve Kuzey Afrika ile güçlü bir ekonomik ilişki kurulmuş olup ihracat rakamlarında gözle görülür bir artış sergilenmiştir. 2007 yılında Avrupa'da ve Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşanan kriz nedeniyle Türkiye, Avrupa pazarında kaybettiği ihracatı Kuzey Afrika ve Ortadoğu'da yakalamaya çalışmıştır (Akbaş, 2013: 89).

Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinin elinde bulunan petrol ve doğalgaz gibi enerji kaynaklarının bulunması bu ülkeleri enerji kaynaklarının en büyük üretici ve ihracatçısı konumuna getirmektedir. Ülkemizin ithal olarak getirdiği ürünlerde en fazla enerji ürünleri yer almaktadır. Böylelikle Türkiye ve Orta Doğu ticari ve politik ilişkileri önem arz etmektedir.

Komşu Ortadoğu ülkelerinin üretim yapılarına hâkim karakteri petrol üreticisi ve dolayısıyla petrol ve hammadde ihracatçısı olmalarıdır. Ülke ekonomilerinin büyük oranda petrole bağımlı olmasının yanında ihracatlarının hammadde ağırlıklı geleneksel birkaç kalem maldan oluşması dış ticaretin yapısını ihracat gelirlerinin artışına bağımlı hale getirmiştir. Döviz girdilerinin büyük kısmının petrol ihracatından elde edilmesi, dış ticaret hacmini, uluslararası petrol fiyatlarında meydana gelen dalgalanmalara karşı aşırı duyarlı hale getirmiş, petrol gelirlerinin yüksek seyrettiği dönemlerde dış ticaret hacminde bir artış aksi durumlarda da bir daralma yaşanmıştır (İnançlı ve Ak, 2005:387).

Bu bağlamda Türkiye de ihracat yapan firmalar için farklı kredi ve finansman

araçları geliştirilmiş olup ihracatçıların teşviki sağlanmıştır.

Orta Doğu ve Körfez ülkelerindeki pazar imkânlarını yeterince tanımayan firmalarımızın bu ülkelerle iş birliği yapmaya teşvik edilmesi, Körfez bölgesi genelinde potansiyelin altında seyreden ticaret rakamları üzerinde olumlu bir etki yaratacaktır. Bunun yanında, özellikle Orta Doğu pazarına ilgi duyan kuruluşlarımızın girişimlerinin Eximbank ve ticari kredilerle desteklenebileceği akla gelmektedir (<http://www.mfa.gov.tr/>).

Bu denli Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkeleriyle ilişkilerin kurulduğu, ülkemizde ihracat bankacılığı üzerine ihracatçı finansları oluşturulduğu bir dönem yaşanırken, yine Orta Doğu'da kan, gözyaşı ve savaş sesleri duyulmaya başlanmıştır. 2010 yılına girildiğin de Kuzey Afrika'da başlayıp tüm Ortadoğu'yu etkisi altına alan Arap Baharı süreci başlamıştır. Böylelikle ticari ve politik ilişkilerde çok farklı bir boyuta geçilmiştir. İç savaşların yaşandığı bölgede ticarete durma noktasına gelmiştir. Türkiye olarak ihracat rakamlarında yıllara göre düşüşler gözlemlenmiştir. Özellikle sınır illerimizde ihracat rakamları daha fazla gerileme kaydedilmiştir. Gaziantep, Şanlıurfa ve Hatay illerimiz incelendiğinde Irak, Suriye ve Suudi Arabistan ülkeleriyle daha içi içe geçmiş bir ekonomik yapı görülmektedir. Bahsettiğimiz 3 şehir ve 3 ülke arasında Arap Baharı öncesi ve sonrasında yaşanan dış ticaret rakamları, sevk edilen ürün grupları, kullanılan ödeme araçları ve finansman yöntemleri değişkenlik göstermektedir. Diğer bölümlerde daha ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır.

3.4. A.B.Ö. Seçilmiş Orta Doğu Ülkeler ile olan Dış Ticaret İlişkileri

Türkiye, Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde yaşanan olayların en zor dönemlerinde bile ticari ve ekonomik anlamda düşüşler yaşamış, fakat ticaretin durmamış olması gözden kaçmamaktadır. Orta Doğu'da istikrar ve huzurun sağlanması durumunda bölge ülkelerinin kaynaklarının ekonomimize katkı sağlayacağı ve dış ticaretimize olumlu etkiler getireceği bir gerçektir (<http://www.mfa.gov.tr/>).

Türkiye'nin ihracat yaptığı ülkelere bakıldığında, 2003 yılı itibariyle ülke gruplarına göre ihracat rakamlarındaki yüzdeliklerinde değişimler meydana gelmektedir. Uzun yıllar Avrupa Birliği ülkeleri Türkiye'nin ihracat rakamlarında yüksek paylara sahipti, fakat bu payı yıllar geçtikçe Orta Doğu ve Kuzey Afrika

ülkelerinin sahip olduğu görülmektedir. (Çetin, 2014: 12).

Kuzey Afrika ve Orta Doğu ülkelerinin 2007 yılı itibariyle yani Arap baharından önceki yıllardaki Türkiye ile olan dış ticaret rakamları tablo 1 ve tablo 2 de belirtilmiştir. Hemen hemen her yıl tüm ülkelerde ihracat rakamlarında artış olduğu gözlenmektedir. Seçilmiş Orta Doğu ülkeleri olan Suriye, Suudi Arabistan ve Irak verileri Türkiye geneli ihracat rakamları da gösterilmektedir. Bir diğer bölümde seçilmiş olan Ortadoğu ülkelerinin, sınır illerimizden Gaziantep, Şanlıurfa ve Hatay'la olan dış ticaret verilerine de değinilmiştir.

Tablo 1. Türkiye-Kuzey Afrika Ülkeleri İhracat Rakamları (Bin Dolar)

YILLAR	MISIR	LİBYA	CEZAYİR	FAS	TUNUS
2006	709.353.121	489.261.223	1.020.696.303	551.377.105	324.892.895
2007	902.702.916	643.149.901	1.231.724.943	721.594.690	530.276.892
2008	1.426.449.760	1.074.287.855	1.613.644.307	957.768.645	778.098.265

Kaynak: TÜİK http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046

Arap baharı öncesinde Türkiye ve Orta Doğu ülkeleriyle olan ihracat rakamlarına tablo 2 de değinilmiştir.

Tablo 2. Türkiye-Orta Doğu Ülkeleri İhracat Rakamları (Bin Dolar)

ÜLKELER	2006	2007	2008
BAHREYN	35.303	76.651	308.223
İRAN	1.066.901	1.441.190	2.029.759
ÜRDÜN	321.660	389.305	460.738
KUVEYT	219.016	221.292	493.035
LÜBNAN	240.598	393.216	665.054
UMMAN	71.000	91.831	215.755
KATAR	342.146	449.962	1.074.012

S.A.	983.226	1.486.917	2.201.875
BAE	1.985.696	3.240.940	7.975.400
SURİYE	609.417	797.766	1.115.013
IRAK	2.589.352	2.844.767	3.916.685

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr/>

Tuik verilerine göre Arap Baharı öncesinde Kuzey Afrika ülkeleri içerisinde en fazla ihracat yapılan ülke Mısır olmuştur. Diğer ülkeler de her geçen yıla nazaran artış kaydedilmektedir. Tablo 2 de verilen orta doğu ülkeleri ihracat rakamlarına bakıldığında zaman en fazla 2008 yılında ihracat yapılan ülke Birleşik Arap Emirlikleri (B.A.E) olduğu görülmektedir. Seçilmiş ülkeler olarak Suudi Arabistan, Suriye ve Irak olarak bakıldığında, B.A.E.'yi en yakın takip eden ülke Irak olduğu ve hemen akabinde Suudi Arabistan'ın geldiği gözlenmektedir. Suriye'nin 2008 yılı ihracat verilerinin bir önceki yıla göre bakıldığında %40 gibi bir artış sergilediği incelenmektedir. Seçilmiş olan 3 orta doğu ülkesinin Arap baharı öncesindeki Türkiye ile olan ihracat rakamları her geçen yıl ciddi bir artış oranı göstermiştir. Bu ülkelerin Gaziantep, Şanlıurfa ve Hatay illerimiz bazındaki ihracat ve ithalat dağılımlarını, ürün gruplarını, ödeme araçları ve finansman araçlarını diğer bölümlerde ele alınmıştır.

3.4.1. Suudi Arabistan'ın Arap Baharı Öncesi Sosyo-Ekonomik Yapısı

Suudi Arabistan kuzeyinde kara sınırında Ürdün, Kuveyt ve Irak, batıda Kızıldeniz'in ilerisinde Mısır, Eritre ve Sudan, İran ile doğuda Basra körfezinin ilerisinde komşudur. Arap yarımadasının çoğunluğunda Suudi Arabistan sınırları mevcut olmakla birlikte, umman, yemen ve Birleşik Arap Emirlikleri ile güneydoğusunda ve güneyinde sınırları bulunmaktadır. Bununla birlikte umman körfezi ve Hint okyanusu ile deniz sınırları bulunmaktadır. İklim koşulları olarak her dönem yüksek sıcaklık ve kuraklık mevcut olup göl ve akarsular bulunmamaktadır. Ülkede bulunan arazilerin çoğunluğu çöl olduğundan kaynaklı nüfusun tamamı şehir merkezinde yaşamaktadır. Sulama yapılan sadece hurma ağacı bulunmakta ve meyve sebze üretimi olarak yalnızca hurma üretilmektedir (<https://www.ika.org.tr>).

Suudi Arabistan Arap baharı öncesi gayri safi yurtiçi hâsıla rakamları ve büyüme rakamları 2006, 2007 ve 2008 yılları incelenmiştir. Kişi başına düşen gelir 2 yılda 4.000 dolar artış göstermiş, büyüme oranı da 2008 yılında %4,2 seviyesini yakalamıştır.

Tablo 3. S.A. Arap Baharı Öncesi GSYH Rakamları

YIL	BÜYÜME ORANI %	KİŞİ BAŞINA GELİR DOLAR	ÜLKE
2006	% 3.1	14.380,00	S.A.
2007	% 2.0	15.091	S.A.
2008	% 4.2	18.202,00	S.A.

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr/>

Arap Baharı'ndan önce Suudi Arabistan'a ait GSYİH, Enflasyon gibi temel ekonomik verileri içeren rakamlara da tablo 4 de belirtilmiştir.

Tablo 4. S.A. Sosyo-Ekonomik Veriler

S.A.	2006	2007	2008
GSYİH (MİLYAR DOLAR)	356,6	384,9	476,3
GSYİH Artış oranı (%)	3,2	2	4,2
Enflasyon (tük.fiyatları)	2,3	4,1	9,9
Nüfus (Milyon)	24	24,7	25,5
İhracat (Milyar)	211,3	233,3	313,5

Dolar)			
İthalat (Milyar Dolar)	63,9	82,5	101,5
Cari İşlemler Dengesi (Milyar dolar)	99,9	94,2	132,3
Döviz Kuru (ABD Doları)	3.745	3.750	3.750
Toplam Dış	45	65,2	79,2

Kaynak: <https://www.deik.org.tr/bilgi-merkezi-ulke-bultenleri>

Suudi Arabistan, ihracatındaki en fazla hatta tamamına yakın kısmını Petrol ürünlerinden sağlamaktadır. Petrol ihracatında ilk sırayı alan ülke olma özelliği taşımaktadır. Elinde bulundurduğu petrol rezervleri sayesinde, ihtiyacı olan malzeme, ekipman ve tüketim mallarının tamamını ithal etmektedir. Petrol ihracatından kaynaklı dış ticaret fazlası veren sayılı ihracatçı ülkelerdendir. 2008 yılı itibariyle dış ticaret fazlası 144 milyar dolar seviyesine çıkmıştır.

Tablo 5. Ünelere Göre Petrol Rezervleri ve Üretim Kapasiteleri

Ülke	Toplam Rezervler (Milyar Varil)	Dünya Toplamı Pay (%)	Yıllık Üretim (Bin Varil/Gün)	Dünya Toplamı Pay (%)
Suudi Arabistan	264,3	21,9	10809	13,1
İran	137,5	11,4	4343	5,4
Irak	115	9,5	1999	2,5
Kuveyt	101,5	8,4	2704	3,4
BAE	97,8	8,1	2969	3,5
Venezüella	80	6,6	2824	3,7
Rusya	74,4	6,2	9769	12,3
Libya	41,5	3,4	1835	2,2
Kazakistan	39,8	3,3	1426	1,7
ABD	29,9	2,5	6871	8

Kaynak: <https://www.deik.org.tr/bilgi-merkezi-ulke-bultenleri>

Dünya üzerindeki en büyük petrol ihracatçısı konumunda bulunan SA, dünya genelindeki kanıtlanmış petrol rezervlerinin yaklaşık %20'sine sahiptir. S.A. bütçe gelirlerinin yaklaşık %80'i, GSYH'nın %45'i, S.A. ihracatının ise %90'ı petrole dayalıdır. Ekonomik faaliyetlerini çeşitlendirmeye ve petrole bağımlı bir ekonomik model olmanın ötesine geçmeye gayret eden SA, son yıllarda başta insan sermayesi olmak üzere alt yapı yatırımlarına önem vermekte, petrol dışı sektörler ile özel sektörün ekonomideki payını ve ağırlığını artırmaya gayret etmektedir (<http://www.sutso.org.tr>).

3.4.2. Suudi Arabistan'ın A.B.Ö. Gaziantep, Hatay ve Şanlıurfa İllerimiz İle Dış Ticaret Verileri

Gaziantep, Hatay ve Şanlıurfa illerimizin Suudi Arabistan ile ihracat rakamları 2006 yılı itibariyle Gaziantep ve Hatay illerimizde artış sergilemiştir. Özellikle Hatay ilimizin Suudi Arabistan ile dış ticareti en fazla olan ilimizdir.

Tablo 6. S.A. ile Üç İlimizin İhracat Rakamları

YIL	GAZİANTEP	ŞANLIURFA	HATAY	ÜLKE
2006	81.335.195,93	497.000,00	121.183.873,81	SUUDİ ARABİSTAN
2007	102.622.419,88	165.841,50	118.275.365,92	SUUDİ ARABİSTAN
2008	117.118.418,47	24.694,31	279.005.836,2333	SUUDİ ARABİSTAN

Kaynak: (<http://www.tim.org.tr>).

Gaziantep, Hatay ve Şanlıurfa ilinin 2006, 2007 ve 2008 yılı itibariyle S.A. en fazla ihracat yapılan ürünler ve toplam ihracat rakamları tablo 7 de değerlendirilmiştir.

Tablo 7. Üç İlimizden S.A. gönderilen ürünler ve ihracat rakamları

YIL	SUUDİ ARABİSTAN	GAZİANTEP	ŞANLIURFA	HATAY
2006	İHRAC EDİLEN ÜRÜNLER	Halılar ve diğer dokumaya elverişli maddelerden yer kaplamaları, Plastikler ve mamulleri, Sentetik ve suni devamsız lifler, pamuk, pamuk ipliği	Elektrikli makina ve cihazlar, ses kaydetme-verme, televizyon görüntü-ses kaydetme-verme cihazları, aksam-parça-aksesuarı, Pamuk, pamuk ipliği ve pamuklu mensucat, Demir veya çelikten eşya	Demir ve çelik, Yenilen meyvalar ve yenilen sert kabuklu meyvalar, Yenilen sebzeler ve bazı kök ve yumrular, Demir veya çelikten eşya
	TOPLAM İHRACAT RAKAMI (DOLAR)/S.A. İHRACATI	1.857.722.369/84.183.002	45.921.853/477,457	933.919.092/116.361.044
2007	İHRAC EDİLEN ÜRÜNLER	Halılar ve diğer dokumaya elverişli maddelerden yer kaplamaları, Plastikler ve mamulleri, Sentetik ve suni filamentler, şeritler ve benzeri sentetik ve suni dokumaya elverişli maddeler, pamuk, pamuk ipliği	Pamuk, pamuk ipliği ve pamuklu mensucat, Elektrikli makina ve cihazlar, ses kaydetme-verme, televizyon görüntü-ses kaydetme-verme cihazları, aksam-parça-aksesuarı, Demir veya çelikten eşya, Tuz, kükürt, topraklar ve taşlar, alçılar, kireçler ve çimento	Demir ve çelik, Yenilen meyveler ve yenilen sert kabuklu meyveler, Yenilen sebzeler ve bazı kök ve yumrular, Demir veya çelikten eşya
	İHRACAT RAKAMI (DOLAR)/S.A. İHRACATI	2.447.655.835/102.367.225	86.387.937/175,859	1.199.653.947/120.227.754
2008	İHRAC EDİLEN ÜRÜNLER	Halılar ve diğer dokumaya elverişli maddelerden yer kaplamaları, Hayvansal ve bitkisel katı ve sıvı	Demir veya çelikten eşya, Tuz, kükürt, topraklar ve taşlar, alçılar, kireçler ve çimento, Demir ve çelik,	Demir ve çelik, Yenilen meyvalar ve yenilen sert kabuklu meyvalar, Yenilen sebzeler ve

		yağlar, yemeklik katı yağlar, hayvansal ve bitkisel mumlar, Plastikler ve mamulleri, şeritler ve benzeri sentetik ve suni dokumaya elverişli maddeler, pamuk, pamuk ipliği	Elektrikli makina ve cihazlar, ses kaydetme-verme, televizyon görüntü-ses kaydetme-verme cihazları, aksam-parça-aksesuarı, Pamuk, pamuk ipliği ve pamuklu mensucat	bazı kök ve yumrular, Demir veya çelikten eşya
	İHRACAT RAKAMI (DOLAR)/S.A. İHRACATI	3.237.060.902/117.700.705	147.445.072/72.220.062	1.762.181.110/268.939.867

Kaynak: (<http://www.tuik.gov.tr>)

Demir-çelik, otomotiv ve yan sanayi, halı, yenilen meyveler, kazanlar ve makineler Türkiye'nin Suudi Arabistan'a ihraç ettiği başlıca ürünlerdir. Mineral yakıtlar ise bu ülkeden yapılan ithalatın yüzde 78'ini oluşturmaktadır. Türkiye'nin ihracatında Suudi Arabistan'a yaptığı ihracatın payı %1,39; Türkiye'nin ithalatında Suudi Arabistan'dan yaptığı ithalatın payı %1,44 dır (Kaymakçı, 2012:240).

3.4.3. Irak'ın Arap Baharı Öncesi Sosyal-Ekonomik Yapısı

Körfez ülkelerinden biri olarak bilinen Irak Cumhuriyeti, 438.317 km²'lik yüzölçümü mevcut olup, batı tarafında Ürdün ile kuzeyinde Türkiye ile güneyde Suudi Arabistan ve Kuveyt, Suriye ile kuzeybatıda ve İran'la da doğuda komşudur. İklim koşulları Ortadoğu ülkelerinin birçoğunda olduğu gibi genel hava koşulları sıcak ve kurak geçmektedir. Kuzeyinde bulunan dağlık alanlarda iklim koşulları farklılık göstermekte olup, kış aylarında sert soğuklarla geçmekte ve genellikle kar yağışlı hâkimdir. Mevsim şartları tarıma pek elverişli olmamasından dolayı, ülkedeki arazilerin sadece %21,6'sı tarıma uygundur. Yerleşim alanları genel olarak, Fırat ve Dicle nehirleri arasında kalan bölgelerde bulunmaktadır. Başkenti Bağdat olup, bu bölgede bulunmaktadır. Irak Cumhuriyeti, sahip olduğu petrol kaynakları itibariyle, orta doğu ve

bölge ülkeleri için de önemli bir stratejik konuma sahiptir (<https://www.ika.org.tr>).

Irak'ta 2006 yılından 2007 yılına geçişte büyüme oranında düşüş yaşansa da kişi başına düşen gelirden artış gözlenmektedir. 2008 yılı itibarıyla büyüme oranı ve kişi başına düşen gelirden artış göstermektedir.

Tablo 8. A.B.Ö. Irak'ın Ekonomik Verileri

IRAK	2006	2007	2008
GSYİH MİLYAR DOLAR	65,14	88,84	131,6
NÜFUS MİLYON	27,7	28,39	29,11
KİŞİ BAŞINA GSYİH USD	2.351,81	3.129,22	4.521,03
BÜYÜME ORANI	% 6.2	% 1.5	% 9.5
KİŞİ BAŞINA GELİR DOLAR	1.585,00	1.945	2.867,00

Kaynak: <https://www.worldbank.org>.

3.4.4. Irak'ın A.B.Ö. Gaziantep, Hatay ve Şanlıurfa İllerimiz İle Dış Ticaret Verileri

Irak, Arap Baharından daha önceki tarihlerde de birtakım problemlerin yaşandığı, ekonomik çalkantıların hep var olduğu bir ülke olmuştur. Arap Baharından biraz daha eski tarihlere bakılırsa, 1991 yılında yaşanan Körfez Savaşı, Irak ve bölge için bir değişim sürecinin başlangıcı olduğu görülmektedir. Saddam Hüseyin rejiminin var olduğu 1991 yıllarında, Körfez krizi baş göstermiştir. Yaşanan kriz, Körfez Savaşı'na dönüşmüş ve Saddam Hüseyin rejimi yıkılmıştır. Birleşmiş milletler tarafından Irak'a ambargo uygulanmış olup, Kerkük-yumurtalık petrol boru hattı kapatılmıştır. Hem Körfez savaşının yaşanması hem de petrol boru hattının kapatılması Türkiye için büyük ekonomik kayıpların verilmesine de sebep olmuştur. Petrol ithalatında problemler yaşanmıştır, ayrıca Türkiye'den giden Irak bölgesinde müteahhitlik yapan firmalarda pazar kayıpları olmuştur. Petrol taşımacılığı gerçekleştiren nakliye firmalarında da gelir düzeylerinde düşme yaşanmıştır. Körfez Savaşı'nda sadece ülkemizin uğradığı kayıp

150 milyar dolar seviyelerini bulmuştur (Akbay, 2013: 89).

Irak, Körfez Savaşı öncesi dönemde Türkiye'nin, Almanya'nın ardından ikinci büyük ticaret ortağı ve Ortadoğu'ya açılan önemli bir kapısıyken, Körfez Savaşı ve ardından uygulanan ambargo ile birlikte Irak pazarının yanı sıra, Irak üzerinden Ortadoğu'ya açılan kapılar da büyük ölçüde aktivitesini kaybetmiştir (Güleç ve Oğuz'dan [2003] aktaran İnançlı ve Ak, 2005:391).

BM 1991 yılında Irak'a uygulamış olduğu ambargonun 2003 yılında kaldırılmasıyla birlikte, Türkiye'nin ithalat verilerinde her geçen yıl artış gözlenmiştir. Dış ticaret hacmi, 2003 yılında 870 milyon dolar seviyelerinde 2012 yıllarında 10 milyar doları aşmıştır (Akbay, 2013: 97).

Tablo 9. Türkiye - Irak Dış Ticareti Rakamları (Milyon Dolar)

YILLAR	İHRACAT	İTHALAT	HACİM	DENGE
2006	2.589	122	2.711	2.467
2007	2.845	119	2.963	2.726
2008	3.917	133	4.050	3.784

Kaynak: (http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046)

Türkiye'nin Irak ile ticari ilişkileri 2000 yılından sonra hız kazanmıştır. Irak ile dış ticaret hacmi 2005 yılında, 2000'e göre yaklaşık üç katı bir artışla 2.9 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. İhracat, 5 yıllık dönemde büyük bir artışla, 371 Milyon Dolardan, 2.425 Milyon Dolara yükselmiştir. Bunda, Irak'ın savaş sonrası yeniden inşasında Türk şirketlerinin aldığı payların önemli bir katkısı olmuştur. İthalat ise bu dönemde 447 milyon dolar olmuştur. İthalatın bu dönemde azalmasının sebebi ise Irak'ın yeniden yapılandırma sürecinde dış ticaret politikasının yeniden oluşturulması ve bu süreç içerisinde petrol ihracatının azalmasıydı (İnançlı ve Ak, 2005:398).

Özellikle güneydoğu illerimiz olan Gaziantep, Hatay ve Şanlıurfa illerimizde körfez savaşı dönemi il bazında ihracat rakamları gerilmiştir. Daha sonrasında Türkiye-İrak arasındaki ihracat artışı, illerimize de olumlu şekilde yansımıştır.

Tablo 10. A.B.Ö. Üç İlimizin Irak ile Olan İhracat Rakamları (Dolar)

YIL	GAZİANTEP	ŞANLIURFA	HATAY	ÜLKE
2006	579.252.523,08	25.556.391,04	65.498.971,74	IRAK
2007	721.889.780,57	34.026.488,37	55.538.073,61	IRAK
2008	1.211.610.648,63	71.269.780,26	69.333.357,47	IRAK

Kaynak: <http://www.tim.org.tr>

Irak'a ihracatımızda mineral yakıtlar, elektrikli makineler, değirmen ürünleri, tuz, kükürt, çimento, demir-çelik, kazanlar, makineler, demir-çelik eşya, mobilyalar, otomotiv ve yan sanayi, plastikler ilk sıralarda yer almaktadır. İthalatımızda, mineral yakıtlar, demir-çelik, bakır ve bakır ürünleri, yenilen sebzeler, gübreler, alüminyum ve alüminyum ürünler başta gelen ürünlerdir. Türkiye'nin ihracatında Irak'a yapılan ihracat %2,66; Irak'tan yapılan ithalat Türkiye'nin ithalatında % 0,38 pay almaktadır (<http://www.ormer.sakarya.edu.tr>).

Tablo 11. A.B.Ö. Üç İlimizden Irak'a Gönderilen Ürünler

YIL	IRAK	GAZİANTEP	ŞANLIURFA	HATAY
2006	İHRAÇ EDİLEN ÜRÜNLER	Halılar ve diğer dokumaya elverişli maddelerden yer kaplamaları, Plastikler ve mamulleri, Sentetik ve suni devamsız lifler.	Elektrikli makina ve cihazlar, ses kaydetme-verme, televizyon görüntü-ses kaydetme-verme cihazları, aksam-parça-aksesuarı, Pamuk, pamuk ipliği ve pamuklu mensucat.	Demir ve çelik, Yenilen meyvalar ve yenilen sert kabuklu meyveler, Yenilen sebzeler ve bazı kök ve yumrular, Demir veya çelikten eşya
	TOPLAM İHRACAT RAKAMI (DOLAR)/IRAK İHRACATI	1.857.722.369/449.791.723	45.921.853/27.182.066	933.919.092/45.123.304
2007	İHRAÇ EDİLEN ÜRÜNLER	Halılar ve diğer dokumaya elverişli maddelerden yer kaplamaları, Plastikler ve mamulleri, Sentetik ve suni filamentler, şeritler ve benzeri sentetik ve suni dokumaya elverişli maddeler, pamuk, pamuk ipliği	Pamuk, pamuk ipliği ve pamuklu mensucat, Elektrikli makina ve cihazlar, ses kaydetme-verme, televizyon görüntü-ses kaydetme-verme cihazları, aksam-parça-aksesuarı,	Demir ve çelik, Yenilen meyveler ve yenilen sert kabuklu meyveler, Yenilen sebzeler ve bazı kök ve yumrular, Demir veya çelikten eşya
	İHRACAT RAKAMI (DOLAR)/IRAK İHRACATI	2.447.655.835/549.288.189	86.387.937/34.215.808	1.199.653.947/28.058.621
2008	İHRAÇ EDİLEN ÜRÜNLER	Halılar ve diğer dokumaya elverişli maddelerden yer kaplamaları, Hayvansal ve bitkisel katı ve sıvı yağlar, yemeklik katı yağlar, hayvansal ve bitkisel mumlar, Plastikler ve mamulleri.	Demir veya çelikten eşya, Tuz, kükürt, topraklar ve taşlar, alçılar, kireçler ve çimento, Demir ve çelik, Elektrikli makina ve cihazlar, ses kaydetme-verme, pamuk, pamuk ipliği ve pamuklu mensucat.	Demir ve çelik, Yenilen meyveler ve yenilen sert kabuklu meyveler, Yenilen sebzeler ve bazı kök ve yumrular, Demir veya çelikten eşya
	İHRACAT RAKAMI (DOLAR)/IRAK İHRACATI	3.237.060.902/951.280.731	147.445.072/72.220.062	1.762.181.110/36.467.339

Kaynak: (<http://www.tuik.gov.tr>)

Türkiye'nin Irak'a yakınlığı neticesinde birçok müteahhitlik firmasının ilgi odağı olmuştur. Irak pazarı coğrafi yakınlığı fırsata çevrilebilecek en iyi ülke konumundadır. İhracat ürünleri noktasında da, gıda ve tarım ürünleri, elektronik ürünler, makine ve otomotiv sektörü ihracat listesinin başında yer almaktadır. Irak'ın ihracatında ise, en büyük payı petrol ürünleri yer almaktadır (<http://www.deik.org.tr>).

Yıllardır süregelen altyapı ve güvenlik sorunları sebebiyle Irak sanayisi henüz gelişimini tamamlayamamış olduğundan, Irak, her türlü ihtiyaç maddesini ithal etmektedir. Irak'ın ithal ettiği başlıca ürünler buğday ve gıda maddeleri, ilaç, çimento, demir ve çelik, telefon, telgraf, elektronik cihazlar ve binek otomobillerdir. Irak'ın ithalatının ilk sıralarında ise yine ITC 2008 yılı verilerine göre Türkiye 3,9 milyar Dolar, Birleşik Arap Emirlikleri 3 milyar Dolar, Amerika Birleşik Devletleri 2,1 milyar Dolar, Ürdün 1,2 milyar Dolar ve Çin 1,1 milyar Dolar ile yer almaktadır. CIA 2009 yılı verilerine göre ise Irak'ın ithalatında ülkelerin payı şu şekilde gerçekleşmiştir: Türkiye %24,99, Suriye % 17,36, Amerika Birleşik Devletleri % 8,66, Çin % 6,79, Ürdün % 4,17, İtalya % 3,98 ve Almanya % 3,97. (<https://www.ika.org.tr>).

Dış ticaretin gelişmesindeki önemli etkenlerden birisi de ülkede bulunan bankaların ne kadar finansman desteği sağlayabildiği ve uluslararası ticarete ne kadar etkin olduklarıdır. Bu bakımdan Irak'ta bankacılık sektörü ambargonun kalkmasıyla birlikte faaliyete geçmiştir. 2003 yılı sonrası bankacılık anlamında önemli adımlardan bir tanesi olarak tamamen bağımsız bir merkez bankasının kurulmuş olmasıdır. Hükümetin etkisi altında olmayan, Basel kriterlerine uygun, şeffaf ve güçlü yönetime sahip olması birlikte kaynakları güçlü, hesap verilebilme ilkesine dayanan kanunlar hükmünde Irak merkez bankası kurulmuştur. Bu gelişmeler ışığında diğer banka firmalarının güvenini kazanması yolunda etkin bir yol olmuştur. Irak merkez bankasının ülke içinde 6 adet şubesi bulunmaktadır. Türkiye'den Ziraat Bankası, İş Bankası ve Vakıf Bank gibi bazı banka kuruluşları da şubelerini açmış olup Türk firmaları için büyük avantaj sağlamışlardır (<http://www.gto.org.tr>).

3.4.5. Suriye'nin Arap Baharı Öncesi Sosyo - Ekonomik Yapısı

Orta Doğu'nun bir diğer önemli ülkesi Suriye Arap Cumhuriyeti'dir. Arap Baharının en etkili olan, en fazla iç savaşın yaşandığı ve en uzun süren ülkesi olmuştur. Beşşar Esad yönetiminde olan Suriye sınır komşularında; Türkiye, İsrail, Irak ve Ürdün bulunmaktadır. Akdeniz kıyısında ise Türkiye ile Lübnan arasında yer almaktadır. Başkenti Şam olan ülkenin diğer büyük şehirleri, Lazkiye, Halep ve Humustur. Suriye'nin yüz ölçümü, 185.180 km²'dir. Nüfus sayısı dünya bankasında elde edilen verilere göre 2009 yılında 21.092.262'dir ve nüfusun %90'lık kısmı Arap, %10 a yakını da Kürt ve Ermeni yaşamaktadır. Sünni insan sayısı %70'ten fazlası oluştururken, Hristiyanların sayısı %10, %16'lık kısım ise Dürzi ve Nusayri'dir. Resmi dilde Arapça kullanırken, Ermenice, Kürtçe ve Türkçe de konuşulmaktadır (<http://www.ormer.sakarya.edu.tr>).

Tablo 12. A.B.Ö. Suriye Ekonomik Veriler

SURİYE	2006	2007	2008
GSYİH (milyon dolar)	32.786	40.376	49.192
Reel Büyüme Hızı (%)	5	5,7	4,3
Enflasyon Oranı (ortalama;%)	10	3,9	15,7
Nüfus (milyon)	18,8	19,2	19,6
İhracat (milyon dolar)	10,2	11,7	15,3
İthalat (milyon dolar)	9,3	12,2	16,1
Büyüme Oranı %	% 5.0	% 5.7	% 4.5
Kişi Başına Gelir Dolar	1.767,00	2.099,00	2.677,00

Kaynak: <https://www.eiu.com>

Orta Doğu ülkelerinin birçoğunda olduğu gibi Suriye'nin de gelir kaynakları içerisindeki en fazla dış ticaret kaynağını petrol oluşturmaktadır. Ayrıca, tarım ve yurt dışında çalışan vatandaşlarının getirmiş olduğu döviz gelirleri de dış ticaret gelirleri arasında görülmektedir. Ülkenin toplam ihracatının %60'tan fazlasını petrol ürünleri oluştururken, bütçe gelirinin %50 sini karşılamaktadır. Farklı sanayi kolları arasında tekstil, plastik, kimyasal ve gıda işleme tesisleri de yoğunluk göstermektedir. Suriye'deki birçok sanayi tesisleri de devlet tarafından işletilmektedir. Fakat kamunun ekonomideki payı düşüş göstermektedir. Turizm de hizmet sektörüne katkı sağlamaktadır.

Başlıca ticaret merkezleri Şam, Halep, Lazkiye, Tartus, Deir al-Zour ve Homs; petrol sanayinin merkezi ise Deir al-Zour çevresi ile Halep ve Banyas'taki rafinerilerdir. Tekstil ve seramik gibi hafif sanayi üretiminin ve gıda işleme tesislerinin çoğu, tarım alanlarına yakın olan Şam, Halep ve Homs'ta bulunmaktadır. Ülkenin iki büyük liman şehri olan Lazkiye ve Tartus uluslararası ticaretin merkezi iken, kuzeydeki Banyas'tan petrol ihracatı yapılmaktadır. Ülkenin doğusu daha az gelişmiş olmasına rağmen, Haseki şehri tarımsal faaliyetlerin yoğunluğu nedeniyle komşu illerden göç almaktadır. Deir al-Zour ve Palmira, yeni petrol ve doğal gaz alanları bulunması ile son yıllarda hızla büyüyen şehirlerdir (<https://www.deik.org.tr>).

3.4.6. Suriye'nin A.B.Ö. Gaziantep, Hatay Ve Şanlıurfa İllerimiz İle Dış Ticaret Verileri

Türkiye-Suriye komşuluk ilişkileri eski tarihlere dayanmakta ve birçok akrabalık ve kültürel bağın kuvvetli olduğu iki ülke konumundadır. Ülkemizin en uzun kara sınırına sahip olduğu ülke Suriye'dir. Ticari ilişkilerimizin gelişim sürecine bakıldığında, 1998 yılında imzalanan Adana Protokolü ile ilişkiler hız kazanmıştır. Hem siyasi hem de ticari ilişkilere önem veren Türkiye, Suriye ile turizm, ulaştırma, gümrük ve tarım gibi konularda birçok projeye imza atmıştır. 2007 yılında ticari anlamda atılan bir diğer adım, Türkiye-Suriye Serbest Ticaret Antlaşması olmuştur. Her iki ülkenin

birbirlerini ziyaretleri ile devam eden güçlü ilişkiler kurulmuştur.

İki ülke arasında 1975 yılında “Ticaret Anlaşması”, 1976 yılında “İkili Hava Ulaştırma Anlaşması”, 1982 yılında “Karma Komisyon Kurulmasına İlişkin Anlaşma”, “Uzun Vadeli Ekonomik İşbirliği Anlaşması” ve “Uluslararası Karayolu Taşımacılığı Anlaşması”, 1987 yılında “Ekonomik İşbirliği Protokolü”, 2003 yılında “Gümrükler Alanında Karşılıklı Yardımlaşma ve İşbirliği Anlaşması”, 2004 yılında “Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması”, “Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması”, “Uluslararası Karayolu Yük ve Yolcu Taşımacılığı Anlaşması”, “Sivil Havacılık Anlaşması” ve “Serbest Ticaret Anlaşması” imzalanmıştır (<https://www.ika.org.tr>).

Politik anlamda ilişkilere de önem veren Türkiye, Suriye ile 2002 yılında sivil ve askeri anlamda da birçok iş birliği programları geliştirilmiştir. İki ülke arasında 8 toplantı yapılmış olup, güvenlik alanında ve farklı alanlarda iş birliği yapılmıştır. Bu gelişmelerin yanı sıra, ekonomik ilişkilerde gelişme göstermiştir. Suriye Cumhurbaşkanı Hafız Esad’ın ölümünden sonra yerine gelen oğlu Beşar Esad ile Türkiye-Suriye arasındaki ilişkileri iyileştirme yoluna gidilmiştir. Suriye başbakanının uzun yıllar sonra 2003 yılında Türkiye’yi ziyaret etmesi, Türkiye-Suriye ekonomik ilişkilerinde ilerlemesine, su sorunu ile ilgili konuların tartışılıp çözüme kavuşturulması açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur. Daha sonraki yıllar içerisinde ticaretin gelişimi için teşvik ve ekonomik iş birliği programlar da düzenlenmiştir (İnançlı ve Ak, 2005: 399).

Türkiye’nin Suriye ile geçmişten gelen politik sorunları düzeltmesiyle birlikte, ticari olarak da ikili ilişkileri düzeltmeye başlamıştır. 2000’li yıllardan sonra yakın tarihte Arap Baharından önce imzalanan en önemli antlaşma 2007 yılının 1 Ocak’ında imzalanan Serbest Ticaret Antlaşmasıdır. İmzalanan STA ile dış ticaretteki etkisini kısa zamanda göstermiştir. Türkiye’nin Suriye ile olan ihracatı 2006 yılından 2008 yılına kadar ikiye katlamış olup, 2010 yılına kadar ihracattaki yükseliş etkisini sürdürmüştür. Arap baharının etkisi göstermeden son yıl olan 2010 yılında yüzde %30 yakın bir artış göstererek, 1,8 milyar doların üzerine çıkmıştır (<https://www.deik.org.tr>).

Tablo 13. Türkiye ve Suriye Dış Ticaret Rakamları (Bin Dolar)

YILLAR	İHRACAT	İTHALAT	HACİM	DENGE
2006	609.417	187.250	796.667	422.167
2007	797.766	259.282	1.057.048	538.483
2008	1.115.013	323.697	1.438.710	791.315

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr>

Suriye ile seçilmiş iller bazında ilişkiler incelendiğinde, Şanlıurfa'nın Suriye ile olan ihracatındaki artış oranı dikkat çekmektedir. 2005 yılı ihracatı bir milyon doların altındayken, 2008 yılı itibariyle ihracatı 33 milyon doların üzerine çıkarak, Suriye'ye en fazla ihracat yapan ilk 10 şehrimiz arasına girmiştir. Bu yükseliş 2011 yılına kadar devam etmiştir (Karakoyunlu vd., 2013: 230).

Tablo 14. A.B.Ö. Üç İlimizden Suriye'ye Gönderilen Ürünler

YIL	SURİYE	GAZİANTEP	ŞANLIURFA	HATAY
2006	İHRAC EDİLEN ÜRÜNLER	Halılar ve diğer dokumaya elverişli maddelerden yer kaplamaları, Plastikler ve mamulleri, Sentetik ve suni devamsız lifler, Kazanlar, makinalar, mekanik cihazlar ve aletler, nükleer reaktörler, bunların aksam ve parçaları	Elektrikli makina ve cihazlar, ses kaydetme-verme, televizyon görüntü-ses kaydetme-verme cihazları, aksam-parça-aksesuarı, Pamuk, pamuk ipliği ve pamuklu mensucat, Demir veya çelikten eşya, Hububat, un, nişasta veya süt müstahzarları, pastacılık ürünleri	Yenilen meyveler ve yenilen sert kabuklu meyvalar, Demir çelik, Yenilen sebzeler ve bazı kök ve yumrular, Demir veya çelikten eşya, Kauçuk ve kauçuktan eşya
	TOPLAM İHRACAT RAKAMI (DOLAR)/SURİYE İHRACATI	1.857.722.369/58.641.712	45.921.853/2.410.827	933.919.092/64.625.067

2007	İHRAC EDİLEN ÜRÜNLER	Halılar ve diğer dokumaya elverişli maddelerden yer kaplamaları, Plastikler ve mamulleri, Sentetik ve suni filamentler, şeritler ve benzeri sentetik ve suni dokumaya elverişli maddeler, pamuk, pamuk ipliği	Pamuk, pamuk ipliği ve pamuklu mensucat, Elektrikli makina ve cihazlar, ses kaydetme-verme, televizyon görüntü-ses kaydetme-verme cihazları, aksam-parça-aksesuarı, Demir veya çelikten eşya, Tuz, kükürt, topraklar ve taşlar, alçılar, kireçler ve çimento	Demir ve çelik, Yenilen meyvalar ve yenilen sert kabuklu meyvalar, Yenilen sebzeler ve bazı kök ve yumrular, Demir veya çelikten eşya, Kazanlar, makinalar, mekanik cihazlar ve aletler, nükleer reaktörler, bunların aksam ve parçaları
	İHRACAT RAKAMI (DOLAR)/SURİ YE İHRACATI	2.447.655.835/72.687.843	86.387.937/9.570.327	1.199.653.947/54.532.764
2008	İHRAC EDİLEN ÜRÜNLER	Halılar ve diğer dokumaya elverişli maddelerden yer kaplamaları, Hayvansal ve bitkisel katı ve sıvı yağlar, yemeklik katı yağlar, hayvansal ve bitkisel mumlar, Plastikler ve mamulleri, şeritler ve benzeri sentetik ve suni dokumaya elverişli maddeler, pamuk, pamuk ipliği	Demir veya çelikten eşya, Tuz, kükürt, topraklar ve taşlar, alçılar, kireçler ve çimento, Demir ve çelik, Elektrikli makina ve cihazlar, ses kaydetme-verme, televizyon görüntü-ses kaydetme-verme cihazları, aksam-parça-aksesuarı, Hububat, un, nişasta veya süt müstahzarları, pastacılık ürünleri	Demir ve çelik, Yenilen meyvalar ve yenilen sert kabuklu meyvalar, Yenilen sebzeler ve bazı kök ve yumrular, Demir veya çelikten eşya, Kazanlar, makinalar, mekanik cihazlar ve aletler, nükleer reaktörler, bunların aksam ve parçaları
	İHRACAT RAKAMI (DOLAR)/SURİ YE İHRACATI	3.237.060.902/122.017.365	147.445.072/34.174.442	1.762.181.110/82.694.355

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr>

Suriye ihracatını geliştirmek için farklı yöntemler denenmiş olsa da belirli bir seviyede kalmıştır. Bunun sebepleri arasında bankacılık sektörünün yeteri kadar geliştirilememiş olması ve gümrükteki vergilendirme sistemin ithalatçı firma açısından ağır bir ücrete tabi olmasıdır. Ayrıca, ihracat yapılan ürünlerin kalitesinin muadili olan ve diğer ülkelerden ihracat yapılan ürünlere denk olmamasından kaynaklanmaktadır (Karakoyun vd., 2013: 36).

Tablo 15. A.B.Ö. Üç İlimizin Suriye İle Olan İhracat Rakamları

YIL	3 ŞEHİR TOPLAM İHRACAT	3 ÜLKE'YE YAPILAN TOPLAM İHRACAT/3 ŞEHİR PAYI/ %	3 İLDEKİ 3 ÜLKE PAYI %
2006	2.837.563.314	1.592.644.000 / 848.796.202 / %53	%30
2007	3.733.697.719	2.284.684.000 / 971.124.390 / %42	%26
2008	5.146.687.084	3.316.888.000 / 1.685.582.446 / %50	%32

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr>

Gaziantep, şanlıurfa ve Hatay illerimizin toplam ihracatı ve Irak, Suriye ve Suudi Arabistan'a yapılan toplam ihracatın payı illerimiz için büyük önem taşımaktadır. Tabloda verilen rakamlar incelendiğinde, 3 şehrimizin 3 ülkeyle olan ticareti yaklaşık olarak 1/3 ünü oluşturmaktadır. Ülkemiz ve şehirlerimiz için büyük önem arz eden 3 ülkenin, Arap Baharı öncesi dış ticaret verileri incelenmiştir. Türkiye'nin Suriye, Suudi Arabistan ve Irak yapılan ihracatın yarıya yakın kısmı 3 şehrimiz tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu rakamlara göre ülkemiz ve şehirlerimiz için Suriye, Suudi Arabistan ve özellikle Irak ihracatımızda büyük bir pazar oluşturduğu görülmektedir. Arap baharı sonrası ekonomik verilerde diğer bölümlerde ele alınacaktır.

3.5. A.B.S. Seçilmiş Ortadoğu Ülkeleri İle Dış Ticaret İlişkilerimiz

Arap Baharı öncesi dönemde Türkiye'nin ve 3 şehrimiz ayrıntılı bir şekilde dış ticaret verilerini ele almıştık. Bu bölümde ise yine ülkemizin ve şehirlerimizin detaylı bir şekilde Arap Baharı sonrası dış ticaret rakamlarını incelemekteyiz. Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkeleri Arap Baharı sonrası birçok alanda problemler yaşamış ve yaşamaktadır. Ekonomik verileri incelendiğinde bazı ülkeler dar boğaza girmiş, ihracat ve ithalatı durma noktasına gelmiştir. Suriye, Irak ve Suudi Arabistan ülkelerinde de gerilemeler kaydedilmiştir. Türkiye'nin Arap baharı sonrası tüm Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkeleriyle olan dış ticaret rakamlarına bakıldığı zaman, Irak ülkemiz için bölge ülkeler arasında ilk sıradaki konumunu korumaktadır. Tabloda verildiği üzere Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerinin yıllara göre Türkiye'nin ihracatındaki payları gösterilmiştir.

Tablo 16. Orta Doğu ve Kuzey Afrika Ülkelerinin Türkiye İhracatındaki Payı (%)

ÜLKELER	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
BAHREYN	0,11	0,15	0,12	0,14	0,13	0,13	0,16
BAE	2,84	2,93	2,75	5,36	3,27	2,96	3,25
CEZAYİR	1,73	1,32	1,09	1,19	1,31	1,32	1,27
FAS	0,59	0,55	0,68	0,67	0,79	0,89	0,93
IRAK	5,02	5,3	6,16	7,1	7,88	6,91	5,95
İRAN	1,98	2,67	2,66	6,51	2,76	2,47	2,55
KATAR	0,28	0,14	0,14	0,17	0,16	0,22	0,29
KUVEYT	0,21	0,35	0,22	0,19	0,22	0,24	0,34
LİBYA	1,76	1,7	0,55	1,4	1,81	1,31	0,99
LÜBNAN	0,67	0,54	0,53	0,55	0,54	0,5	0,5
MISIR	2,56	1,98	2,05	2,41	2,11	2,09	2,18
SURİYE	1,4	1,62	1,19	0,33	0,68	1,14	1,06
SUUDİ ARABİSTAN	1,73	1,95	2,05	2,41	2,1	1,93	2,41
TUNUS	0,63	0,63	0,59	0,52	0,59	0,58	0,57

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr>

Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerine bakıldığı zaman Türkiye'nin ihracatındaki en büyük payı Irak almaktadır. Sonrasında BAE ve İran olduğu görülmektedir. Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerine ek olarak, Filistin ve İsrail'in de içinde bulunduğu "MENA" ülkelerinin Türkiye ile olan toplam ihracat, ithalat ve değişimlerini gösteren tablo 17 de verilmiştir.

MENA Ülkelerinin Türkiye'nin toplam dış ticaret tutarları içerisindeki oranları 2003-2015 yılları arasında ihracat alanında artış gösterirken ithalatta ise neredeyse hiç değişiklik olmadığı görülmektedir. 2003 yılında MENA Ülkelerinin Türkiye'nin toplam ihracatındaki payı %13,88 iken bu oran 2015 yılında %25,46 olarak gerçekleşmiştir. En yüksek orana ise %31,52 ile 2012 yılında ulaşılmıştır. İthalat ise 2012 ve 2013 yıllarında %10 gibi bir seviyeye ulaşmış olsa da 2015 yılında 2003 yılında gerçekleşen bir seviyede kalmıştır. Türkiye, MENA ülkeleri ile olan ticaretinde sürekli olarak dış ticaret fazlası vermektedir (Metin ve İspiroğlu, yıl:30).

Tablo 17. MENA Ülkelerinin Türkiye İle Olan Toplam İhracat, İthalat ve Değişimleri

Yıl	İhracat (Milyon ABD Doları)	Değ (%)	İthalat (Milyon ABD Doları)	Değ (%)	İhr/İth
2006	85.535	16,4	139,576	19,5	61,3
2007	107.272	25,4	170,063	21,8	63,1
2008	132.027	23,1	201,964	18,8	65,4
2009	102.143	-22,6	140,928	-30,2	72,5
2010	113.883	11,5	185,544	31,7	61,4
2011	134.907	18,5	240,842	29,8	56
2012	152.462	13	236,545	-1,8	64,5
2013	151.803	-0,4	251,661	6,4	60,3
2014	157.610	3,8	242,177	-3,8	65,1
2015	143.844	-8,7	207,235	-14,4	69,4

Kaynak: www.ekonomi.gov.tr

2009 yılından sonra başlayan toparlanma ihracattaki 2013 yılında az ama 2015 yılında belirgin bir negatif değer almaktadır. Bununla birlikte ithalattaki 2012, 2014 ve 2015 yıllarının düşüşleri daha belirgin bir şekilde kendini göstermektedir. Bir önceki yıla göre sırasıyla 2012 yılında yüzde 1,8, 2014 yılında yüzde 3,8 ve 2015 yılında yüzde 14 oranında ciddi bir düşme söz konusudur. Bu düşüşler Türkiye'nin toplam dış ticaret haddini de olumsuz etkilemektedir (Metin ve İspiroğlu, yıl:29).

Arap Baharı sonrası Suudi Arabistan ile Gaziantep, Şanlıurfa ve Hatay illerimizin dış ticaret verileri önümüzdeki b ölümdede ele alınmış olup, detaylı bir şekilde incelenmiştir.

3.5.1. Suudi Arabistan İle Olan Dış Ticaret İlişkilerimiz

Suudi Arabistan ile Türkiye arasında sürekliliği olan bir ticari ilişki söz konusudur. Enerji alanındaki petrol rezervleri bulunan Suudi Arabistan'nın Arap Baharından bir yıl önce olan 2009 yılı ve sonrasında 2016 yılına kadar olan ekonomik ve ticari verileri ele alınmıştır.

Tablo 18. S.A. Ekonomik Veriler

SUUDİ ARABİSTAN	2009	2010
GSYİH MİLYAR DOLAR	375,8	450,8
NÜFUS MİLYON	26,3	27,1
GSYİH ARTIŞ ORANI (%)	0,60	4,60
İTHALAT	87,1	97,4
İHRACAT	192,3	251,1

Kaynak: <https://www.deik.org.tr>

Tablo 19. S.A. Arap Baharı Sonrası Ekonomik Verileri.

S.A. Ekonomik Veriler	2011	2012	2013	2014
Nominal GSYİH	669	727	746	752
Reel GSYİH'daki Büyüme %	8,50	6,8	3,8	3,6
Kişi Başı GSYİH, SAGP (\$)	23.594	24.911	24.816	24.495
Enflasyon, Tüketici Fiyatları (Yıllık %)	3,7	2,9	3,6	2,8
Petrol Üretimim (000 varil/gün)	9,3	9,76	9,6	9,7
Arap Petrolü Ortalama Fiyatı (\$)	107.8	110.3	106.4	102
İhracat (*milyar \$)	365	38	376	360
İthalat (*milyar \$)	132	156	165	151
Cari Hesap Dengesi (Milyar \$)	159	165	130	106
Uluslararası Rezerv (*milyar \$)	541	657	713	710

Kaynak: <https://www.ticaret.gov.tr>

2012 yılı ihracatın en fazla yapıldığı yıl olup, hacim 8 milyar dolar seviyesinin üzerine çıkarak en fazla ticaretin gerçekleştiği yıl olmuştur.

Tablo 20. Türkiye'nin Yıllara Göre Suudi Arabistan İle Olan İthalat, İhracat, Hacim ve Denge Rakamları

Yıllar	İhracat	İhracat Değişim	İthalat	İthalat Değişim	Hacim	Denge
2009	1.771	-19,6	1.687	-49,2	3.458	84
2010	2.218	25,2	2.437	44,5	4.655	-220
2011	2.763	24,6	3.454	41,7	6.217	-690
2012	3.677	33	4.414	27,8	8.090	-737
2013	3.191	-13,2	4.178	-5,4	7.369	-986
2014	3.047	-4,5	3.862	-7,6	6.909	-815
2015	3.473	14	3.002	-22,3	6.475	470
2016	3.172	-8,7	2.477	-17,5	5.650	695

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr>

“Geçmiş on beş yıllık dönemde iki ülke arasındaki karşılıklı ticaret rakamları iki ülke arasındaki ticaret hacminin kriz dönemleri ve ham petrol fiyatlarındaki hızlı gerileme dönemleri dışında yüksek hızla büyüdüğünü göstermektedir (<https://www.ticaret.gov.tr>).”

Tablo 21: S.A. İş Yapma Kolaylık Raporu

İş Kurmak	İnşaat İzinleri	Elektrik Elde Etmek	Mülk Kaydı	Kredi Almak	Azınlık Yatırımcının Korunması	Vergi Ödemek	Sınır Ticareti	Sözleşmenin Bağlayıcılığı	İflas Sistemi
147	15	28	32	82	63	69	158	105	169

Kaynak: <https://www.deik.org.tr>

Suudi Arabistan, Dünya Bankası İş Yapma Kolaylığı Raporu Sıralamasında 189 ülke arasında 94.sırada yer almaktadır. Ülkenin aşağıda bazı kalemlerin kolaylığı açısından sıralaması verilmiştir. 2016 ve sonrası beş yılda petrol fiyatlarında mevcut trendin devam etmesi halinde dahi ihracatımızın bugünkü seviyeleri koruyacağı, fiyatlarda belli bir toparlanma halinde ise yeniden 3 Milyar Dolar seviyesinin üstüne çıkacağı değerlendirilmektedir (<https://www.deik.org.tr>).

Suudi Arabistan ile Gaziantep, Şanlıurfa ve Hatay illerimizin 2009 yılı itibarıyla 2015 yılına kadar olan dış ticaret rakamları tablo 22 de verilmiştir. Dolar bazında 3 ilimizin Suudi Arabistan ile olan ihracat rakamları ele alındığında Arap baharının başlangıcından 2015 yılına kadar olan süreçteki dalgalanmalar dikkat çekmektedir. Özellikle Hatay ili için önemli bir ihracat ortağı olan Suudi Arabistan’ın Arap baharı sonrasında ve 2008 yılındaki krizin etkileri de yansımaktadır. Gaziantep ili Suudi Arabistan ile her geçen yıla göre artış sergilemiş, fakat artış oranı bir önceki yıla aynı oranda istikrarlı bir şekilde olmamıştır.

Tablo 22. Üç İlimizin Toplam İhracat Rakamları

YIL	GAZİANTEP	ŞANLIURFA	HATAY
2009	141.275.502	134,078	190.805.222
2010	155.893.263	943,949	176.864.272
2011	242.657.671	461,551	208.175.906
2012	289.361.413	77,598	254.423.835
2013	300.707.705	805,988	187.860.726
2014	348.203.436	631,325	190.158.121
2015	368.003.434	668,809	189.391.260

Kaynak: <http://www.tim.org.tr>

Suudi Arabistan pazarına ihracatımızda önemli ürünler arasında dokunmuş halılar, yer kaplamaları, petrol yağları, elektrikli transformatörler, demir çelik çubuklar, yontulmaya ve inşaata elverişli taşlar, mobilyalar, demir ve alaşımsız çelikten profil, kadın takım elbiseler başta gelmektedir. 2016 ve sonrası beş yılda petrol fiyatlarında mevcut trendin devam etmesi halinde dahi ihracatımızın bugünkü seviyeleri koruyacağı, fiyatlarda belli bir toparlanma halinde ise yeniden 3 Milyar Dolar seviyesinin üstüne çıkacağı değerlendirilmektedir (<https://www.deik.org.tr>).

Tablo 23. Üç İlimizin Toplam İhracatındaki Suudi Arabistan Payı (Dolar)

YIL	GAZİANTEP/S.A. (%)	HATAY/S.A. (%)	ŞANLIURFA/S.A.
2009	2.952.992.654/141.275.502 (%5)	1.417.802.065/190.805.222 (%13,5)	128.892.941/134,078
2010	3.518.434.246/155.893.263 (%4.4)	1.698.405.186/176.864.272 (10.5)	173.079.339/943.949

2011	4.759.951.847/242. 657.671 (%5.1)	2.050.554.653/208.175.9 06 (%10.1)	148.311.877/461.551
2012	9.361.413 (%5.1)	2.039.566.494/254.423.8 35 (%12.4)	109.818.496/77.598
2013	6.515.193.856/300. 707.705 (%4.6)	2.097.845.509/187.860.7 26 (%9)	215.028.400/805.988
2014	6.658.801.813/348. 203.436 (%3.6)	2.115.434.421/190.158.1 21 (%9)	251.489.579/631.325
2015	6.330.321.221/368. 003.434 (%5.8)	1.826.646.449/189.391.2 60 (%10.3)	272.257.582/668.809

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr>

3.5.2. Irak İle Olan Dış Ticaret İlişkilerimiz

Irak halkının dağılımı Arap, Kürt ve Türkmen olmak üzere 3'e ayrılmış durumdadır. Arap nüfusunun çoğunluğu bulunmaktadır. Halkın, %75'ten fazlasını Araplar oluşturmaktadır. Kürt nüfusu ise, %20 civarında ve geriye kalan %5 ilk kısmı da Türkmen aileler oluşturmaktadır. Irak halkının neredeyse tamamı Müslüman ve %65'e yakın Şii geriye kalan %35'lik kısmı da Sünniler oluşturmaktadır. Irak oldukça genç bir nüfusa sahiptir. 15 yaş altı nüfusun toplam nüfustaki payı %37, 15-64 yaş arasındaki nüfusun payı ise %60 düzeyindedir.

Arap Baharı sonrası yıllara bakıldığında 2013 yılına kadar kişi başına düşen gelir seviyesi bir önceki yıla göre hep artış göstermektedir. 2014 ve 2015 yılları kıyaslandığı zaman 2015 yılında bir gerileme olduğu görülmektedir.

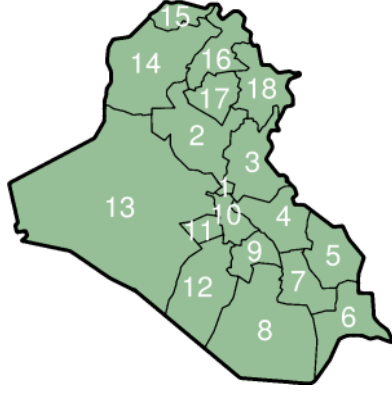
Tablo 24. A.B.S. Irak Ekonomik Veriler

IRAK	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
GSYİH MİLYAR DOLAR	111,7	138,5	185,8	185,8	229,3	234,6	179,6
NÜFUS MİLYON	20,89	30,76	31,73	32,78	33,88	35,0	36,12
KİŞİ BAŞINA GSYİH USD	3.575,00	4.374,00	5.687,00	6410	6.594	6.703	4,974
İHRACAT (milyar USD)	38,7	50,7	77,3	92,4	89,5	87	54,6
İTHALAT (milyar USD)	21,6	28,9	33,1	34,8	38,8	51,1	39,5

Kaynak: <http://www.deik.org.tr>

Irak'ın başkenti Bağdat'tır. Ülke içinde farklı kültürel yapılanmalar ve bölgesel yönetimler bulunmaktadır. Irak'ta bulunan 18 ayrı ilin her birinin kendisine ait bir başkenti bulunmaktadır. Merkezi bir yönetim mevcut olması dışında kuzeyde bulunan Duhok, Erbil ve Süleymaniye illerini kapsayan Kürdistan Bölgesel Yönetimi bulunmaktadır. Kuzeydeki nüfusun çoğunluğunu Kürtler oluşturmakta ve diğer bölgelere nazaran birçok yönden farklılık göstermektedir. Özellikle ekonomik anlamda daha kararlı bir göstergeye sahip olduğu görülmektedir. Petrol rezervlerinin bulunduğu Kuzey Irak'ta Birleşmiş Milletlerin hazırlamış olduğu bin yıl kalkınma hedefleri istatistiğine göre de sosyal refah düzeyinin daha iyi olduğu ayrıca fakirliğin daha düşük olduğu gözlenmektedir (<https://ekonomi.isbank.com.tr>).

- İl / Baskent
1. Bağdat / Bağdat
  2. Selahaddin / Tikrit
  3. Diyala / Bakuba
  4. Vasi / Kut
  5. Maysan / Amara
  6. Basra / Basra
  7. Dikar / Nasiriye
  8. Mutanna / Samava
  9. Kadisiye / Divaniye
  10. Babil / Hilla
  11. Kerbela / Kerbela
  12. Necef / Necef
  13. Anbar / Ramadi
  14. Nineve / Musul
  15. Duhok / Duhok
  16. Erbil / Erbil
  17. Kerkük / Kerkük
  18. Süleymaniye / Süleymaniye

Harita 2. Irak Şehir Haritası

Kaynak: <https://www.ekonomi.isbank.com.tr>

Resmi rakamlara göre Irak'ta işsizlik oranı %11 düzeyinde açıklansada; çeşitli uluslararası kaynaklarda 2013'te ülkede işsizlik oranının %15 civarında bulunduğu belirtilmektedir. Genç nüfusta işsizlik oranının ise bu rakamın daha da üzerinde olduğu ifade edilmektedir. GSYH içinde en büyük paya sahip petrol üretimi sektörünün istihdama katkısının oldukça sınırlı olduğu ve 8 milyon kişilik işgücünün sadece 80 binine istihdam sağladığı ifade edilmektedir. Ülkede kadınların iş gücüne katılım oranının da Dünya Bankası verilerine göre 2012'te %14,7 ile uluslararası standartların oldukça altında gerçekleştiği görülmektedir (<https://ekonomi.isbank.com.tr>).

Türkiye ile Irak ekonomik anlamda önemli ticari faydalar sağlayan iki komşu ülke konumundadır. Ülkemizin en fazla ihracat yaptığı ülke olan Almanya'dan sonra Irak yer almaktadır. 2011 yılında Irak'a yapılan ihracat 2.sırada yer almıştır. 11.9 milyar dolar seviyesine 2013 yılında ulaşılırken, 2014 de ise %9 yakın bir gerileme söz konusudur. İhracat fazlası verdiğimiz ülke olan Irak'da 2014 yılında 5 milyar dolar dış ticaret fazlası verilerken ilk 10 ayda 2015 yılında ise bu rakam yine gerileme kaydederek 3,5 milyar dolar seviyesine düşmüştür (<http://www.gto.org.tr/>).

Grafik 3. Türkiye ve Irak Dış Ticaret Rakamları.

Kaynak: <https://www.ekonomi.isbank.com.tr>

Türkiye'den Irak'a 2013 yılında ihraç edilen başlıca ürünler arasında, gıda ürünleri, ana metal sanayi ürünleri, mobilya ve elektrikli makinalar gelmektedir. Türkiye'nin toplam ihracatında Irak'a yapılan bu ürün grupların toplamı ülkemizin toplam ihracatının %10'unu karşılamaktadır (<https://ekonomi.isbank.com.tr>). 2017 yılında Türkiye olarak Irak'a ihracat yaptığımız ürünler altından mücevheri eşyası daha fazla ihraç edilmiştir. 2015 yılında daha çok sanayi ürünleri, gıda ürünleri ve mobilya gibi sektörler oluştururken 2017 yılında daha fazla değişkenlik göstermiştir.

Türkiye'nin Irak'a ihraç ettiğimiz belli başlı ürünler; ayçiçeği yağı, mücevherat, buğday unu, demir-çelik çubuklar, tavuk eti, izole kablo ve teller, demir-çelikten inşaat ve aksesuarlar, mobilya, yumurta, hazır giyim, bisküvi, hijyenik havlu ve bebek bezleri, turunçgiller, demir-çelik boru ve profil, dokunmuş halı, plastik boru, inşaat elverişli işlenmiş taşlar, çikolatalı mamuller, plastik inşaat malzemesi ve domatestir. (<http://www.gto.org.tr/>).

Bölgenin önemli ticaret merkezlerinden biri olan Gaziantep'te de %37 ile 2,3 milyar USD büyüklüğüne ulaşan Irak'a yönelik ihracatın payı 2014'te %33'e gerilemiştir. Tüm bu veriler, son dönemdeki gelişmelere karşı bölgenin duyarlılığının yüksek olduğunu göstermektedir. Ayrıca, Kayseri ve Hatay gibi ihracatın önem arz ettiği illerde de Irak'a yönelik ihracatın olumsuz yönde etkilendiği görülmektedir (<https://ekonomi.isbank.com.tr>).

Tablo 25. A.B.S. Üç İlimizin Irak İle Olan İhracat Rakamları.

YIL	GAZİANTEP	ŞANLIURFA	HATAY	ÜLKE
2009	1.300.977.200,00	42.780.075,77	115.217.081,30	IRAK
2010	1.240.055.528	59.274.607	106.600.010	IRAK
2011	1.839.938.059	79.832.275	209.481.211	IRAK
2012	2.374.446,00	94.798.000	269.760,00	IRAK
2013	2.330.118,00	128.817,00	277.779,00	IRAK
2014	2.200.024,00	124.492,00	214.875,00	IRAK
2015	1.886.279,35	103.468,15	191.065,37	IRAK

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr/>

İhracatın gelişmesi için ülkedeki bankacılık sisteminin gelişmesi, şubeleşmesi ve müşterilerine krediler ve teminatlar sağlaması gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında, Irak'ta bankacılık gelişimi diğer ülkelere göre çok yavaş değişim göstermektedir. Birçok sorunla karşılaşan ihracatçılarımız, Irak'ta güvence alamadıklarından kaynaklı tahsilât yapmakta güçlük çekmektedirler. Para transferlerinde de sorunlar yaşayan Gaziantep'teki ihracat firmaları, Irak'ta bulamadıkları yerleşik muhabir banka sistemi nedeniyle, para transferlerine ödedikleri ek ücretle diğer bir ülkeden transferi gerçekleştirmek zorunda kalmışlardır. Tahsilâtla ilgili yaşanan sorunların temelinde yine bankacılık sistemin zayıflığından kaynaklanmaktadır. Bankalar yerine dövizcilerin kullanılması durumunda tahsilât akış hızının yavaş ilerlediği görülmektedir. Teminat bulma noktasında ihracat kredi kuruluşlarından önde gelen Eximbank, Irak'a yapılan ihracatlarda ülkedeki bankacılık alt yapı yetersizliğinden, elverişli bir veri tabanı oluşmamasından dolayı ülkeye yapılan ihracatlara destek verememektedir (<http://www.gto.org.tr>).

Tablo 26. Türkiye ve Irak İhracatı ve Gaziantep'in Payı.

YILLAR	TÜRKİYE'NİN IRAK'A İHRACATI (BİN DOLAR)	GAZİANTEP'İN IRAK'A İHRACATI (BİN DOLAR)	GAZİANTEPİN İHRACAT PAYI (%)
2006	2.605	579	22,20%
2007	2.824	721	25,60%
2008	3.911	1.211	31,00%
2009	5.124	1.300	25,40%
2010	6.021	1.240	20,60%
2011	8.272	1.839	22,20%
2012	10.756	1.928	17,90%
2013	11.864	2.330	19,60%
2014	10.662	2.198	20,60%
2015	8.326	1.886	22,70%
2016	7.640	1.666	21,80%

Kaynak: <http://www.gso.org.tr>

İnşaat alanında Irak'ta birçok projeyi gerçekleştiren Türk müteahhitlik firmalarıdır. Ülkedeki iş tecrübesizliğinden kaynaklanan bir boşluk söz konusudur. Özel sektörde bulunan firmalar finansal bakımdan da yetersiz kalmaktadır. Yabancı yatırımcılara ihtiyaç duyulmaktadır. Böylelikle kamu yararına yapılan hastane, köprü, yol, altyapı, okul ve konut projelerinde yabancı yatırımcıya ihtiyaç duyulduğu ve yabancı yatırımcının ülkeye gelmesi için bütün imkânların açık olduğu gözlenmektedir.

Ülkede çok sayıda yabancı firma konut sektörü başta olmak üzere altyapı inşaatı ve petrol üretimi sektörlerine yoğun ilgi göstermektedir. Yatırım harcamalarının yüksek seviyesi yabancı finans kuruluşlarının da bölgeye ilgisini artırmıştır. Irak'a ilk etapta bölgesel aktör niteliğindeki bankalar ilgi göstermiş, sonraki aşamada ise küresel ölçekli bankalar ülkede faaliyet göstermeye başlamıştır (<https://ekonomi.isbank.com.tr>).

3.5.3. Suriye İle Olan Dış Ticaret İlişkilerimiz

Suriye, Arap Baharının belki de en yıkıcı etkilerinin hissedildiği, en fazla can ve mal kayıplarının yaşandığı ve günümüzde henüz iç karışıklığın bitmediği Orta Doğu

ülkesi olmuştur. Savaş yılları öncesi ekonomik ve mali tablolar incelendiğinde, Türkiye ve sınır illerimiz açısından önemli bir dış ticaret ortağı olmuştur. İç karışıklığından başladığı yıllar itibariyle bakıldığında ise özellikle sınır illerimizdeki etkileri daha büyük ölçekte hissedilmiştir. Hem dış ticaretin azalması hem de göçlerin yaşanmasıyla birlikte Gaziantep, Hatay ve Şanlıurfa illerimiz için ekonomik ve refah anlamında zorlukların yaşandığı dönemler olmuştur. 2009 yılı itibariyle ele alınarak öncelikle Suriye'nin kendi iç ekonomik göstergelerini, ardından ülkemiz ile olan dış ticaret ilişkilerini, daha sonrasında ise Suriye ile sınırı olan 3 ilimizin dış ticaret verileri incelenecektir.

Suriye'de 2000'li yıllara gelindiğinde ekonomik anlamda dış ticaretteki gelişmelerle birlikte iyi bir ekonomik veri elde etmiştir. Dış ticarete gelişmeler göstermesindeki en büyük etken, merkez programlı ekonomik yapıdan serbest piyasa ekonomisine geçiş yapmasıyla dış ticaretteki hacimde artış göstermeye başlamıştır. Suriye'nin yıllara göre temel ekonomik verileri tablo 27 incelenmiştir. Arap Baharının etkisini göstermeye başladığı 2011 yılı ve sonrasında ekonomideki birçok temel değerlerin çok fazla gerilediği görülmektedir. (<https://www.investingaziantep.gov.tr>).

Tablo 27: A.B.S. Suriye'nin Temel Ekonomik Verileri

YIL	GSYİH (Milyon \$)	Kişi Başına GSYİH (\$)	Büyüme (%)	İşsizlik (%)	Enflasyon	İhracat (fob) (Milyon \$)	İthalat (fob) (Milyon \$)
2009	53.967	5.136	6	8,1	2,6	10.884	13.948
2010	60.185	5.276	3,2	8,6	4,4	11.353	17.562
2011	54.479	5.117	-3,4	14,9	7	7.957	17.326
2012	47.146	4.493	-15,2	18	36,7	2.110	7.534
2013	35.164	1.606	-18,7	35	89,6	1.430	6.042

Kaynak: <https://www.ika.org.tr>

Serbest piyasa ekonomisine geçiş ile birlikte, Suriye'deki dış ticaretteki artış sebebiyle, dış ticaret açığı verilmeye başlanmıştır. Ekonomide bu gelişmelerin yaşandığı 2007-2011 yıllarında 8 ile 9,5 milyar dolar seviyesinde dış ticaret açığı verilmiştir.

Gösteri ve olayların zirveye tırmandığı 2011 yılının mart ayında, ülkede karışıklık savaş haline dönüşmüş olup, birçok ülke tarafından da yaptırımlar uygulanmaya başlanmıştır. Bu ve buna benzer sebeplerden dolayı ekonomik göstergelerde baş aşağı ilerlemiştir. Arap Baharının başlamadan önceki yıllara nazaran 2016 yılındaki dış ticaret verileri ihracatın %92'ye yakın gerilediğini, ithalatın ise %75'ten fazla düştüğünü göstermektedir.

Geçmişte ihracatta ilk sıraları alan petrol ve fosfat, hem batı tarafından uygulanan ambargo, hem de güvenlik sorunları nedeniyle aksayan üretime bağlı olarak düşüş göstermiştir. Diğer taraftan, iç savaşın etkisiyle zarar gören üretim kapasitesi, Suriye'nin önemli ihraç ürünleri arasında yer alan tekstil ürünleri ve iplikler ile çeşitli tüketim ürünleri ihracatının azalmasına neden olmuştur (<https://www.ticaret.gov.tr>).

Tablo 28: A.B.S. Suriye'nin Dış Ticareti (Milyon \$)

Yıl	İhracat	İthalat	Hacim	Denge
2009	6087	16224	22311	-10138
2010	8697	18698	27395	-10002
2011	8015	18295	26310	-10279
2012	2261	8478	10739	-6217
2013	1490	6519	8009	-5029
2014	1114	7352	8466	-6237
2015*	843	5316	6159	-4472
2016*	810	4775	5585	-3965
2017*	686	4826	5512	-4140

Kaynak: <https://www.trademap.org>

Türkiye ve Suriye ikili ticari ilişkilerin ilerleme kaydettiği Arap Baharı önce dönemleri de 2007 yılında iki ülke arasında imzalanan serbest ticaret antlaşması (STA) ile dış ticarete çok ciddi artışlar görülmüştür. Antlaşmanın imzalandığı 2007 yılından sonra artışlar hemen etkisi göstermiş, 2008 yılında ihracat rakamı 2006 yılına göre ikiye katlamıştır. Akabinde gelen 2009 ve 2010 yıllarında da artışların devam ettiği görülmüştür. Kriz ve savaş ortamının başlamadan önceki yılda, 2010 yılında ihracatımız %30' a yakın artış göstermiş olup 2 milyar dolara yaklaşmıştır. 2011 yılında başlayarak günümüze kadar karışıklığın halen devam ettiği Suriye'de, dış ticaret ve ekonomi adına hiçbir şeyi kalmamıştır. 2011 mart ayında Beşşar Esad yönetime karşı direnişlerin başlamasıyla birlikte, kendi halkına orantısız güç kullanarak olaylarını bastırmaya çalışması, uluslararası arenada çok fazla tepki almasına sebep olmuştur. Tüm uyarı ve tepkileri rağmen kendi doğrularında ilerleyen Beşşar Esad ve yönetimi birçok ülkeden yaptırımlara maruz kalmıştır. Avrupa Birliği ve ABD ekonomik ve politik yaptırımlar uygulamaya başlamıştır. Daha sonrasında Arap birliğinin yaptırım yaptığı açıklanmış ve 30 Kasım 2011 yılında ise Türkiye yaptırım kararı aldığını açıklamıştır.

Türkiye'nin yaptırımları arasında; Suriye Merkez Bankası ile ilişkilerin durdurulması, Suriye hükümetinin Türkiye'deki finansal mal varlıklarının dondurulması, Suriye hükümeti ile kredi ilişkilerinin durdurulması, Suriye Ticaret Bankası ile işlemlerin durdurulması ve Suriye'deki altyapı projelerinin finansmanı için imzalanan Eximbank kredi anlaşmasının askıya alınması gibi önemli ekonomik kararlar mevcuttur (<https://www.investingaziantep.gov.tr>).

Suriye'de yaşanan iç savaş nedeniyle, birçok üretim tesis ve alanı yok olup gitmiştir. Ticari üretim alanında faaliyet gösteren firmaların bulunduğu sanayi merkezleri savaşın etkisiyle harap olmuştur. Türkiye'nin Suriye olan ticaretine bakıldığında Arap Baharından sonraki yıllarda durma noktasına gelmiştir. 2014 yılında %76 oranında atış sağlamış, 2015 ve 2016 yıllarında ise ortalama %15 civarında gerileme görülmüştür. Arap Baharının başlamadan önceki 2010 yılında Türkiye'nin Suriye ile olan ihracatı 2 milyar dolara yaklaşırken, Arap Baharının hemen sonrası olan 2012 yılında ise %70'e yakın bir düşüş gerçekleştirerek 500 milyon dolar seviyesine gerilemiştir. Türkiye'nin ticaretinin tekrardan artış sağlamaya başladığı 2013 yılında, Suriye'ye gönderilen yardım malzemelerinin gönderilmesinde önemli bir rol oynamıştır (<https://www.deik.org.tr>).

Tablo 29. Türkiye-Suriye Dış Ticaret Değerleri (Milyon \$)

YIL	İHRACAT	İTHALAT	DENGE	HACİM
2008	1.115	639	476	1.754
2009	1.425	328	1.097	1.753
2010	1.845	663	1.182	2.507
2011	1.610	524	1.086	2.134
2012	501	67	434	568
2013	1.027	85	942	1.112
2014	1.803	115	1.688	1.918

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr>

Türkiye ile Suriye'nin dış ticaretinde Arap Baharının etkisinin sert bir şekilde hasar verdiği görülmektedir. Suriye'de halen süregelen iç karışılmlar ülke ekonomisini derinden etkilemiştir. Ekonomik istatistikler incelendiğinde, Suriye'nin 2012 yılı itibariyle %54 ekonomik anlamda daralma yaşadığını ayrıca, BM raporuna göre sivil halkın yarısından fazlası yoksullukla boğuşmakta olduğunu ve %20'den fazlasının ise aşırı yoksul olmasından dolayı hayatlarını devam ettiremez durumda olduğu incelenmiştir (<https://www.deik.org.tr>).

Yaşanan bu iç savaş ve kriz ortamının şüphesiz hem Türkiye'de hem de birçok Orta Doğu ülkesinde hem ekonomik hem de sosyal yıkımlara yol açtığı söylenilebilir. Ekonomik anlamda dış ticarete Suriye ile olan ticari ilişkilerin zedelenmesindeki etkileri sınır illerimiz daha derinden hissetmiştir. İncelemiştir olduğumuz Gaziantep, Hatay ve Şanlıurfa illerimizin Suriye'ye sınır illerimiz olması sebebiyle, Suriye'den kaçan sığınmacılara da ev sahipliği yapmışlardır. Yapılan bu hoşgörölü davranışın ekonomik ve sosyal etkileri de olduğu görülmektedir.

Tablo 30. A.B.S. Üç İlimizin Suriye İle Olan İhracat Rakamları (Bin ABD Doları)

YIL	GAZİANTEP	ŞANLIURFA	HATAY	ÜLKE
2009	121.544.634,12	57.558.800,32	104.710.486,85	SURİYE
2010	120.271.238	80.840.903	107.038.529	SURİYE
2011	98.011.760	69.194.965	102.197.109	SURİYE
2012	54.633,00	5.160.000	63.739,00	SURİYE
2013	278.267,00	39.793,00	123.007,00	SURİYE
2014	370.946,00	30.115,00	226.612,00	SURİYE
2015	405.800,17	49.393,33	226.201,90	SURİYE

Kaynak: <http://www.tim.org.tr>

Sınır illerimizin Suriye ile olan dış ticaretine bakıldığı zaman 2010 yılı ile 2012 yılları arası neredeyse 3 ilimizin de ihracat rakamları yarı yarıya düştüğü görülmektedir. Arap Baharının ticari olarak etkisi ilk başta ihracatta hissedilmektedir. Suriye’de halen bazı bölgelerde devam eden krizin etkisi ile ticari ilişkilerin toparlanması ve ülkenin tekrar kalkınması için geleceğe yönelik beklentilerinde azalmasına sebep olmuştur. Suriye ile sınır illerimizden olan 3 şehrimizin ticari ilişkilerinin doğrudan bağlantılı olmasından dolayı ihracat, istihdam ve pazar kaybının artmasına ve ticari ilişkilerin azalmasına sebep olmuştur (Karakoyun vd., 2013: 226).

Suriye il olan ihracat ürünleri incelendiğinde ilk olarak pamuk tohumu yağları ve ayçiçeği, buğday unu, çimento, demir veya alaşımsız çubuklar ve margarin gelmektedir. Gaziantep ilimizde de Suriye ile olan ihracat ürünlerinde büyük bir bölümünü çimento ve toprak ürünleri gelmektedir. Akabinde satılan ürünleri ise iplikler, hububat ve bakliyat, elyaflar oluşturmaktadır (<https://www.deik.org.tr>).

Tablo 31. Suriye'ye İhracat Yapılan Ürünler

Türkiye'nin Suriye'ye İhracatında Başlıca Ürünler (1.000 dolar)	2012	2013	2014
1512 Ayçiçeği, aspir, pamuk tohumu yağları	19.967	101.880	163.381
1101 Buğday unu/mahlut unu	11.307	86.313	101.272
1905 Ekmek, pasta, kek, bisküvi	5.722	41.174	67.739
2523 Çimento	17.339	33.158	63.709
7214 Demir veya alaşımsız çelikten çubuklar 1517 Margarin	1.377	15.213	49.524
1517 Margarin	12.884	40.313	45.120
8704 Eşya taşımaya mahsus motorlu taşıtlar	0	13.545	43.679
9619 Hijyenik havlu ve bebek bezleri	7.753	50.018	42.475
1902 Makarnalar ve kuskus	5.849	13.943	39.019
1904 Hububat veya hububat ürünlerinin kabartılması veya kavrulması suretiyle elde edilen gıda mamülleri	4.977	10.637	34.238
0407 Kuş ve kümes hayvanı kabuklu yumurtaları	1.001	11.666	33.199
1806 Çikolata ve kakao içeren diğer gıda müstahzarları	1.296	15.311	24.510
2710 Petrol yağları	676	10.086	23.997
6006 Diğer örme mensucat	1.719	5.358	23.147
0207 Kümes hayvanlarının etleri	899	21.747	22.310
Diğer maddeler	408.210	554.571	1.025.279
TOPLAM	500.976	1.024.933	1.802.598

Kaynak: <https://www.trademap.org>

Suriye krizinin sadece Türkiye ve sınır illerimize etkisi dış ticaretteki düşen ihracat rakamları olmamıştır. Suriye'deki iç savaştan kaçan canlarını kurtarmaya çalışan milyonlarca Suriyeli vatandaşa da ev sahipliği yapmıştır. Özellikle sınır Gaziantep, Hatay ve Şanlıurfa illerimiz bu ev sahipliğini sınır il olma nedeniyle daha derinden yaşamışlardır.

Suriye'deki olaylar nedeniyle Türkiye'ye gelen sığınmacıların sayısı 100 binin üzerindedir. Gelenler için Hatay, Gaziantep, Kilis, Şanlıurfa, Kahramanmaraş, Osmaniye ve Adıyaman'da 14 kamp (Çadır Kent) kurulmuş olup üç kampın daha kurulması ile ilgili çalışmalar devam etmektedir. Suriye'den gelen sığınmacılar için AFAD tarafından yapılan harcama 500 milyon TL'ye ulaşmış durumdadır (Karakoyun vd., 2013:236).

Tablo 32. Türkiye'de Geçici Barınma Merkezlerindeki Suriyeli Sığınmacılar

	Geçici Barınma Merkezi	Barınma Tipi	GBM Mevcudu	Toplam Mevcut
İl	(GBM)			
Hatay	Altınözü Konteynerkenti	2.056 konteyner	8.296 Suriyeli	17.850
	Yayladağı Konteynerkenti	776 konteyner	3.677 Suriyeli	
		32 betonarme bölme		
	Apaydın Konteynerkenti	1.181 konteyner	5.048 Suriyeli	
	Güveççi Çadırkenti	824 çadır	829 Suriyeli	
Gaziantep	İslâhiye Çadırkenti	1.562 çadır	6.240 Suriyeli	24.543
	İslâhiye Çadırkenti	1.562 çadır	6.240 Suriyeli	24.543
	Karkamış Çadırkenti	1.632 çadır	5.467 Suriyeli	
	Nizip 1 Çadırkenti	1.873 çadır	8.961 Suriyeli	
	Nizip2 Konteynerkenti	908 konteyner	3.875 Suriyeli	
Şanlıurfa	Ceylanpınar Çadırkenti	5.032 çadır	19.948 Suriyeli	79.576

	Akçakale Çadırkenti	6.245 çadır	24.493 Suriyeli	
	Harran Konteynerkenti	2.070 konteyner	11.341 Suriyeli	
	Suruç Çadırkenti	7.094 çadır	23.794 Suriyeli	

Kaynak: <https://www.afad.gov.tr>

Suriye’de çıkan ve halen devam etmekte olan iç karışıklık nedeniyle milyonlarca Suriyeli vatandaş ülkemize kaçak veya resmi yollardan giriş yaparak sığınma talep etmişlerdir. 2011 yılında ilke 29 nisanda ülkemize giriş yapmışlardır. İçişleri bakanlığı tarafından “geçici koruma rejimi” yönetmeliği kapsamında imkânlar sağlayarak güvence altına almıştır. Tablo 22 de de belirtildiği üzere Suriye ile sınır komşusu olan 3 ilimizde çadır kentler ve konteyner kentler kurulmuştur. Kampların kurulma aşamalarında Afet ve Acil Durum Koordinasyon Başkanlığı (AFAD) ve Kızılay birlikte hareket etmişlerdir. Suriyeli sığınmacıların hepsinin ülkemizde birçok şehre dağıtımı gerçekleştirilmiştir. Ancak Suriye ile sınırdaki ve sınıra yakın olan illerimizde daha çok sığınmacının bulunması kaçınılmazdır. Sığınmacıların bulunduğu illerimizde kamplaşma daha yaygın bir şekilde organize edilmiştir. Maddi imkânları bulunmayan Suriyeli sığınmacıların, kamp dışında yaşayanlara nazaran daha sağlıklı, güvenli yaşadıkları aşikârdır. Ülkemizin sağlamış olduğu bu imkânlar neticesinde kamplarda bulunan tüm Suriyeli vatandaşlarda polis tarafından kayıt ve kontrol altına alınmış bulunmaktadır. Gaziantep, Hatay ve Şanlıurfa illerimizde bulunan kamplarda ve kamp dışında yaşayan Suriyeli sığınmacıların birçoğu maddi imkânsızlıkları bulunan sığınmacılardır. Maddi durumları elverişli olan sığınmacıların birçoğu İstanbul, İzmir ve Bursa gibi büyük şehirlerimizi tercih etmiş bulunmaktadır (Salur ve Erdoğan, 2017: 4).

Tablo 33. Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Üç İlimize Göre Dağılımı

İller	Kayıtlı Suriyeli sayısı	İl nüfusu	Kayıtlı Suriye'lilerin il nüfusu ile karşılaştırma yüzdesi
Gaziantep	344.900	1.974.244	%17,47
Hatay	441.528	1.555.165	%28,39
Şanlıurfa	454.184	1.940.627	%23,40

Kaynak: <http://www.goc.gov.tr/>

Suriyeli sığınmacıların bulunduğu şehirlerimizde maddi ve sosyal yaşantıda birçok etkisi olmuştur. İlk etapta sığınmacılar için birtakım ihtiyaçlar için bütçe oluşturmuştur. Bu anlamda ekonomik yükümlülüklerde artırılmıştır. Başka bir açıdan bakıldığında zaman ise şehirlerimizdeki artış nedeniyle ev sahibi olan mülk sahipleri daha rahat kiracı bulur konuma gelmiştir. Bunun gibi ekonomiye olumlu etkileri olduğu gibi, bazı ekonomik yaptırımları da olmuştur.

Suriyeli mültecilerin mikro ve makro açıdan ekonomiye etkileri incelenirken Türkiye'de yaşamalarının ülke bütçesine etkileri de göz önünde bulundurulmalıdır. Tablo 23'te Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye maliyeti ve bu maliyetin karşılandığı kaynaklar verilmiştir. Tabloya göre Türkiye'de bulunan sığınmacılara toplam 4.947.127.606 USD harcanmıştır. Bu rakamın %96,641'ü Türkiye Cumhuriyeti bütçesi ve Türkiye'deki sivil toplum kuruluşları, %5,36 ise yurt dışındaki kuruluşlar tarafından karşılanmıştır. Ancak belirtmek gerekir ki, G-20 Zirvesi'nde Cumhurbaşkanı Erdoğan, Suriyeli mülteciler için 30 milyar dolar harcadığını ifade etmiştir (Salur ve Erdoğan, 2017:6).

Tablo 34. Göçmenlerin Türkiye'ye Maliyetleri ve Kaynakları

Karşıl原因 Kaynaklar	Maliyet (USD)	Bölüm (%)	Genel (%)	
Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tarafından yapılan harcamalar ve hizmetlerin maliyeti	4.477.227.326	95,62	90,5	
Sivil Toplum Kuruluşlarının Türkiye içi ve Suriye'ye yönelik yardımları	204.955.947	4,38	4,14	
Türkiye Toplamı	4.682.183.273	100	94,64	
BM Kuruluşları				
	UNHCR	88.990.522	33,59	1,8
	WFP	54.428.722	20,54	1,1
	UNHCR	88.990.522	33,59	1,8
	WFP	54.428.722	20,54	1,1
	UNICEF	29.572.014	11,16	0,6
	UNFPA	4.428.205	1,67	0,09
	IOM	2.151.662	0,81	0,04
	BM Toplamı	179.571.125	67,78	3,63
Avrupa Ülkeleri	1.576.640	0,6	0,03	
STK'lar	10.392.586	3,92	0,21	
Kızılay ve Kızıllaç Dernekleri	20.688.611	7,81	0,42	
Diğer ülkeler	52.715.371	19,9	1,07	
Yurt Dışı Toplam	264.944.333	32,22	5,36	
Genel Toplam	4.947.127.606	100	100	

Kaynak: Paksoy vd. (2015: 155).

Sonuç olarak, Suriye’de devam eden Kriz, dış ticaret başta olmak üzere, birçok alanda sosyal ve ekonomik açıdan Türkiye’yi ve Suriye sınırında yer alan İlleri olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca, Bölgede derinden hissedilen kriz, sınır İllerine yönelik yatırımları da etkileme riski taşımaktadır. Yeni Teşvik Sistemiyle 6. Bölgede yer alarak önemli avantajlar elde eden İllere (özellikle Şanlıurfa, Mardin ve Şırnak) gelebilecek yeni yatırımların da Kriz nedeniyle yavaşlayacağını ve yatırım kararlarında gecikmeler olacağını söylemek yanlış olmayacaktır (Karakoyun vd, 2013: 236).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

4.1. Nitel Araştırma

Üçüncü bölümde araştırmamızın yönteminden bahsedilmektedir. Yöntemimiz nitel araştırma olarak yapılmaktadır. Nitel araştırma yönteminin birçok veri toplama tekniklerinden faydalanılmıştır. Nitel araştırma yönteminin birçok farklı tanımlamaları literatürde yer almaktadır.

Bunun nedeni ise ‘nitel araştırma’ kavramının bir şemsiye kavram olarak kullanılmasından ve bu şemsiye altında yer alabilecek birçok kavramın değişik disiplinlerle yakından ilişkili olmasından kaynaklanmaktadır. ‘Etnografi’, ‘antropoloji’, ‘durumsal araştırma’, ‘yorumlayıcı araştırma’, ‘aksiyon araştırması’, ‘doğal araştırma’, ‘tanımlayıcı araştırma’, ‘teori geliştirme’, ‘içerik analizi’ bu kavramlardan sadece birkaç tanesidir (Yıldırım, 1999:9).

Veri toplama araçlarından gözlem, görüşme ve doküman analizlerinin kullanıldığı bir yöntem yapılmıştır. Nitel araştırma, yaşanan durumların kendi doğal ortamında doğrudan ve bütüncül bir şekilde ortaya konulmasında kullanılan bir araştırma tekniğidir (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 39).

Nitel araştırmada çoğunlukla üç tür veri toplanır: “çevreyle ilgili veri,” “süreçle ilgili veri” ve “algılara ilişkin veri” (Lecompte ve Goetz, 1984). Çevreyle ilgili veriler, araştırmanın yer aldığı sosyal, psikolojik, kültürel demografik ve fiziksel özelliklere ilişkindir. Bu tür veriler sürece ve algılara ilişkin verilere temel oluşturur ve diğer ortamlarla karşılaştırma olacağı yaratır. Süreçle ilgili veriler, araştırma süresince neler olup bittiği ve bu olanların araştırma grubunu nasıl etkilediğine ilişkindir. Algılara ilişkin veriler ise, araştırma grubuna dahil olan bireylerin süreç hakkında düşündüklerine ilişkindir. Bu üç tür veriyi toplamak için araştırmacının bazı nitel veri toplama yöntemlerini kullanması gerekir. Nitel araştırmada en yaygın olarak kullanılan üç tür veri toplama yöntemi vardır: görüşme (odak grup görüşmeside dahil), gözlem ve yazılı dokümanların incelenmesi (Yıldırım ve Şimşek, 2016:41).

“Nitel araştırma doğal ortamda gerçekleşen insan davranışlarını anlamaya çalıştığı için araştırma amacıyla manipule edilen ortamların incelenmesi bir anlam taşımaz. Çünkü manipule edilen ortamlarda oluşan insan davranışları doğal değildir ve gerçekleri yansıtmaz (Yıldırım, 1999: 11).”

Nitel araştırma yöntemlerinde en fazla kullanılan gözlem ve görüşme tekniğiyle katılımcı ile birebir soru sorup karşı tarafın fikir ve görüşlerine katılımcının bakış açısında bakabilme fırsatı tanımaktadır. “Nitel yöntemlerden en sık kullanılan görüşmedir. Görüşme insanların perspektiflerini, tecrübelerini, duygularını ve algılarını ortaya koymada kullanılan oldukça güçlü bir yöntemdir (Boğdan ve Biken’den [1992] aktaran Yıldırım, 1999: 10). Günlük yaşamda kullandığımız gibi konuşarak bilgi toplamaya çalışırız. Görüşmeyi kullanan nitel araştırmacılar genellikle bu yöntemin özellikleri, görüşme formlarının hazırlanması, test edilmesi, görüşmenin ayarlanması ve gerçekleştirilmesi gibi birçok konuda yoğun bir eğitimden geçerler (Yıldırım, 1999: 10).

4.2.Çalışma Grubu

Bu araştırma Arap baharı öncesinde ve sonrasında Ortadoğu veya Kuzey Afrika ülkeleriyle ihracat yapan işletmelerin dış ticaretleriyle ilgili yaşadıkları sorunlar ve değişimleri keşfedilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla Şanlıurfa, Gaziantep ve Hatay illerimizde bulunan işletmelerle “Kolay Ulaşılabilir” yöntemiyle görüşülmüştür. Her ilimiz için 2 kurum olup toplamda 6 katılımcı seçilmiştir. Görüşme yapılan katılımcılar tablo 35 de belirtilmiştir.

Tablo 35: Görüşme Yapılan Katılımcıların Demografik Yapısı

Şirket Faaliyeti	Şirketteki Görevi	Cinsiyet	Medeni Durumu	Eğitim Durumu	Kod
Plastik Boru	Dış Ticaret Müdürü	Erkek	Evli	Lisans Mezunu	Ş1
Dalgıç Pompası	Dış Ticaret Müdürü	Erkek	Evli	Yüksek Lisans Mezunu	Ş2
Kimyasal Boya	Kurucu Yönetici	Erkek	Evli	Lisans Mezunu	G1
Gıda	Dış Ticaret Müdürü	Erkek	Evli	Lisans Mezunu	G2

Lojistik	Kurucu Yönetici	Erkek	Bekâr	Lisans Mezunu	H1
Lojistik	Kurucu Yönetici	Erkek	Evli	Yüksek Lisans Mezunu	H2

Amaçlı örneklem yöntemlerinden olan kolay ulaşılabilir durum örneklemesidir.

Bu örnekleme yöntemi araştırmaya hız ve pratiklik kazandırır. Çünkü bu yöntemde araştırmacı, yakın olan ve erişilmesi kolay olan bir durum seçer. Kolay ulaşılabilir durum örnekleme, çoğu zaman araştırmacının diğer örnekleme yöntemlerini kullanma olanağının bulunmadığı durumlarda kullanılır. Genellikle, kolay ulaşılabilen örneklem görelisi olarak daha az maliyetlidir. Ayrıca, tanıdık bir örneklem üzerinde çalışma, bazı araştırmacılar için daha pratik ve kolay olarak algılanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 123).

4.3. Veri Toplama Aracının Hazırlanması

Bu çalışmada Güneydoğu sınırında olan Şanlıurfa, Gaziantep ve Hatay illerimizin Arap Baharı sürecinde Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerindeki ticaretlerinde yaşamış oldukları problemler incelenmiştir. Üretim hacimlerinde ne gibi değişikliklerin olduğu, finansman sağladıkları kuruluşlarda hangi tür sorunlar yaşadıkları, ihracat yapılan ülkelerde nakliyat ve tahsilat noktasında sürecin nasıl etkilendiği ve Ortadoğu ve Kuzey Afrika pazarının geleceği hakkındaki tecrübe ve görüşlerine başvurulmuştur. Yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi tercih edilmiştir.

Yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi “Görüşme formu yöntemi, benzer konulara yönelmek yoluyla değişik insanlardan aynı tür bilgilerin alınması amacıyla hazırlanır” (Patton’dan [1987] aktaran Yıldırım, 1999: 10).

Görüşmeci önceden hazırladığı konu veya alanlara sadık kalarak, hem önceden hazırlanmış soruları sorma, hem de bu sorular konusunda daha ayrıntılı bilgi alma amacıyla ek sorular sorma özgürlüğüne sahiptir. Sorular veya konuların belirli bir öncelik sırasına konması zorunlu değildir (<http://ormer.sakarya.edu.tr>).

Bu yöntemle bağılı kalarak katılımcılar ile yüz yüze görüşülmüş Arap baharı sürecinin maddi ve manevi boyutları hakkındaki tecrübelerinden faydalanılmıştır.

4.4. Verilerin Analizi

Görüşmelerin yapıldığı 6 katılımcı ile Arap baharı sürecinde yaşadığı sorunlara ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır. Elde edilen bulgular neticesinde betimsel analiz yöntemi ile analiz edilmiştir.

Bu yaklaşıma göre, elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Veriler araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre düzenlenebileceği gibi, görüşme ve gözlem süreçlerinde kullanılan sorular ya da boyutlar dikkate alınarak sunulabilir. Betimsel analizde, görüşülen ya da gözlenen bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verilir. Bu tür analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2016:239).

Betimsel analiz dört aşamadan oluşur. İlk aşamada araştırma sorunlarında, araştırmanın kavramsal çerçevesinden ya da görüşme ve/veya gözlemlerde yer alan boyutlardan yola çıkarak veri analizi için bir çerçeve oluşturulur. Bu çerçeve göre verilerin hangi temalar altında düzenleneceği ve sunulacağı belirlenir. İkinci aşamada ise, daha önce oluşturulan çerçeve göre elde edilen veriler okunur ve düzenlenir. Bu aşamada, verilerin tanımlama amacıyla seçilmesi, anlamlı ve mantıklı bir biçimde bir araya getirilmesi söz konusudur. Daha sonraki aşamada düzenlenen veriler tanımlanır ve gerekli yerlerde doğrudan alıntılarla desteklenir. Son aşamada tanımlanan bulguların açıklanması, ilişkilendirilmesi ve anlamlandırılması bu aşamada yapılır. Bulgular arasındaki neden-sonuç ilişkilerinin açıklanması ve gerekirse farklı olgular arasında karşılaştırma yapılması, araştırmacı tarafından yapılan yorumun daha nitelikli olmasına yardımcı olur (Yıldırım ve Şimşek, 2016:240).

Katılımcılarla yapılan görüşmelerden elde edilen veriler il bazında yorumlanmış olup, A.B.Ö. ve A.B.S. olarak karşılaştırılmış ve 4 ana kategoride özetlenmiştir.

Bu kategoriler: (1) Ortadoğu ve Kuzey Afrika pazarı ile ilgili görüş ve tecrübeleri; (2) Finansal açıdan yaşanan sorunlar ve öneriler; (3) Nakliyat ve Tahsilat ile ilgili yaşanan problemlerin anlatılması; (4) A.B. Ülkelerinin genel Değerlendirme.

4.5. Elde Edilen Bulgulara İlişkin Neticeler

Belirlenen ana sorun kategorileri çerçevesinde yapılan betimsel analiz sonuçları aşağıda sunulmuştur. Gaziantep, Hatay ve Şanlıurfa illerimizin görüş ve tecrübeleri Tablo 36 de özet olarak ifade edilmiştir. Katılımcıların finansal açıdan yaşadıkları sorunlar Tablo 37 de belirtilirken, tahsilat ve nakliyat açısından yaşadıkları problemler de Tablo 38 da belirtilmiştir.

Tablo 36: Katılımcıların Arap Baharı Öncesi Görüş ve Tecrübeleri

SORULAR	GAZİANTEP	HATAY	ŞANLIURFA	Katılımcılar
A.B.Ö. Orta Doğu ve Kuzey Afrika ile ticari ilişkiler nasıldı?	1998 yılı itibariyle üretimimizin çoğunluk Irak ve civarıydı.	Suriye'de Türk ürünleri çok seviliyordu ve talep çok fazlaydı.	Suriye'de 2.fabrikayı açtık.	1. Katılımcı
	Kesintisiz 24 saat üretim yapıyorduk ve Irak ve Suriye'ye satıyorduk.	Çoğu zaman siparişleri yetiştiremediğimizden dolayı yeni sipariş almıyorduk.	100.000 Tonluk içme suyu projesi gerçekleştirildi.	2. Katılımcı
En fazla 3 Orta Doğu/Kuzey Afrika ülkesi	Irak ve Suriye	Suriye, Suudi Arabistan ve Libya	Irak, Suriye ve Mısır	1. Katılımcı
	Irak ve Suriye	Suudi Arabistan, Libya ve Lübnan	Irak, Libya ve Cezayir	2. Katılımcı
Sosyal ilişkiler?	Kültürel yakınlık olmasından dolayı ticari olarak da aynı dili konuşuyorduk.	Hafta sonu Suriye'den kahvaltı yapmaya Hatay'a gelirlerdi.	Kültürel anlamdaki yakınlık ticari ilişkileri de olumlu etkiledi.	1. Katılımcı
	Şirket yöneticilerinin akrabalık ilişkileri olmasından dolayı her zaman bir yönetici Irak'ta kalarak işleri yönetir.	Ticari ilişkiler bir tarafa çok güzel dostluklar edinmiştik.	Akrabalık bağları çok fazla olduğundan anlaşabiliyorduk	2. Katılımcı

Tablo 37: Katılımcıların Finansal Açıdan Yaşadıkları Sorunlar

SORULAR	GAZİANTEP	HATAY	ŞANLIURFA	Katılımcılar
İhracatınızda hangi Finans kuruluşlarından faydalandınız?	Eximbank	Eximbank ve Yurtiçi Bankalar	Eximbank	1. Katılımcı
	Eximbank	Eximbank ve Yurtiçi Bankalar	Eximbank ve Yurtiçi Bankalar	2. Katılımcı
A.B.S. Finansman sağladığınız kuruluşlardan ne gibi problemler yaşadınız?	Irak ve Suriye'ye yapılan ihracat bankacılık sektöründe risk grubunda değerlendirildiğinden dolayı mevcut limitlerimiz düşürdü.	Kredi faiz oranlarının aniden yükselmesi veya kredi kullanımı tekrardan yapılmamasından dolayı dar sermayeli işletmeler	Özellikle Suriye'de çok sıkıntı yaşandı. Kredi ve sigorta kuruluşları tamamen Suriye'den çekildi ve alacaklarımızı tahsil edemedik.	1. Katılımcı
	Kredi komisyonları A.B.Ö. çok uygundu ve ihtiyacınız olsun veya olmasın kullanılırdı. Daha sonra olaylar neticesinde çok yüksek faiz oranlarıyla verilmeye başlandı.	Bankaların kredi karşılığında istedikleri ipotek tutarı çok arttı ve zorlaştı. Ayrıca komisyon rakamlarda yükselişe geçti.	Elimizde olan Akreditifler bankalarda teminat olarak alınıp, ayrıca kredi kullanımı yapıyorduk. A.B.S ihracat yaptığımız ülkelere akreditif verilmedi.	2. Katılımcı

Tablo 38: Katılımcıların Tahsilat ve Nakliyat Noktasında Yaşadıkları Sorunlar

SORULAR	GAZİANTEP	HATAY	ŞANLIURFA	Katılımcılar
İhracat yaptığınız ülkede tahsilat noktasında nasıl sorunlar yaşadınız?	İhracat yaptığımız ülkelerdeki yönetimlerin değişmesinden dolayı tahsilat süresi 15 günden 45 güne çıktı.	Öz sermayesi düşük olan firmalarda alacak-borç ilişkisi birbirini kapatarak ilerliyordu. Böyle firmalar A.B.S. Alacaklarını tahsil edemediklerinden dolayı borçlarını ödeyemediler.	Suriye'de açtığımız fabrikanın durumdan haberimiz yok. Yaptığımız birkaç proje de ücretini tahsil edemedik.	1. Katılımcı
	Peşin ödeme yöntemiyle çalıştığımızdan dolayı pek sorun yaşamadık. İhracatı Irak da kendi firmam üzerinden gerçekleştirdiğimden dolayı aracılar da paramız takılmadı.	Sermayemizin dışına çıkmamaya çalıştık ve temkinli hareket ettik. Dışardan alacaklarımızda fazla olmadığından problem yaşamadık.	Aracı kuruluş olmadan çalışmadığımızdan dolayı tahsilatını yapamadığımız müşteriye yoktu.	2. Katılımcı

İhracat yaptığınız ülkede nakliyat noktasında nasıl sorunlar yaşadınız?	Gümrüklere getirilen ek vergiler maliyetlerin artmasını ve zaman zaman sınır kapılarının kapatılması da işlerin yavaşlamasına sebep oldu.	Orta Doğu'da karayolu bağlantısının en iyi olduğu ülke Suriye'dir. Kapıların kapatılmasıyla birlikte karayolu nakliyatı çok zarar gördü.	Dağıtım merkezi olarak Suriye'yi kullanıyorduk. Orta Doğu'da istediğimiz ülkeye oradan sevkiyatlarımızı gerçekleştiriyorduk A.B.S karayolu bağlantımız çok zarar gördü.	1. Katılımcı
	Sınır kapılarının kapanması ve turların gümrüklerde beklemesinden kaynaklı ilk başlarda sorunlar yaşansa da daha sonra bu problemler çözüldü.	Karayolunda can ve mal güvenliği tehlike altındaydı ve şoför bulmakta güçlük yaşıyorduk. Ayrıca mallarımıza sigorta yaptıramadık.	Suriye'de yaşananlardan dolayı karayolu bağlantısı kesildi ve nakliyat sadece gemi yoluyla yapılabiliyordu böylece fazladan maliyet ve zaman kaybına yola açtı.	2. Katılımcı

4.6. Şanlıurfa İli İçin Katılımcıların Ortadoğu ve Kuzey Afrika Pazarı ile Görüş ve Tecrübeleri

Şanlıurfa ili bazında yapılan araştırmada katılımcı olan 2 firmanın, ihracat süreleri ve Orta Doğu pazarındaki ticaretin nasıl ilerlediği ve işletmenin üretim hacminde ne gibi değişimlerinin olduğuna dair cevaplar bulunmaktadır. Verilen cevaplar doğrultusunda katılımcılara; ne kadar süredir ihracat veya ithalatta uğraşmaktasınız? Arap baharı öncesindeki yıllarda Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkeleriyle olan dış ticaret ilişkileriniz nasıldı? Arap baharı öncesi ve sonrasında Firmanızın istihdam ettiği çalışan sayısında bir farklılık görüldü mü? Üretimizde Arap baharı sürecinin öncesi ve sonrasında üretim kapasitesinde herhangi bir artış veya azalış meydana geldi mi? En fazla ticaret hacminiz olduğu 3 Ortadoğu ve/veya kuzey Afrika ülkesini söyler misiniz? Sorulmuş olan soruların neticesinde analiz edilip sonuçları aşağıda yazılmıştır.

Şanlıurfa'daki katılımcılar 2007 yılından bu yana dış ticaret ile uğraşmakta ve genel itibariyle Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkeleriyle ilgilenmektedirler. Genel itibariyle de Arap Baharı öncesi Ortadoğu ülkeleriyle olan hem ticari hem de ikili ilişkilerin olumlu yönde ilerlediğini vurgulamaktadırlar. **Ş1 Kişisi: “Fabrika satış hızına yetişemediğinden dolayı 2009 yılında Suriye de yeni bir fabrika açarak Ortadoğu pazarına daha fazla ürün sevkiyatı yapmaya başlamıştır”** demiştir.

Burada katılımcının Suriye'yi dağıtım merkezi gibi kullanıp sadece sınır komşusu olan Suriye ile yetinmeyip diğer Ortadoğu pazarına da ulaşmaya çalışmıştır. **Ş2 Kişisi:** “Özellikle Orta Doğu’da Irak devletinin savaştan çıkmış olması ile çok ciddi boyutlarda ürün alımını gerçekleştirmektedir ve baştan sona tüm malzeme ihtiyaçlarını ülkemizden ve şehrimizden gerçekleştirmektedirler. Irak’ın konumu gereği de birçok ülkeye ulaşımı kolaylaştırmaktaydı. Arap Baharı’ndan önce bizim sektör için önemli olan bir diğer ülke Lübnan’dı. Büyük projelerin gerçekleştirildiği başka bir ülkede Suriye’ydi, hatta Arap Baharı’ndan hemen önce çok yüklü bir miktarda yaklaşık olarak 100.000 ton civarında bir içme suyu projesi vardı” gibi bir cevapta bulunmuştur. Katılımcı bahsetmiş olduğu ticaret hacmine ve söylemiş olduğu birçok sınır illerimizin bu ihtiyaçları karşılamakta olduğu ve bazen talep edilen ürünü yetiştiremediklerinden bahsetmektedir.

Ş1 Kişisi: “İnsani ilişkiler bakımından hiçbir problemimiz yoktu zaten birbirine yakın ülkeler olduğundan dolayı kültürel anlamda da birbirimize benzer özellikler taşımaktaydık. Fakat ülkelerin izlediği politikalar neticesinde ise ticarete de yansımalarını görmekteydik. Belli bir süre sonra güvene dayalı ticaret zarar görmeye başlayınca tamamen aracı kurumların gözetimi ve güvencesi altında ticaretimizi sürdürmeye devam ettik” diyerek yakın ilişkilerinde bulunduğu ve daha da ilerisi olan akrabalık bağlarının olması hasebiyle birbirimiz çok iyi anlıyorduk anlaşıyorduk. Bunun yanı sıra ülke liderlerinin izlemiş olduğu politikalar doğrultusunda herhangi olumlu ya da olumsuz bir durumun ikili ilişkilerden ziyade ticaretimizi de etkilemekte olduğunu ifade etmiştir. **Ş2 Kişisi:** Arap baharından önce kendi sektörüm için söylüyorum, Irak çok büyük bir pazardı. Dev firmaların temelini oluşturan bir hacmi bulunmaktaydı hatta araçlar bile bu pazardan ciddi anlamda faydalanmışlardır. Libya ve Cezayir de bizim için Iraktan sonra gelen önemli ihracat ülkeleriydi. Tabi Libya bulunduğum sektör açısından tamamen ticaretin durduğu bir ülke konumunda” olduğunu söylemektedir. Bahsedilen ülkelerdeki ticaret hacminin büyüklüğü aracı firmaları ve şahısları bile kazandırmış bulunuyordu. Bölgedeki bazı dev fabrikaların temelleri bu ülke pazarlarıyla atılmış bulunmaktaydı. Fakat Arap baharı süreci ile birlikte zayıflayan bir ticaret hızı ve hacmi görülmekte olduğunu söylemiştir.

Ş1 Kişisi: “Irak, Suriye ve Mısır bizim en güçlü olduğumuz 3 Ortadoğu ülkesiydi. Arap Baharından önce markamız Mısır’da ilk sıralarda yer alıyordu.

Halen Mısır’da güçlüyüz fakat askeri darbeden sonra gelen yönetim yüzünden Türk mallarına ciddi anlamda boykot başladı. Devlet kurumların hiçbiri Türk malı almıyordu veya aldırmiyordu. Bunun dışında vatandaşlara da sattırmamaya çalışıyordu, böyle bir algı oluşturmaya çalıştılar. Bizim başka bir ülkede üretilen menşei farklı olan ve ismi de farklı olan bir ürün grubumuz var şimdi onları satabiliyoruz. Bu pazarı kaybetmemiz fabrikanın üretimini çok fazla etkilemedi bunun nedeni başka ülke pazarlarına yönelmemizdir. şu an Meksika, Arjantin ve şili’ye yönelmiş durumdayız” demiştir. Arap Baharından sonra gelen yönetimin Türk ürünlerinde kötü algı oluşturduğunu, ihracatı sınır illerimizde etkilemeye çalıştığını gözlemlemiştir. Türk menşei olmayan tüm ürünleri getirdiklerini vurgulamıştır. Ortadoğu pazarının da Güney Amerika’ya kaydığını belirtmiştir. **ř2 Kişisi: “Ortadoğu ve Kuzey Afrika’da kaybedilen ticaret hacmi var olan pazarlara yani Avrupa ülkelerine bu ülkeler içerisinde Yunanistan, İtalya, Portekiz ve İspanya önde gelmekteydi. Bu ülkelere daha fazla üstünde durulmuştur fakat zaten piyasa şartlarının azlığından kaynaklı birde bu kadar büyük ihracatın olduğu pazarın Avrupa pazarına yönelmesi rekabeti üst sınırlara taşımiştır” diyerek firmaların içinde bulunduğu borçlanma ve ödemelere bakıldığında bir süre piyasalarda tedirginliğin hâkim olduğu fakat karlılık noktasında düşüşlerin de yaşamasıyla birlikte ticaretlerine devam etmiş olduğunu söylemiştir.**

Sonuç olarak katılımcılar (ř1 ve ř2) Ortadoğu ve Kuzey Afrika ticaretinin Arap Baharı öncesinde hem ikili insani ilişkilerin hem ticari ilişkilerin olumlu bir seyri olduğunu ifade etmişlerdir. Bunun yanı sıra istihdam düzeyleri ve üretim kapasitelerinde Arap Baharı sürecinden sonra kısmen etkilendiği fakat sürecin yıkıcı etkisi geçtikten sonra ciddi rekabet seviyesine az karlılıkla devam etmiş olduklarını söylemişlerdir.

4.7. şanlıurfa İlindeki Katılımcıların Finansal Açıdan Yaşadıkları Sorunlar ve Görüşleri

Bu başlık altında şanlıurfa ilindeki katılımcılara hangi kredi kuruluşlarını kullandıkları ve bu finansal desteklerin nasıl değiştikleriyle ilgili görüşlerine başvurulmuştur. Katılımcıların finans konusuyla ilgili fikirlerine alabilmek için “Arap

Baharı öncesinde dış ticaretiniz için kredi kuruluşlarından finansman sağladınız mı?”
“Dış ticaretinizde kullandığınız kredi veya finansman araçlarında bir sorun yaşadınız mı? soruları sorulmuş vermiş oldukları cevaplar doğrultusunda analiz edilmiş ve aşağıda neticeleri sunulmuştur.

Verilen cevaplar doğrultusunda katılımcıların finansal açıdan birtakım sorunlarla karşılaştıkları bir gerçektir. Finansal bakımdan sorunlar yaşamış olsalar da alternatif yollar bularak ihracatı sürdürebilir hale getirmişlerdir. **Ş2 Kişisi: “Eximbank kredisi ihracat yapan firmaların olmazsa olmazıdır ve çok kez kullanılmıştır firma tarafından. Arap Baharından önce elimizde olan akreditifleri bankaya teminat olarak verip onun karşılığında kredi kullanımı yapabiliydik. Fakat Arap Baharından sonra kredi verme işlemi de değişti. Akreditif sadece bir kâğıt parçası görevi göremeye başladı karşılığında kredi kullanımı yapılmaması firmaları finansal açıdan sıkıntıya düşürmüştür”** diyerek işletmenin kendisine gelen akreditif üzerinden ayrıca bir limit tanımlaması, firmalar için ayrı bir destek olarak görmekteydi. Arap Baharı ile iyice güvensiz bir ortamın varlığı bankacıları da tedirgin etmiş olup risk azaltarak vermiş olduğu limitleri kapatmıştır. Bu durumun finansal bir darlığa sürüklemiş olduğunu ifade etmiştir.

Ş1 Kişisi: “İhracatımızın olduğu günden bugüne kredi kullanımı yapmaktayız. Özellikle Eximbank kredisi uygun finans oranıyla daha da cazip olmuştur. Arap Baharıyla beraber hem finans kuruluşlarının bölgeye duyduğu güvensiz ortamdan kaynaklı hem de işlerin düşmesinden dolayı kredi kullanımımız da düşüş meydana gelmiştir” demiştir. Eximbank ihracat yapan bir işletme için vazgeçilmezdir. Sağlamış olduğu imkânlar ticareti daha cazip hale getirmiştir. Arap Baharının tüm işletmeleri sıkıntıya düşürmüş olduğunu ve kredi imkânlarını da sorunlu hale getirdiğini söylemiştir.

Ş2 Kişisi: “Bizim kullandığımız iki türlü ödeme yöntemi vardı. Birincisi avans dediğimiz yüzde 30’luk kısmı siparişten sonra alınır geri kalan kısımda ürün sevkiyata verildikten sonra gönderildi. İkinci kısımda akreditif ödeme yöntemi idi. Irak’taki bankacılık sistemi yüklü hacimlerden işlem yapılmasına rağmen fazla güvenilir değildi ve onun için Irak’ta açılan akreditifleri kabul etmezdik. Hatırladığım kadarıyla 2011 yıllarında Irak’taki bir müşteri yerel bankalardan açılmış bir akreditif göndermişti bize, bizde Türkiye’deki çalıştığımız banka tarafından onay alınca kabul ettik.” Aracı finans kuruluşlar sayesinde finansal bir

sorun yaşamadan ihracatını sürdürebilmektedir. Fakat Irak'ta gelişmiş bir bankacılık sisteminin bulunmamasından dolayı Türkiye'deki bankaların onay verebildikleri kıymetli evrakları kabul etmektedirler. Arap Baharından önce zaten problemlili olan bir bankacılık sistemi olduğu bir pazarın iç karşılıkla birlikte daha da kötüye gittiğini belirtmiştir. **Ş1 Kişisi: “Suriye’de zaten ödeme yöntemi diye bir şey yok çünkü ticaret yok. Daha önceden söylemiştim Suriye’deki fabrika durmuş vaziyette, Irak’ta da peşin ödeme yöntemi ile çalışmaktayız.”** Suriye’de belirsizliğin hala devam etmesi ile toparlanmaya çalışan ticaret bir türlü doğrulmamaktadır. Kapatılan veya akıbeti belli olmayan fabrikaların yeniden çalışmasıyla ancak güvenilebilir bir ortam oluşturulabilir. Bu karışıklık yüzünden ödeme yönteminden bahsetmek bir tarafa var olan fabrikanın son durumuyla ilgili bilginin bile alınamamakta olduğunu vurgulamıştır.

Sonuç olarak katılımcılar (Ş1 ve Ş2) Ortadoğu ve Kuzey Afrika’da yaşanan Arap Baharı ile finansal olarak destek aldıkları kuruluşlar tarafından da sorunlar yaşamışlardır. İç kaşıklıklar olmadan önce müşterilerden almış oldukları akreditifler karşılığında bankaya teminat olarak gösterip karşılığında nakit kredi kullanımları yaparken bu durumun Arap Baharı sonrasında kullanılamamış olduğunu söylemişlerdir.

4.8. Şanlıurfa İlindeki Katılımcıların Nakliyat ve Tahsilat Noktasında Yaşadıkları Problemler ve Görüşleri

Şanlıurfa ilinde yapılan görüşmeler neticesinde katılımcıların nakliyat yollarında yaşadıkları sorunlar ve tahsilat ile ilgili yaşamış oldukları zorlukların neler olduğunu öğrenmek için görüşleri alınmıştır. Bu sorunların daha iyi anlaşılabilmesi için “İthalat ve/veya ihracat yaptığınız Ortadoğu ülkeleriyle ürün sevkiyatında veya tahsilat noktasında herhangi bir sorun yaşadınız mı?” sorusu sorulmuş olup cevapları analiz edilerek aşağıda belirtilmiştir.

Katılımcıların vermiş oldukları cevaplar doğrultusunda, Ortadoğu’da nakliyat açısından ciddi sorunların olduğu ortak görüşleridir. Bu problemlerin ihracatı olumsuz yönde etkileyen en önemli faktörlerden birisi olduğu savunulmuştur. **Ş2 Kişisi: “Bizim sektör için nakliye bir projeyi almanızı veya alamamanızı direkt etkiler. Taşınılan ürünler yapısı itibariyle çok yer kaplayıp az miktarda yükleme yapılabilir. Örneğin 20 ton kapasiteli bir tır tahmini olarak 2 ton civarında boru**

taşıyabilmektedir. Dolayısıyla Suriye’de yaşanan problem Lübnan, Suudi Arabistan ve Ürdün’ü nakliye açısından çok etkiledi. Suriye burada coğrafi açıdan karayolunun bağlantısıydı ve bu karayolu kalkınca ya gemi yoluyla ya da konteyner ile yapılmaya başladı ve buda fazladan bir nakliye ücretinin çıkmasına yol açtı.”

Konumu itibariyle Suriye Ortadoğu’ya dağıtım merkezi olarak kullanıyordu ve hem limanın oluşu hem de karayolunu kısaltması Güneydoğu bölgesi için ihracatı daha elverişli hale getiriyordu. Arap Baharı sürecinin başlamasıyla birlikte Suriye kapısının kapanmasının ihracat yapan firmalar için dezavantaj oluşturduğunu ifade etmiştir. **Ş1 Kişisi: “A.B.Ö. nakliye noktasında hiçbir problem yaşamıyorduk. Suriye üzerinden istediğimiz noktaya dağıtım yapıyorduk veya Mersin limanından konteyner ile yükleme yapıyorduk oradan limanlara dağıtılıyordu. Bu süreç Arap Baharından sonra karayolunu tamamen durdurdu ve savaş ortamında sigorta şirketlerinin ürünlerinize sigorta yapmaması ile daha da büyük sorunları meydana getirdi. Bizim firmanın yaşamış olduğu bir sorun da oldu. Olayların yeni başladığı zamanlarda firma ürünü Aden Limanına teslim ettikten sonra ürün tırlara yükleniyor ve daha sonrasında karayolunda tırların yolu kesiliyor. Biz de Yemen’e ticareti durdurmuştuk.”** İç karışıklıkların artmasıyla birlikte karayolları terör örgütlerinin haraçlarını kestiği bir yer haline almıştır, bu durum sigorta şirketlerinin ürüne sigortalama yapmamasıyla beraber ticareti iyice çıkmaza sürüklemiştir.

Ş2 Kişisi: “Tahsilât noktasında aracısız hiçbir müşteriyle çalışmıyorduk dolayısıyla yine akreditif veya avans yöntemi dediğim yüzde 30’luk kısmı peşin geri kalan yola çıkınca veya tamamen peşin ödeme araçlarıyla yapardık” diyerek müşterilerle açık hesap çalışılmaması tahsilâtı kolaylaştırmıştır. Ödeme araçlarında peşin ödeme yöntemi ve dönüşümsüz akreditifin kullanılması, paranın geri dönüşünün de şansa bırakılmamış olduğunu söylemiştir.

Sonuç olarak katılımcılar (Ş1 ve Ş2) A.B.Ö. Suriye’nin coğrafi konumdan dolayı karayolunun diğer O.D. ülkeleri için bir dağıtım merkezi olarak kullanılması ve istedikleri zaman tır bulabildikleri için nakliyatı daha seri gerçekleştirmektedirler. Suriye’nin iç karışıklıkla birlikte bu karayolunu başka bir ülke üzerinden gerçekleştiremedikleri gibi, diğer O.D. ülkelerinin karayollarının güvensiz olması nedeniyle deniz yolunu tercih etmişlerdir. Deniz yolunun firma açısından fazladan bir maliyet getirdiğini de ifade etmişlerdir.

4.9. Şanlıurfa İlindeki Katılımcıların A.B. Genel Değerlendirmesi

Katılımcıların vermiş oldukları cevaplar doğrultusunda, Arap Baharının tarihte derin izler bıraktığı, yeniden maddi ve manevi bakımdan toparlanmasının uzun yıllar süreceği belirtilmiştir. Arap Baharının genel durum değerlendirilmesinin daha iyi anlaşılabilmesi için “Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinin ticari olarak geleceği hakkında ne düşünüyorsunuz? Arap Baharından sizce en fazla hangi sektörler etkilenmiştir? Arap Baharı sizin için ne ifade ediyor?” Soruları sorularak Arap Baharının genel süreci detaylandırılmıştır. Cevaplar analiz edilmiş olup aşağıda sunulmuştur.

Sorulan sorular neticesinde katılımcılar O.D. pazarının her daim gelecek vaat ettiğini ve sorunların aşılması durumunda yeniden tüm dünya ticaretinin bu coğrafyaya çevrileceği görüşündedir. Yaşanılan halk ayaklanmasının birçok sektörü etkilediği fakat daha çok zorunlu ihtiyaçların olmadığı sektörleri etkilediği kanaatindedir.

Ş2 Kişisi: “Arap Baharı benim gördüğüm kadarıyla en fazla inşaat malzemeleri ve alt yapı işleri yapan firmaları etkilemiştir. Gıda sektörü bir şekilde devam etmektedir, fakat savaşın olduğu bir yerde kimse alt yapı veya inşaatı düşünmez. Tabi temel gıda ürünlerinde de kalitesiz üretim fazlaştı daha çok merdiven altı dediğimiz kalitede ürünler çıkmaya başladı, alım gücü düştüğünden dolayı kaliteli iş yapan firmaları da bu şekilde etkiledi. Bir ülkede krizin olmadığı yapılan projelerle anlaşılmaktadır. Eğer alt yapı, inşaat ve birçok yol yapılıyorsa yapılan projeler devam ediyorsa o ülkede krizin var olduğunu söyleyemeyiz. A.B.S. bahsettiğim projelerin birçoğu durdu. Doğal olarak bu projelere bağlı sektörlerin çok fazla zarar gördüğünü söylemiştir.

Ş1 Kişisi: “Avrupa pazarında bulunduğumuz 5 ülke pazarı sadece Ortadoğu’da kaybettiğimiz bir ülkenin ihracat hacmine eş değer gelmektedir. A.B.Ö. ihracatımızın yüzde 70’lik kısmı O.D. ülkeleri oluşturmaktaydı. Şimdiyse yüzde 50 civarında seyretmekte, yaklaşık yüzde 30’luk bir pazar kaybı yaşadık” demiştir. Arap ülkelerindeki pazar büyüklüğü Avrupa pazarına kıyasla neredeyse 3 misli büyüklüğünde olduğundan, nüfusun fazla oluşunun ve O.D. bölgesindeki yer altı kaynaklarının fazla olmasından dolayı Türkiye’de ihracat yapan her firma için cazip bir bölge olduğunu söylemiştir.

Ş2 Kişisi: “Ortadoğu dünya ticaretinin çok önemli bir parçası çünkü bu bölgede birçok doğal zenginlik var. Petrol ve doğal gaz bu bölgeyi önemli kılmakta. Arap Baharını etkisi sadece Arap ülkelerini değil çevresinde bulunan tüm ülkeleri etkiledi. Dünyadaki ticari darlığın yaşanmasının belki de en büyük etkenlerinden olmuştur. Özellikle Arap Baharından sonra ülkeler yatırımlarının çoğunu savunma sanayisine döndürdü, bu da diğer sektörleri ciddi anlamda etkilemiştir. Benim kanaatim Arap Baharının izlerinin Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinden uzun bir süre silinemeyeceğidir. Hem insani hem ticari anlamda büyük bir yıkıma sebep olmuştur. Bugün üzerinden kaç yıl geçmiş olmasına rağmen Suriye’de ne olacağı belirsizliğini hala devam ettirmektedir, Libya ise ticari anlamda sıkıntılı bir ülke konumunda bulunmakta. Gerçekten bahara dönüşmesi tüm dünya için büyük bir adım olacaktır” demiştir. Bölgede olan süreçlere bakıldığı zaman “Bahar” kelimesiyle bence bir ironi yapılmıştır, gerçek anlamda bahar yaşanıldığına dair hiçbir iz olmadığını söylemektedir. Arap coğrafyasının doğal kaynak zenginliğinden dolayı her zaman cazipliğini koruyacağını ifade etmiştir.

Ş1 KİŞİSİ: “Birçok sektör yaşanan olaydan payına düşeni aldı. İhracat yapmış olduğunuz ülkeye kıyasla hangi sektörlerin zarar gördüğünü anlayabiliriz. Örneğin; Libya’da hiçbir şey üretilmezdi tamamen ithalat yaparak yaşarlardı. Bu anlamda bütün sektörler Libya’dan zarar gördü. Başka bir örnek ise Mısır’ı verebilirim. Tarım aletleri bizim ülkemizden çok fazla ihraç edilirdi, Mısır’da olayların yaşanmasıyla beraber tarım sektörü de zarar görmüştür. Hassas olan ticari ilişkiler Arap Baharından sonra iyice narin bir yapıya bürünmüştür. Firmamızın ihracatının olduğu bir diğer ülke olan Suudi Arabistan’da ise durum tamamen politik liderlerin ikili ilişkisine bağlı olarak ilerlemekte. İki ülke ilişkileri iyiye ticaretiniz devam eder eğer değilse teklifte bile bulunamazsınız. Arap Baharının Ortadoğu’ya kan ve gözyaşından başka hiçbir şey getirmediği düşüncesindeyim, ayrıca sadece olayların yaşandığı ülkelerde hissedilmedi bu acı komşu ülkelerde de derin yaraların açılmasına sebep oldu” diyerek bahar olmadığını ifade etmiştir. Tüketime olmadığını her yerde ticaret durur. Burada insanlar sadece yaşamak için tüketilen ürünlere yönelmiş onun dışında tüm kalemler etki dışında kalmıştır. Özellikle inşaat malzemeleri ve makina imalatı olan firmalar olumsuzluğu daha büyük bir şekilde yaşamıştır.

Sonuç olarak Şanlıurfa ilindeki katılımcıların (Ş1 ve Ş2) ortak düşünceleri Arap baharının genel değerlendirmesinde bu sürecin tamamı maddi ve manevi acıları beraberinde getirdiğini, sadece yıkılan binalar olmadığını yetim kalan binlerce çocuğun geleceğini de yaktığını, geride kalan binlerce gözü yaşlı annenin feryatlarının çınladığı bir coğrafyada izlerinin silinmesinin tekrardan geleceğe umutla bakan bir neslin yeşermesinin kolay olmayacağını ifade etmişlerdir.

4.10. Gaziantep İli İçin Katılımcıların O.D. ve K.A. Pazarı ile Görüş ve Tecrübeleri

Gaziantep ili bazında yapılan araştırmada katılımcı olan 2 firmanın, ihracat süreleri ve Ortadoğu pazarındaki ticaretin nasıl ilerlediği ve işletmenin üretim hacminde ne gibi değişimlerinin olduğuna dair cevaplar bulunmaktadır. Verilen cevaplar doğrultusunda katılımcılara; Ne kadar süredir ihracat veya ithalatla uğraşmaktasınız? Arap Baharı öncesindeki yıllarda Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkeleriyle olan dış ticaret ilişkileriniz nasıldı? Arap Baharı öncesi ve sonrasında Firmanızın istihdam ettiği çalışan sayısında bir farklılık görüldü mü? Üretimizde Arap Baharı sürecinin öncesi ve sonrasında üretim kapasitesinde herhangi bir artış veya azalış meydana geldi mi? En fazla ticaret hacminiz olduğu 3 Ortadoğu ve/veya kuzey Afrika ülkesini söyler misiniz? Soruları sorulmuş, sorulmuş olan soruların neticesinde analiz edilip sonuçları aşağıda yazılmıştır.

Gaziantep ilindeki 2 firma Arap Bahar'ından uzun zaman önce Ortadoğu ülkelerine ihracat yapmaktadır. Genel itibariyle Arap Baharının öncesinde ihracat rakamlarının daha iyi olduğunu ifade etmişlerdir. **G1 KİŞİSİ: "1998 yılında kurulan firma aktif olarak Kuzey Irak, İran, Kırgızistan, Gürcistan ile çalıştı, yoğun şekilde Irak'a ihracat yaptı. İthalat olarak da Çin'den tedarik ediyorduk"** demiştir. Ağırlıklı olarak 1998 yılından bu yana Irak bölgesine ticaretlerini sürdürmüşlerdir. Diğer ülkelere nazaran Irak'ın Gaziantep'e yakınlığı nedeniyle ilk tercihlerde yer alması ve kültürel yakınlıktan dolayı insanlarla anlaşmanın daha kolay olması da ihracatın o bölgeye yönelmesini etkilemiştir. **G2 KİŞİSİ: "Firma olarak kurulduğu günden bugüne ihracat ve ithalat ile uğraşmaktayız. Ağırlıklı pazarımız Irak ve Suriye'dir. Gıda üzerine bir grup firma olduğumuz için mısır, arpa ve buğday ithal etmekteyiz. Daha çok Ukrayna, Rusya taraflarından tahıl ithal etmekteyiz. Arap**

Baharı sürecinin ilk başlarında tabii ki de birtakım problemler yaşadık, kapılar kapanınca ticaret durdu sonuçta bu problemler çözüldü bilakis işlerimiz daha çok arttı tabi kendi sektörümüz için söylüyorum. Gıda sektörü hiçbir zaman durmaz, özel tüketim ürünleri satılmasa da un satılır yağ satılır makarna satılır, yaşamaya devam etmek için bunlar tüketilecektir.” demiştir. Gıda üzerine kurulu bir firma olmanın bazı avantajlarından biri de insanların her dönemde un, ekmek, mercimek, makarna gibi temel besin maddelerine ihtiyaç duymalarıdır. Arap Baharı gıda sektörüne bile kısa bir dönemde olsa sekte vurmuştur.

G1 KİŞİSİ: “Arap Baharının etkilerinin sıcağı sıcağına yaşandığı zamanlarda işletmemizin ihracat hacminde bir gerileme oldu tabi fakat ilk etapta kaybettiğimiz pazarı farklı ülkelere yönelerek kapatmaya çalıştık. Önceleri Gana ile sonrasında Özbekistan ile görüşmelerimiz oldu fakat çok yüklü miktarda çalışamadık sebebi ise, hem ödeme ile hem ticaret ahlakı ile mantıkları bize uymadığı için çalışmadık tekrar Irak ve bölgesine döndük” diyerek Ortadoğu’da yaşanan sürecin etkisi nedeniyle yöneldiğimiz hiç bir ülke Irak’ın ihracat rakamlarını ulaşamamıştır. Bazı ihracatımızın olduğu ülkelerin firmalarında ödeme noktasında disiplinsizlik yüzünden herhalde gecikmeler yaşanmaktaydı demiştir.

G2 KİŞİSİ: “Üretim kapasitemizde tabi Arap Baharı etkilerini hissettik, bahardan önceki dönemde kesintisiz 24 saat üretimimiz çalışıyordu, Irak’a satıyorduk, Sudan’a satıyorduk, Suriye’ye satıyorduk ve iç piyasaya çalışıyorduk. Şimdi ise 16 ile 24 saat çalışmaktayız. Arap Baharından önce üretimimizin dışında ayrıca 15-16 firmada fason çalışmaktaydı, ihracatımızın oranı şu an yüzde 60 iç piyasada yüzde 40 civarlarında Arap Baharından önce bu oran yüzde 50 civarındaydı” demiştir. Arap Baharının en fazla etkisi ilk karışıklığın başladığı zamanlarda ihracatımızda problemler yaşandı, kapılar kapatıldığı zamanda araçlar uzun kuyruklar oluşturdu sınır kapısında, tabi bu süreç belirsizlikler çözüldükçe bu sorunlarında üstesinden gelindi fakat gıda sektörünün ayrıcalığı da olduğu bir gerçek olduğunu söylemiştir.

G1 KİŞİSİ: “Şu anda Irak ile ihracatımız devam etmekte ve üretimimizin yüzde 60’a yakını o bölgeye ihraç edilmekte, Arap Baharı öncesinde biz bu rakamı bulamıyorduk daha azdı Arap Baharı bir dönem işlerimizi yavaşlattı sonrasında toparlanan ülkelerde işler çok daha hızlı bir şekilde açılmaya başladı ve bizde ihracat payımızı orada arttırdık. Sıkıntılar çözüldükçe de ticaret daha da iyiye

gidiyor. En fazla ihracatımızın olduğu Ortadoğu ülkesi Irak oldu” demiştir. Ortadoğu’da Irak’ta baharın başlamasıyla beraber kısa bir dönem ticaret tamamen durdu fakat çok fazla uzun sürmedi, baharın etkisi en fazla Suriye’de hissedildi ki halen iç karışıklık ve karmaşa devam etmekte diyerek ifade etmiştir.

G2 KİŞİSİ: “Gaziantep Arap Baharı sonrası Suriye’den çok fazla göç aldı ve burada yaşayan ve Suriye’de de ilişkileri devam eden vatandaşlar üzerinden satışımız da devam etti bir şekilde un aldı, tabi ihracatı kendileri yaptı biz hiçbir şekilde bu riski üstümüze almadık. En fazla Irak ve Suriye’ye ihracatımız oldu 3. bir Ortadoğu ülkesi olmadı” demiştir. Arap Baharı iç karışıklıkla birlikte göçlerinde başlamasına neden oldu, bu göç dalgasından en çok etkilenen şüphesiz bizim ülkemiz oldu. Türkiye’de Suriye sınırına komşu şehirlerde yani araştırmanın olduğu Hatay, Urfa ve Gaziantep gibi illerimizde çok fazla Suriyeli göçü yaşandı. Yaşanılan bu göçle birlikte farklı iş alanları oluştu, burada olan göçmenlerin bir kısmı Suriye’deki sıcak çatışmaların olmadığı dönemlerde tekrardan Suriye ye giderek hem orada olan ailelerine baktılar hem de ticaret yaptılar, bizim firmamızdan da gelip mal alan çok oldu tabi biz fabrikadan teslim olarak verdik, onlarda dağıtımlarını kendileri yaptılar demiştir.

Sonuç olarak Gaziantep ilindeki katılımcıların (G1 ve G2) Ortadoğu ve Kuzey Afrika da yaşanan Arap baharının insani ilişki adına bir şey bırakmadığı ve ticaret olarak da sektörel anlamda sıkıntıların yaşandığı ama bu durumdan insanların en çok ihtiyaç duydukları gıda sektörünün bile üretim hacminde düşüşlerin yaşandığını ifade etmişlerdir.

4.11. Gaziantep İli İçin Katılımcıların Finansal Açıdan Yaşadıkları Sorunlar ve Görüşleri

Bu başlık altında Şanlıurfa ilindeki katılımcılara hangi kredi kuruluşlarını kullandıkları ve bu finansal desteklerin nasıl değiştikleriyle ilgili görüşlerine başvurulmuştur. Katılımcıların finans konusuyla ilgili fikirlerine alabilmek için “Arap Baharı öncesinde dış ticaretiniz için kredi kuruluşlarından finansman sağladınız mı?” “Dış ticaretinizde kullandığınız kredi veya finansman araçlarında bir sorun yaşadınız mı? Soruları sorulmuş vermiş oldukları cevaplar doğrultusunda analiz edilmiş ve aşağıda neticeleri sunulmuştur.

Verilen cevaplara bakıldığı zaman Finans noktasında banka ve finans kuruluşlarının birçoğu verdiği nakit kredi ve kredi araçlarında ihracat yapılan ülkeye göre risk grubuna ayırdığı ve bankanın kendini riskini azaltmak için firmalara verdiği kredi limitlerinde düşüşlerin yaşandığı ayrıca kullanılan nakit kredi komisyonlarında aşırı bir yükselişin yaşandığını ifade etmişlerdir. **G1 KİŞİSİ: “İhracat süresince çok fazla kredi kullanmadık fakat azda olsa Eximbank’ın ihracatçı kredilerin faydalandık, bankacılık sistemleri Irak bölgesinde gelişmediği için de etkisi olabilir aracı kuruluş bulmakta bankalar zorlanıyordu dolayısıyla bizde fazla yanaşmıyorduk. Arap Baharında en çok bankalar tarafında şöyle bir problem çıktı, Irak bölgesi veya Suriye’ye yapılan ihracatı bilançoda risk olarak görüyor böylece bankada risk taşıyan bir müşteri konumuna düşüyorsunuz”** diyerek firmanın bankadaki limit bilgilerinde Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerine ihracat yapıyor olmanın büyük bir risk taşıdığını ve orada parasının takılacağını düşündüğünden limitleri düşürme yoluna gittiler böylece gerçekten sıkıştığımız zaman kullanacak kredi bulmakta zorlanıyorduk demiştir.

G2 KİŞİSİ: “Bizim firma için finans açısından pek sıkıntı yaşandığını söyleyemem fakat Mısır, Libya ve diğer Kuzey Afrika ülkelerine ihracat yapanlarda sıkıntılar oldu. Örneğin; Türkiye’deki yerleşik bir bankanın Libya’da bir antlaşması vardı Arap Baharı ile akreditif açılmıyordu, ihracat olmuyordu fakat bildiğim kadarıyla bunlarda aşıldı. Şu an akreditif açabiliyorlar ama yüksek komisyon alıyorlar, firmamızda ihracat kredi kullanmakta Afrika ülkelerine çalışmadığımız için çok fazla sorun yaşamadık zaten Suriye’ye hiçbir şekilde yanaşmıyor bankalar destek vermiyorlar çünkü yasak ülkeler listesinde yer alıyor” demiştir. Eximbank da olmak üzere birçok kredi veren finans kuruluşunda yasak ülkeler listesi vardır, Arap Baharından sonra Kuzey Afrika ülkelerinin birçoğu ve Ortadoğu’da Suriye gibi ülkeler bu yasak ülkeler yani ithalat veya ihracat için kredi verilmemesi gerekli ülkeler listesinde yer alıyordu. Şimdi o listedeki birçok ülke yeniden kredi verilebilir, ticaret yapılabilir listesinde, akreditif veriliyor tabii bunun komisyon oranları da diğer ülkelere nazaran daha yüksek oluyor, diyerek ifade etmiştir.

Sonuç olarak katılımcılar (G1 ve G2) banka nakit kredilerini öz sermayelerine orantılı bir şekilde kullanmalarının verdiği rahatlıkla ticaretlerine bugüne kadar devam edebilmişlerdir. Banka kredisine güvenip fazla borçlanma yaşayarak ticaretin hiç durmayacağı veya herhangi bir problemin yaşanmayacağını düşünerek hareket eden

firmaların bu denli birçok ülkeyi etkileyen halk yakalanması karşısında çaresizce firmalarının ellerinden kayıp gittiklerini ve ne yazık ki bunu tecrübe etmiş olduklarını ifade etmişlerdir.

4.12. Gaziantep İlindeki Katılımcıların Nakliyat ve Tahsilât Noktasında Yaşadıkları Problemler ve Görüşleri

Gaziantep ilinde yapılan görüşmeler neticesinde katılımcıların nakliyat yollarında yaşadıkları sorunlar ve tahsilât ile ilgili yaşamış oldukları zorlukların neler olduğunu öğrenmek için görüşleri alınmıştır. Bu sorunların daha iyi anlaşılabilmesi için “İthalat ve/veya ihracat yaptığınız Ortadoğu ülkeleriyle ürün sevkiyatında veya tahsilat noktasında herhangi bir sorun yaşadınız mı?” Sorusu sorulmuş olup cevapları analiz edilerek aşağıda belirtilmiştir.

Katılımcıların verdikleri cevaplar neticesinde Ortadoğu’da yaşanan olayların en çok nakliyat noktasında yaşandığını ifade etmişlerdir, ürünlerin sevkiyatın fazla maliyetlerin bindiği ve sınır kapılarında uzun tır kuyruklarının olduğu belirtmişleridir. Tahsilâtlarında da bazı sorunların yaşandığı ortak görüşleridir. **G1 KİŞİSİ:** “Yönetimsel olarak Irak’ta olan herhangi bir problemde direkt olarak ihracat yapan firmaları etkilemiştir. En basiti gümrükte sorunlar yaşadık ve halen yaşıyoruz veya ek vergiler getirilerek işimiz zorlaştırılıyor, Arap Baharından sonrada bunları hissettik öncesinde de oluyordu fakat bu kadar fazla yaşanmıyordu. Sorunlu bölgelere zaten sevkiyat olmuyordu” demiştir.

Ülkelerin hem iç politikalarındaki değişimde hem de diğer ülkeler arasındaki sorunlarda ilk darbeyi ihracat yapan firmalar görmekte, ülkeler ilk etapta ticari olarak kayıplar yaşatmak istemekte böylece firmalar zarara uğruyorlar diyerek ifade etmişlerdir. **G2 KİŞİSİ:** “Tahsilat noktasında peşin ödeme yöntemi ile çalıştığımız için bir problem yaşamadık, Irak’ta kendi firmam üzerinden ihracatımı gerçekleştirdiğim için orada da bir sorunla karşılaşmadık. Gıda sektörü diğer işlere nazaran kriz ortamlarında da durmayacak bir yapıya sahip olduğu için biz ticaretimize devam ettik. Nakliye açısından problemler yaşandı mesela, kapının bir anda kapatılması bütün işlerin gidişatını değiştiriyordu tırlar kapıda bekliyordu” diyerek sınır kapılarında yaşanan problemlerin doğrudan sevkiyatları

etkilediğini ve karayolu sevkiyatlarının aksaklıklarından dolayı ticari akışın yavaşlaması veya durmasıyla üretim bandının etkilendiğini belirtmişlerdir. Gıda sektörünün ayrıcalığının olduğunu ve doğru değerlendirilmesiyle birlikte ihracat tüm krizlere rağmen devam edeceğini ifade etmişlerdir.

G1 KİŞİSİ: “Bahardan önce 15 gün ile 45 gün vadeli olarak devam ediyordu, fakat Arap Baharından sonra tahsilatlarımızda daha geç almaya başladık, sebebi yönetsel olarak değişikliğin yaşandığı her dönemde merkezi hükümetin parasal politikaları doğrudan bizi etkilemektedir. Hükümet tarafından maaşların ödenip ödenmemesi bile firmamızın tahsilatını etkiler duruma geldi, bu durum finansal olarak bizi etkiledi” demiştir. Arap Baharından öncesinde Ortadoğu veya Kuzey Afrika ülkelerinin bir çoğunda para politikalarının sürekliliği olmuyordu bazen olumlu yansımaları olduğu gibi olumsuz durumlarda yaşanıyor, Arap Baharından sonra bu durum çok daha hassaslaşmaya başladı ve o ülkelerdeki çalıştığımız yerlerin hepsi ödemelerini devletin o ay içerisinde yapacağı ekonomik hamlelerin neticesine göre hareket etmeye başladılar bu durum bizim alacaklarımızın vade tarihlerini çok fazla aşmaya başlamıştı diyerek görüşlerini belirtmiştir.

Sonuç olarak katılımcılar (G1 ve G2) ürünlerin sevkiyatında Arap Baharı öncesinde gümrük vergilerinde artış gibi daha küçük ekonomik sorunlar yaşamış olsalar da Arap Baharı sürecinin başlamasıyla beraber çok daha farklı boyutlarda ve daha yıkıcı ekonomik sorunların meydana geldiğini, yaşanan sorunların nakliyatlarını tamamlayamamaları ve ürünlerin geri gelmesi gibi problemlerin meydana geldiğini ifade etmişlerdir. Tahsilatların sektörel anlamda bakıldığında gıda sektöründe olan katılımcının (G2) daha çok kendi firmasının aldığı önlemler ve üretimde küçülerek riskleri düşürmesi sayesinde tahsilat noktasında problem yaşamaması sağlamıştır. Katılımcılardan (G1) kişisinde durum biraz daha farklı olmuş olup tahsilatlarında sürecin öncesi ve sonrasında aynı vade süresileri kadar çalışmış olmasına rağmen müşterilerin bu vade tarihleri arasında kalamayarak süreci daha uzun bir aralığa yaymışlardır. Tahsilat açısından bakıldığında da birtakım sorunların yaşandığı çok açık ortadır.

4.13. Gaziantep İlindeki Katılımcıların A.B. Genel Değerlendirmesi

Gaziantep'te bulunan katılımcıların (G1 ve G2) genel olarak Arap Baharı sürecinin değerlendirilmesi sorulduğunda bu sürecin Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinin dışında dışardan yönetildiği, ekonomik açıdan burada bulunan zenginliklerin tüketilmesi için yapılan provokatif bir eylem neticesinde zaten sorunları olan halkın ateşlenerek ayaklanmaya dönüştürülmesi olduğu görüşündelerdir. Arap Baharının genel durum değerlendirilmesinin daha iyi anlaşılabilmesi için “Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinin ticari olarak geleceği hakkında ne düşünüyorsunuz? Arap Baharından sizce en fazla hangi sektörler etkilenmiştir?” Arap Baharı sizin için ne ifade ediyor?” Soruları sorularak Arap Baharının genel süreci detaylandırılmıştır. Cevaplar analiz edilmiş olup aşağıda sunulmuştur.

İlk olarak sorulan Gaziantep ilinde en çok etkilenen sektörler üzerini görüşleri alınmıştır. Katılımcıların (G1 ve G2) her ikisi de halı sektörünün ilk sırada yer alacağı ortak görüşleridir. **G1 KİŞİSİ: “Gaziantep bölgesinde bildiğim kadarıyla halı sektöründe olanlar baya etkilendiler bu süreçte. Halıcular lüks tüketim olduğu için insanların o süreçte bu tüketimden vazgeçmesiyle birlikte büyük bir pazarı kaybettiler ve birçok firma o zaman işletmesini kapatmıştı”** demiştir. Yaşamsal fonksiyonların devam edebilmesi için her durumda alınması, tüketilmesi ve kullanılması şart olan ürünler vardır, bu ürünleri veya malları üreten firmalarda sorunlar yaşasalar da işlerin hiçbir zaman kesilmeyeceği de garantidir. Bu ürünleri üretenlerin yanı sıra tam anlamıyla refah ve huzurun hâkim olduğu toplumlarda satıla bilen daha çok alım gücü yüksek kişilerin alabileceği ürünleri üreten firmalar, toplumların refah veya huzurlarındaki olumsuz bir değişim insanların ilk olarak kesecekleri ilk kalem olacaktır. Bu denli büyük olayların yaşandığı bir bölgede insanlar da ilk olarak Gaziantep'te çok fazla ihracatı yapılan halı sektöründen vazgeçtiler ve büyük bildiğimiz firmaları bile sildiğini ifade etmişlerdir.

G2 KİŞİSİ: “Gaziantep için bildiğim kadarıyla halıcular çok etkilendi. Batan firmaların büyük çoğunluğu gidip o ülkelerde tek tek dükkânlara kendileri riski alarak satış yaptılar, savaş durumu da olunca verdikleri işletmelere ulaşamadılar ve paraları takıldı banka olmadığı için hiçbir şekilde tahsilât yapamadılar” diyerek, firmaların çok büyük finansal riskleri göze alarak arada bir aracı kuruluş olmadan açık hesap denilen şekilde satışlar sağlamışlardır. Bu gibi satışlar

genellikle ilk gönderilen her zaman müşteride sermaye olarak kalmaktadır. Ticari ilişkilerinizi durdurmak istediğini de gönderdiğiniz ilk sevkiyatı tahsil edemezsiniz veya çok zorlanırsınız, aradaki banka veya akreditif sizin daha temkinli ve sağlıklı büyümenizi sağlamaktadır. Halı sektöründe bulunanların birçoğu aradaki bu dengeyi kuramadılar ve çok fazla açılıp bir daha toparlayamadıklarını ifade etmişleridir.

G1 KİŞİSİ: “Ortadoğu bölgesi çok kırılgan bir yapıya sahip, özellikle Suriye’de yaşanan bu kadar sorunun çözülmemesi tüm bölgeyi halen etkilemekte. Ben Ortadoğu ve Kuzey Afrika’nın düzeleceğine, sorunların çözüleceğine inanıyorum ve bu sorunların bittiği gün Türkiye ve güneydoğu illerinin başta Gaziantep olmak üzere tüm firmalar aktif olarak bu bölgeleri yeniden canlandırarak işletmeler olacaktır, çünkü Türk mallarına orada yaşayanların güveni tam ve bölgenin yakınlığından dolayı da ayrıca avantajlı olması Türk mallarının daha da ön plana çıkarmaktadır. Arap baharı tüm dengeleri yerinden oynattı, ülkeler arası politik ilişkilerden tutunda ticari ilişkilere kadar olan tüm basamaklarda rutinden farklı bir yol izlenmiştir. Tabi bu olanlarında arkasında yine bu rutinden pek hoşnut olmayan ve yeniden kendine çıkar oluşturabilecek bir düzen kurmak isteyenlerin planıydı. İstedikleri başa geldi istemedikleri indirildi ve yeni bir haritanın oluşturulmasıydı amaçları. Ümit ediyorum her şey bugünden **daha güzel olacaktır**” demiştir. Türklerin Arap Baharından önce sevildiğini ve Türk mallarının kaliteli bulduklarını daha sonrasında bu görüşün değiştirildiğini ve Türk düşmanlığının oluşturulmak istendiğini söylemişlerdir. Ortadoğu yaşanan sorunların bir gün biteceğini ve Türklerin ve Türk mallarının tekrardan o bölgelere hâkim olacağını, coğrafi konumun tekrardan önceliği olacağından Gaziantep’inde Ortadoğu bölgesinde geçmişten daha fazla etkili olacağını ifade etmişlerdir. Arap Baharının tamamen bölgeyi her anlamda yeniden yapılandırmak için tetiklendiğini ve bölge halkının tabanında çok ciddi ekonomik sıkıntıların yaşandığını, üst yönetimin çok daha rahat bir yaşam sürmesini kullanarak özgürlük vaatler ile kan ve gözyaşından başka bir şey getirmediğini vurgulamışlardır.

G2 KİŞİSİ: “Arap Baharı bence bir projeydi ama tutmadı. Baharın tam tersine yıkım yaşandı ve halk da pek memnun olduğunu düşünmüyorum. Bugün Libya’da, Mısır’da, Suriye’de yaşayanlar eski durumunu arar hale geldiler. Mısır halı ve tekstil de çok iyilerdi şu an bu piyasa Gaziantep’e kaydı ama ben bu durumların düzeleceğine inanıyorum çünkü şimdi bankalar Kuzey Afrika

ülkelerine akreditif açmaya başladı Mısır'da ve Libya'da akreditif açılmaya başlandı bunlar olumlu şeyler. Bankalar oradaki ilişkilerini güçlendirdikçe ticaretini hızını geliştirmiş oluyorlar. Tabi yüksek komisyonlar alarak yapıyor ama çok fazla akreditif banka olmadığı için bununda bir bedeli oluyor. Gün geçtikçe daha da iyiye gidiyor umarım daha iyi olacaktır” diyerek bölgenin gün geçtikçe iyiye doğru gittiği söylemişlerdir. Ticaretin devam etmesi için bankaların ve finans kuruluşlarının bölgenin güvenilir olduğunu, yatırım yapılabilir ülke olduğu ifade etmeleri gerekmektedir. Ortadoğu'da Arap Baharı sonrası riskli bölge olarak belirlenen bazı ülkelerin artık risk taşımadığını bankaların akreditif açabildiğini ve bu belirtilerin çoğalması bölgedeki belirsizliklerin iyice dağıldığını ifade etmişleridir. Bölge halkının da Arap Baharının yaşanmasından pek memnun olmadığını ve bu yapılan halk ayaklanmalarının kendilerine zarar verdiğini anladıklarını söylemiştir. Halk ayaklanmasının bir proje olarak bölgede farklı yapılanmaların oluşturulması için yapıldığını fakat projeyi tasarlayanların istedikleri gibi neticelendiremedikleri fikrini savunduğunu belirtmişlerdir.

Sonuç olarak katılımcıların (G1 ve G2) ortak görüşleri Arap Baharının yaşanması neticesinde bölgenin sürecin başladığı yıllara göre çok daha iyi olduğu ve her gün daha da iyiye gittiğini ifade etmişlerdir. Yaşanılan sürecin izlerinin yaklaşık 10 yıl içinde iyileşme hızına bakıldığında yavaş ilerlediğini, tabi yaraların kolay sarılamayacağını da belirtmişlerdir. Bölge halkının hem maddi hem de manevi olarak çok canının yandığı ve yıkımın sadece bölgede kalmadığını bu acının tüm dünyada hissedildiğini vurgulamışlardır.

4.14. Hatay İli İçin Katılımcıların O.D. ve K.A. Pazarı İle Görüş ve Tecrübeleri

Hatay ili bazında yapılan araştırmada katılımcı olan 2 firmanın, ihracat süreleri ve Ortadoğu pazarındaki ticaretin nasıl ilerlediği ve işletmenin üretim hacminde ne gibi değişimlerinin olduğuna dair cevaplar bulunmaktadır. Verilen cevaplar doğrultusunda katılımcılara; Ne kadar süredir ihracat veya ithalatla uğraşmaktasınız? Arap Baharı öncesindeki yıllarda Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkeleriyle olan dış ticaret ilişkileriniz nasıldı? Arap Baharı öncesi ve sonrasında firmanızın istihdam ettiği çalışan sayısında bir farklılık görüldü mü? Üretimizde Arap Baharı sürecinin öncesi ve

sonrasında üretim kapasitesinde herhangi bir artış veya azalış meydana geldi mi? En fazla ticaret hacminiz olduğu 3 Ortadoğu ve/veya kuzey Afrika ülkesini söyler misiniz? Soruları sorulmuştur. Sorulmuş olan soruların neticesinde analiz edilip sonuçları aşağıda yazılmıştır.

Hatay ili içerisinde 2 firma ile görüşülmüştür. Arap Baharı sürecinin öncesi ve sonrası olmak üzere Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerindeki genel değerlendirilmesi yapılmıştır. Katılımcıların (H1 ve H2) ortak görüş sağladığı ve bu ortak görüşün yaşanılan ayaklanmanın öncesinde ticari ilişkilerin ve bölge ülkelerinde yaşayanların Türkiye'ye daha olumlu baktığını ayrıca, güvene dayalı ticaretinde olduğunu vurgulamışlardır.

H1 KİŞİSİ: “1986 yılından bu yana ithalat, ihracat ve lojistik üzerine çalışıyoruz. Ağırlıklı olarak lojistikte işlerimizi sürdürüyoruz. Arap Baharı öncesinden Suriye üzerinden çok rahat bir ticaret vardı, satıştan sonra paranın tahsilatıyla ilgili bir korkumuz yoktu ayrıca Türk mallarını çok seviyorlardı. Suriye Hatay'ın devamı gibiydi savaştan önce şöyle ifade edeyim, sabah kahvaltısına Suriye'nin Lazkiye şehrine gidebilirdik, aynı şekilde orada yaşayanlarda bu bölgeye çok kez turistik gezi için gelmiştir. Akrabalık ilişkileri olanlar da vardı” demiştir. Suriye'nin Hatay'a yakınlığı nedeniyle ve birçok kişinin akrabalık bağlarının o bölgeye uzanması nedeniyle çok samimi ilişkiler mevcuttu. Bölge itibarıyla akrabalık bağlarının güçlü olması ticari bağlarında güçlenmesini getirmişti ve bizim için Suriye farklı bir ülke değil farklı bir şehir konumdaydı diyerek görüşlerini belirtmiştir.

H2 KİŞİSİ: “Yaklaşık 20 yıldan bu yana Ortadoğu ve Kuzey Afrika'ya ihracat ve lojistik yapmaktayız ve Arap Baharı sürecinden önce 2008-2009 yılları bizim için en zirveye çıktığımız yıllardı. İhracat yaparken müşterilerimizle olan diyaloglarımız iç piyasaya da ki müşterilerimiz kadar rahat anlaşabiliyorduk. Para kazanmaktan ziyade çok güzel dostluklarda edinmiştik. Arap Baharından önce Lübnan'a olan siparişlerimizi yetiştiremiyorduk, çok kez ürünleri yetiştirebilmek için yeni sipariş almadığımız oluyordu oradan diğer ülkelere geçiyorduk Katar'a kadar giden bir ticari yolculuğumuz vardı ama şu an Lübnan tamamen bitmiş durumda” diyerek bölge Ortadoğu bölge insanının yakınlığı ve samimiyetinden bahsetmiştir. İkili ilişkilerinin ticaretin ötesinde bir boyut kazandığını ayrıca güven esaslı ticari bir yapının da oluştuğunu belirtmiştir. Ortadoğu'nun bir

ucundan diğerk ucuna uzanan bir ticari ađ mevcuttu olayların başlamasıyla birlikte bu ticari ağımızın tam ortasında olan ÷lkelerde iç savaş meydana geldi ve bir dönem ticaretin bıçak gibi kesildiğini söylemiştir.

H1 KİŐİŐİ: “Suriye, Ürdün ve Suudi Arabistan en fazla ticaretimiz olduğu ÷lkelerdi. Aslında Suriye’ye gittikten sonra tüm Ortadoğu’ya sevkiyat yapabilirsiniz. Özellikle Arap Baharından önce bir dönem Suudi Arabistan’a yüklü miktarda sevkiyatlarımız oldu yaklaşık olarak günde 400 tır mal gidiyordu. Çalışan sayışımızda bir değişiklik yaşanmadı ama genel olarak sevkiyatlarımız iç savaşın yaşandığı dönemde gözle görülür şekilde düştü” demiştir. Ülke içindeki işlerin yoğunluğuna yönelerek veya başka ÷lkelere ihracat yaparak kaybedilen satışıları ve sevkiyatları kapatmaya çalışmışlardır. Çalışan sayısında herhangi bir düşüş yaşanmamasının sebebi işçilerin uzun yıllardır çalışanı olması ve çıkarılan personelin yerine daha sonra kalifiyeli çalışan bulunamamasıdır. Personelin maaşlarında artış olmaması da ekonomik olarak bir daralmanın olduğunu göstermektedir diyerek görüşlerini belirtmiştir. **H2 KİŐİŐİ:** “Çalışan sayımız pek fazla değişti sayılmaz ama o dönem işlerinde düşmesiyle birlikte bir ya da iki yönetici işten çıkarılmıştı. Arap Baharından önce en fazla ihracatımızın olduğu Lübnan, Libya ve Suudi Arabistan’a gönderiyorduk daha sonra ise Rusya ve Ukrayna bölgesine yöneldik. Kuzey Afrika pazarını yakalaması çok zor ama bir şekilde ticaretinizi sürdürmeniz gerekiyor” demiştir. Personelin çıkarılmasında birazda değişiklik yapmak istememizde etkili olmuştur onun dışında genel olarak işlerin azalması biraz daha temkinli hareket etmemiz gerektiği kararı alınmıştır. Bahsettiğimiz Ortadoğu ve Kuzey Afrika ÷lkelerinin her biri kendi işim olarak söylemekteyim Avrupa pazarından çok daha etkili ve kazançlıdır. Kaybedilen pazarın ticari büyüklüğu bulduğumuz diğerk ÷lke pazarlarını hiçbir zaman karşılayamamış olduğunu ifade etmiştir.

H1 KİŐİŐİ: “Arap Baharından sonra bir süre Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesinde işler durdu, daha öncesinde Türkmenistan, Özbekistan bölgesinde de sevkiyatlarımız oluyordu Arap Baharı olunca yönümüzü biraz daha Türki Cumhuriyetlerine yönelttik tabi Ortadoğu buraya yakın 300-400 km aynı gün araçlar geri dönebiliyorlar bu sefer Türkmenistan tarafına gidecek şoför bulmakta zorlanıyorduk, işlerimizi yavaşlamasına sebep oluyordu” diyerek ifade etmişlerdir.

Sonuç olarak katılımcılar (H1 ve H2) Hatay’ın Ortadoğu’da özellikle Suriye için Arap baharından önce çok yakın ilişkilerin olduğunu, bu ilişkilerin akrabalık dostluk

düzeyinde hafta sonu turizm için başka bir ile gitmek kadar kolay olduğunu vurgulamışlardır. Arap baharı sonrası ticari ve sosyal ilişkilerin zarar gördüğünü ve coğrafik yakınlığın faydası olduğu kadar Arap baharı gibi büyük bir ayaklanmanın yaşanması durumunda olumsuz etkilerinin de diğer şehirlere nazaran çok daha derinden hissedildiğini ifade etmişlerdir.

4.15. Hatay İli İçin Katılımcıların Finansal Açından Yaşadıkları Sorunlar ve Görüşleri

Bu başlık altında Hatay İlindeki katılımcılara hangi kredi kuruluşlarını kullandıkları ve bu finansal desteklerin nasıl değiştikleriyle ilgili görüşlerine başvurulmuştur. Katılımcıların finans konusuyla ilgili fikirlerine alabilmek için “Arap Baharı öncesinde dış ticaretiniz için kredi kuruluşlarından finansman sağladınız mı?” “Dış ticaretinizde kullandığınız kredi veya finansman araçlarında bir sorun yaşadınız mı? Soruları sorulmuş vermiş oldukları cevaplar doğrultusunda analiz edilmiş ve aşağıda neticeleri sunulmuştur.

Verilen cevaplara bakıldığında katılımcıların (H1 ve H2) her ikisi de şirketlerinin halen devam edebiliyor olmasının öz sermayenin güçlü olduğundan dolayı olduğunu, eğer kredi kuruluşlarının Arap baharı öncesinde kredilerin uygun komisyon karşılığında kullandırdıkları nakit kredilere güvenip devam etmeleri durumunda mevcut durumda ticaretlerini sürdüremeyeceklerini vurgulamışlardır. Arap baharından sonra kullanılan kredilerde yüksek komisyon alındığını, banka ve finans kuruluşlarının mevcut teminatlara ek olarak daha fazla teminat alıp daha az kredi veya kredi araçlarını kullandırdıklarını ifade etmişlerdir.

H1 KİŞİSİ: “Biz daha çok öz sermayemizle ticaretimizi sürdürmeye çalışıyoruz ama Arap baharından önce bankaların sağladığı finansman destekleri çok uygundu özellikle 2008-2009 yıllarında kullanılan kredinin geri ödemesi çok kolaydı işletmeler sermayesizde banka kredisinden iş yapabilir seviyedeydi tabi bu olayların patlak vermesinden sonra birçok finans kuruluşu yüksek komisyonla kredi vermeye başladı tabi kendi sermayesi olmayan firmalarda problemler oluşturdu” demiştir. Firma’nın güçlü sermaye yapısının olması bu gibi kriz ortamlarında en azından üretiminize veya ticaretinize devam edebiliyor oluyorsunuz

diğer türlü finansman sağladığımız kredi kuruluşları riski azaltma yolunu seçtiğini için tekrardan kullandığımız krediyi kullanmaya biliyorsunuz veya çok yüksek komisyon karşılığında kullanıyorsunuz buda doğrudan kârlılığımızı doğrudan düşürüyor ve zarara uğruyorsunuz diyerek ifade etmiştir.

H2 KİŞİSİ: “Arap baharından öncede kredi kullanılıyordum şimdi de kullanıyorum, süreç başlamadan önce kredi komisyon oranları ve ipotek işlemleri çok daha kolaydı özellikle ihracat da olduğu için bizlere verilen finansman destekleri yurtiçi satışı olanlara karşılık daha fazla imkân sağlanıyordu. Arap baharı ile birlikte Suriye'nin bir çıkmazı girmesi kredi veren kuruluşları da hemen etkiledi, süreç den önce olan komisyon oranları çok fazla artış oldu ve krediyi kullanmakta zorlaştı ve artık bankalar taşınmaz mülk ipotek etmek şartıyla kredi vermeye başladı tabi biraz daha taşlar yerine oturana kadar devam etti. 2014 yılı itibariyle bu sorunlarda aşıldı gibi” diyerek sürecin ilk başladığı senelerde tüm firmalar alacaklarını tahsil yoluna gittiği gibi banka ve finans kuruluşları da kredi borçları olan firmaları veya ipoteklerinin üstünde kredi verdikleri işletmeleri kredilerini kapatmalarını ve tahsil yoluna gitmişlerdir. Bu durumun oluşmasında şüphesiz Arap baharının başlaması etkili olmuştur, sürecin daha sağduyulu yönetilmeye başlamasıyla birlikte finans kuruluşları da kredileri tekrardan piyasaya sürmeye başladılar fakat bu sefer daha fazla komisyon alarak sağlamaya çalıştılar demiştir.

Sonuç olarak katılımcılar (H1 ve H2) Arap Baharından önce bankalar işletmelere bir nevi sermayesiz ticaret yapmanın da mümkün olduğunu doğrulayacak düzeyde uygun nakit kredi avantajları sağlamışlardır, bu durum iş yapılan ülkelerde problemler meydana gelince uygun kredi avantajı işletmeler için uygunluğunu kaybetmiştir. Kendi sermayesi kredileri kapatmaya yetmeyen firmalar tahsilât noktasında da problemler yaşaması firmaları sermaye girişi yapmaya zorlamış veya işletmeyi kapatma yoluna gitmiş olduğu belirtilmiştir.

4.16. Katılımcıların Nakliyat ve Tahsilât Noktasında Yaşadıkları Problemleri ve Görüşleri

Hatay ilinde yapılan görüşmeler neticesinde katılımcıların nakliyat yollarında yaşadıkları sorunlar ve tahsilât ile ilgili yaşamış oldukları zorlukların neler olduğunu

öğrenmek için görüşleri alınmıştır. Bu sorunların daha iyi anlaşılabilmesi için “İthalat ve/veya ihracat yaptığınız Ortadoğu ülkeleriyle ürün sevkiyatında veya tahsilat noktasında herhangi bir sorun yaşadınız mı?” Sorusu sorulmuş olup cevapları analiz edilerek aşağıda belirtilmiştir.

Katılımcıların (H1 ve H2) verdikleri cevaplar doğrultusunda nakliyat noktasında Hatay ilinin hem Türkiye için hem de Ortadoğu için karayolundan gidilecek en kısa ve maliyetsiz olduğunu ifade etmişlerdir. Arap Baharından sonra tahsilât yapmanın çok güç olduğunu da belirtmişlerdir.

H1 KİŞİSİ: “Nakliyat olarak Suriye kapısının kapanması bizim dağıtımımıza çok fazla sekte vurduğunu söyleyebilirim, Suriye bizim için çok önemli bir konumdaydı oraya ulaştıktan sonra tüm Ortadoğu’ya dağılabiliyorduk tabi o kara bağlantısı kesilince mecburen başka yollara başvurduk. Tahsilatta da referansız çalışmıyoruz veya ürün teslimatında peşin olarak satıyoruz ama buna rağmen paramız takıldı çünkü bir iç savaş var orda çalıştığımız insanların akıbetinin ne olduğunu bile bilmiyoruz dolayısıyla çok fazla olmasa da bazı sorunlar yaşadık” demiştir.

Diğer sınır illerinde olduğu gibi Hatay ili içinde Suriye Ortadoğu’da dağıtım merkezi görevi görmektedir. Kapıların kapanmasıyla birlikte İskenderun limanından deniz yoluyla ulaşım sağlanmaya çalışılmıştır, tabi daha fazla maliyet girdisi oluşturmuştur. Herhangi bir aracı kuruluş veya verilen malın parasını garanti edecek bir şey yoksa paranızı tahsil etmeniz imkânsızdır. İnsanlar orada kendi canlarının derdine düşerken böyle bir ortamda ne bir muhattap bulabilirsiniz nede bir banka, dolayısıyla batac müşteri olarak muhasebeye kaydedilmiştir diyerek görüşleriniz belirtmiştir.

H2 KİŞİSİ: “Nakliyat da sorunlar yaşandı tabii ki de hatta bir seferinde kendi aracımız rehin alındı tırı yaktilar ama çok şükür şoföre bir şey olmadı, yetkili kişilere başvuruda bulunduk ama pek bir netice alamadık. Bu riski kimse göze almadığı için bizde bir daha mal göndermedik” diyerek karayolunun tamamen kullanılamaz hale geldiğini, diğer taraftan araçları kullanan kişilerin can güvenliğinin sağlanamaması ve sigorta firmalarının bu bölgelere yapılan nakliyatlara sigorta yapmamasından kaynaklı mal güvenliğinin de olmamasından dolayı alternatif sevkiyat yollarına başvurulduğunu belirtmiştir.

H1 KİŞİSİ: “Karayolunun kapanmasıyla birlikte Hatay da 60 a yakın nakliyat firmasının birleşmesiyle bir ro-ro taşımacılık firması kuruldu ve gemi satın alındı, böylece ilk sevkiyatımızı yine Lübnan üzeri gerçekleştirdik. İlk sevkiyatta gemi 17 tır kapasiteliydi ve sadece 2 tır yüklene bildi ve haftada bir sefer düzenleniyordu, şimdi toplamda 3 gemi var haftanın 3 günü sevkiyat oluyor ve tam dolu gidip tam dolu geri geliyor gemiler. Tabi karayolu açılırsa kesinlikle daha iyi olacaktır” demiştir.

Lojistik sektörü de olan firmaların birlemesiyle birlikte karayolunda güvenli olmaya bölge deniz yoluyla aşarak, limana indirilen tırlarla sevkiyatlarımıza devam etmeye çalıştık. İlk seferlerde pek fazla sevk edecek ne ürün nede tır olamaması sebebiyle zarar etmiştir fakat daha sonraları bölgede problemler düzelmeye başladıkça sefer sayısı ve gemi sayısı da artış görülmüştür. Suriye'nin tamamen düzelmesiyle ancak karayolu eskiden kullanıldığı gibi tekrardan kullanılmaya başlayacağını ifade etmişlerdir.

H2 KİŞİSİ: “Firmamızda her zaman iş potansiyeli ne kadar artarsa artsın hep temkinli hareket ettik, bizi aşacak işlere hiç girmedik tabi bunun faydası çok gördük. Arap Baharı yaşandı çevremizden duyduğumuz kadarıyla birçok firma sıkıntıya girdi çünkü hem alacakları fazlaydı hem de borçları, hep alacak-verecek birbirini kapatarak iş yapmaya çalışıyorlardı, süreç üzerine gelince borçlar sabit kalıp karşılığında alacakları alamayınca bu durumda olan çok firma haliyle kapattı. Bizim firma açısında da alacaklarımızı tahsil edemediklerimiz oldu ama ona güvenip de daha fazla açılmadık ve o alacağımıza karşılık gelen riskli gördüğümüz müşterilerde öz sermayemizi artırarak kendimizi sağlama almaya çalıştık” diyerek görüşlerini belirtmiştir.

Sonuç olarak katılımcılar (H1 ve H2) nakliyat ve paranın tahsilatı noktasında zorluk yaşamışlardır ve bu sıkıntıların çoğunluğu hem kendi sektörleri olan lojistik de yaşanmış olup hem de sınır ülke olan Suriye'nin bir türlü iç savaşın bitmemesi doğrudan kendilerini etkilemiştir. Paranın tahsilâtında ise kendilerinin fazla açık hesap bırakmamalarının avantajının faydalarını sağlamışlardır.

4.17. Hatay İlindeki Katılımcıların A.B. Genel Değerlendirmesi

Hatay’da bulunan katılımcıların (H1 ve H2) Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinin yönetim biçiminde halk tarafından söz sahibi olmaması ve bu durumun halkın özgürlüğünden geçimine kadar olan her aşamada sorunlu olması yönetimde köklü değişimlerin yapılmasının bir gün gerçekleşeceğini fakat bu değişimin “Arap baharı” adı altında halkı çok zalimce kandırıldığı düşündüklerini söylemişlerdir. Arap baharının genel durum değerlendirilmesinin daha iyi anlaşılabilmesi için “Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerinin ticari olarak geleceği hakkında ne düşünüyorsunuz ?” Arap baharından sizce en fazla hangi sektörler etkilenmiştir? Arap baharı sizin için ne ifade ediyor ?” soruları sorularak Arap baharının genel süreci detaylandırılmıştır. Cevaplar analiz edilmiş olup aşağıda sunulmuştur.

Hatay’da ilk önce sektörel olarak bir değerlendirme yapılması istenilmiştir.

H1 KİŞİSİ: “Tüm sektörler bu işten zarar görmüştür muhakkak ama hem kendim içinde bulunduğum sektör olarak hem de Hatay da yapılan işleri bilen biri olarak rahatlıkla söyleyebilirim ki nakliyat en çok zarar gören sektör olmuştur. Daha sonraki sıralama lüks tüketim dediğimiz halı, giyim ve buna benzer lüks tüketim malzemeleri olabilir, en az zararı da gıda sektörü görmüştür çünkü zorunlu tüketim malzemeleri olduğu için her dönemde tüketilmesi şarttır” demiştir. Sınır kapılarının kapatılması karayolu sevkiyatını doğrudan etkilemiştir. Her alanda işletmeler sıkıntı yaşamıştır fakat en büyük daralmayı Hatay’da nakliyat üzerine olan firmalar yaşamıştır. Kapıların kapatılması bizim sektörümüze set çekilmesi demektir. Daha sonra ilk etapta lüks tüketim eşyaları yer almakta ve bunların başında da halı sektörü geldiğini ifade etmiştir.

H2 KİŞİSİ: “Arap baharından sonra Hatay için en çok lojistik etkilendiğini söyleyebilirim çünkü buranın Ortadoğu ve Kuzey Afrika’ya yakınlığı nedeniyle sevkiyatlar hep buradan yapılıyordu halende öyle sadece karayolundan değil İskenderun limanından deniz yoluyla da transfer yapılıyor yani Hatay için lojistik çok önemli bir iş kolu ve bu sektörde Arap Baharından en fazla etkilenenlerden birisidir” demiştir. Karayolunu kapanması alternatif olan deniz yoluyla ulaşımın artması demektir. İskenderun limanının yakın olması nedeniyle karayolu üzerinden yapılan sevkiyatlar tırlara yüklenip tırları da gemilere yüklenerek nakliyatlar

gerçekleştirmeye çalışıldı tabii limanın yakınlığı Hatay ili için bir avantaj sağlamış olduğunu belirtmiştir.

H1 KİŞİSİ: “Arap Baharı sadece yaşandığı yerlerde değil etkisi tüm komşu ülkeleri sarmış bir ayaklanmaydı fakat bu eylemin gerçekten halk tarafında mı yoksa başka bir yapı tarafından mı olduğu şüphelerim arasında. Gerçek anlamda hiçbir topluma huzur, barış, adalet getirdiğini de düşünmüyorum kesinlikle halkın içinde böyle bir adil olmayan sistem vardı fakat bu şekilde kimsede halinden memnun olmadığını biliyorum. Yaşanılanlar unutulacak kolay sindirilecek olaylar değildi çok kez konuştuk buradaki göçmenlerle, Müslüman ve Arap toplumlarda neden bu kadar olayların yaşandığı da bir tartışma konusu olduğunu düşünmekteyim. Herkes gibi beklentimiz en kısa sürede olayların ve gözyaşının **dinmesidir**” demiştir. Arap baharının halkın gerçek duygularını kullanarak provokatif bir eyleme dönüştürenler esas amaçlarına ulaşmış, yönetimi yıkmışlardır. Yönetimleri dağılan halk daha zalimlerin yönetimi altına alınmışlardır. Asıl oyunu oynayan başka ülkeler daha rahat hüküm serebilecekleri liderlerle yeni bir Arap toplumu oluşturmak istemektedirler. Bu planında pek tutacağına inanmıyorum, halk tekrardan kendi egemenliğini kuracaktır ve tekrardan kendi istedikleri demokratik yönetime kavuşacaktır fakat bu süreç ve bu yaşananlar uzun bir müddet sürecek olduğunu söylemiştir.

H2 KİŞİSİ: “Ortadoğu ve Kuzey Afrika’daki feodal yönetim yapısı halkı gerçekten bir isyana sürüklemiştir. Olayların belki de doğru şekilde yönetilseydi hem halk hem de yönetim bu olaylardan daha az zararlı çıkabilirdi fakat kışkırtıcı kişilerin devreye girmesiyle birlikte mesele çok başka bir yola gitmeye başladı ve bu organizasyonu düzenleyenlerinde asıl amacı da buydu. Arap baharının yaşandığı ülkelerde gerçekten yönetim tarafından sürekli ezilen ve ekmek bulmakta güçlük çeken bir halk yapısı mevcuttu ve her zaman bu şekilde yönetilemeyecekleri de belliydi ama keşke bu denli acının yaşanmadığı bu kadar zulme maruz kalmadan daha demokratik yollarla çözülsüydi. Er geç bu ülkelere huzur ve demokratik bir yapı gelecek ama daha zaman alacağı da kesin **görünüyor**” demiştir.

Eylemlerin tamamen başka merkezli yönetildiği kesindir fakat var olan sıkıntılar bu süreci bu kadar domino etkisi yaşatmaya sebep olmuştur. Halkın fakirlikle savaşması yöneticilerin istedikleri gibi ve bolluk içinde yaşaması hem İslamiyet’e hem de insan

haklarına sığacak bir olgu değildi ve bu dengeyi başka yapılar “Bahar” söylemiyle çokta hisli bir şekilde yönetmeyi başardılar, fakat istedikleri gibi netice verdiği tartışılmalıdır. Umarın bir daha bu tür çıkmaza giren eylemler yaşanmaz ve bu kadar insan gözyaşı dökmez. Gün geçtikçe daha iyi olmakta ve daha da iyi olacaktır ama bu iyileşmeler ne zamana kadar süreceği bilinmemekte fakat kısa sürmeyeceği de kesindir.

Sonuç olarak katılımcılar (H1 ve H2) Arap baharının bu kadar etkili olmasında halkın gerçek anlamda her konuda adil olmayan bir yönetimle yönetilmesi olduğunu ifade etmişlerdir. İnsanların problemleri eyleme dönüştüğü anda farklı projeler geliştirip süreç başka alanlarda yönetilmeye ve esas amacından saparak iç savaşa sürüklendiğini belirtmişlerdir. Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkeleri toparlanma sürecine girdiğini ama tamamen eski haline ne zaman dönüşeceğinin bir muamma olduğunu da vurgulamışlardır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ ve ÖNERİLER

5.1. Genel Sonuçlar

Katılımcılarla yapılan görüşmeler neticesinde, Arap Baharı sonrası dış ticarete finansal açıdan problemlerin yaşandığı gözlemlenmiştir. Katılımcılara ilk başta Arap Baharı öncesi de ihracat yaptıkları ülkelerin ülkemize ve firmalarına bakış açılarının nasıl olduğuyla ilgili sorular sorularak sosyal ilişkiler incelenmiştir. Ülkeler arası diyalogların ayaklanma öncesinde iyi olduğu vurgulanmış ve firmaların müşteriler ile olan ilişkilerinin de bu bağlamda iyi olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca Türk mallarının Ortadoğu ve Kuzey Afrika pazarında kaliteli bir imaja da sahip olduğunu belirtmişlerdir. Bu durum yaşanan süreçle birlikte hem ülkeler arası politikaların değişmiş olduğunu hem de ticari anlamda da negatif yansımaların yaşanmış olduğunu dile getirmişleridir. Katılımcıların finansal açıdan sorulan sorulara verdikleri cevaplar doğrultusunda da problemlerin yaşandığı gözlemlenmiştir. Katılımcıların kendi belirledikleri finans yöntemine göre değişkenlik gösterse de tamamı finans kuruluşlarıyla sıkıntılar yaşadıklarını ifade etmişleridir.

Tablo 39: Katılımcıların Genel Değerlendirmesi ve Özet Tablo

Sorular	Ş1	Ş2	G1	G2	H1	H2
İş Tecrübesi/ zaman	13 yıl	14 yıl	20 yıl	26 yıl	33 yıl	20 yıl
A.B.Ö. Ticari İlişkiler	Çok İyi	İyi	İyi	Normal	İyi	İyi
A.B.S. Ticari İlişkiler	Çok Kötü	Kötü	Kötü	Normal	Kötü	Çok Kötü
En fazla ihr. Yapılan 3 O.D./K.A. Ülkesi	Irak, Suriye ve Mısır	Irak, Cezayir	Irak	Irak ve Suriye	S.A. Suriye ve Libya	S.A. Suriye
A.B.Ö. Kredi İmkânları Nasıldı?	Uygun	Uygun	Uygun	Uygun	Uygun	Uygun
A.B.S. Kredi İmkânları nasıldı?	Yüksek Komisyon	Yüksek Komisyon	Nakit Kredi Azlığı	Yüksek Komisyon	Nakit Kredi azlığı	Fazla İpotek Zorluğu

A.B.Ö. Sevkiyat ve Alacaklarınızda problem Yaşadınız mı?	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır
A.B.S. Sevkiyat ve Alacaklarınızda problem Yaşadınız mı?	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
Çalışan sayınızda değişikli oldumu?	Azaldı	Hayır	Hayır	Azaldı	Azaldı	Hayır
Üretiminizde veya Satış rakamınızda bir azalış oldumu?	Azaldı	Azaldı	Azaldı	Azaldı	Azaldı	Azaldı
İhracatınızın devam ettiği O.D./K.A. Ülkeleri hangileridir.	Mısır ve S.A.	Mısır	Irak	Irak	S.A.	S.A.
Sizce En fazla hangi sektör etkilendi?	Tarım Aletleri	İnşaat ve Yapı Malzemeleri	Halı	Halı	Lojistik	Lojistik
O.D./K.A. Pazarı hakkındaki beklentiniz.	Belirsiz	Belirsiz	İyi	İyi	Belirsiz	Belirsiz
Bulunduğu Sektör	Dalgıç ve Pompa Üretimi	Plastik Boru İhracat Firması	Boya Üretimi	Gıda Üretimi	Lojistik	Lojistik

Arap baharı öncesinde Ortadoğu veya Kuzey Afrika'ya yapılan ihracatlar da bankaların veya kredi kuruluşlarının düşük komisyonla nakit kredi veya kredi araçları sağladıkları belirtilirken bu durum Arap Baharı sonrasında yüksek komisyonla kredi verilmiş veya hiç kredi vermeyerek risk azaltma yolunu seçtikleri vurgulanmıştır. Bu durum düşük öz sermaye ile işletmesini çeviren yüksek kredi kullanımı yapan ihracatçı firmaları doğrudan etkilediğini ifade etmişlerdir. Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde bankacılık sisteminin her zaman kötü olduğunu güçlü bir bankacılık ağının gelişmediğini söyleyen katılımcılar, Arap baharının etkisiyle birlikte tamamen yıprandığını ve bu durumun Türkiye'deki banka ve finans kuruluşlarında riskli olarak gördüğü ülkelere ticaretin yapılmasının da firmaların bilançosunda risk taşıyan işletme grubuna koyarak mevcut limitleri düşürdüklerini vurgulamışlardır. Yaşanılan Arap baharı sürecinden önce tüm katılımcıların İhracatçı banka kuruluşu olan Eximbank'tan kredi kullandıklarını daha sonrasında Eximbank'ın riskli ülkeler grubunda bulunun Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinin olmasından dolayı kullanamadıklarını belirtmişlerdir.

Katılımcılar, ihracat yapılan ülkelere Türkiye'deki bankadan anlaşmalı olan banka üzerinden açılan akreditifin tutarı kadar ayrıca limit tanımladıkları Arap

Baharının yaşanmasından sonra ayrıca açılan limitin verilmediğini de söylemişlerdir. Ayaklanmaların ilk başladığı dönemlerde belirtilen problemlerin yaşandığı ifade edilirken, iç savaşın yavaşlaması ve yıkılan rejimlerin yerine yeni parlamentonun kurulmasıyla iyileşmelerin olduğu ve 2014 yılı itibariyle bankaların kredi vermediği ülkelere tekrardan kredi verdikleri, riskli ülke gruplarından çıkarıldığını da vurgulamışlardır. Aracı bir kuruluş kullanmayan firmaların açık hesap olarak çalıştıklarını ve bu firmaların alacaklı oldukları firmaların iç karışıklığın başlamasıyla tahsilatlarını yapamadıklarını ve banka veya finans kuruluşlarına olan kredi ödemelerini yapamadıklarından dolayı hem ticari sicilleri zarar görmüş hem de firmaları kapatmak zorunda olduklarını belirtilmiştir.

Katılımcıların üretim kapasiteleri incelendiğinde tüm sektörlerde düşüşler yaşansa da lüks tüketim malzemeleri üreten firmaların bu durumdan en fazla zarar gören sektör olduğu ayrıca, lojistik sektörünün de durma noktasına geldiği ifade edilmiştir. Zorunlu tüketim olan gıda sektörünün ise en az etkilenen sektörler arasında olduğu görülmüştür. Katılımcıların bir kısmı Arap Baharının başlarında üretimlerini yarı yarıya düşürdüklerini ve küçülme yoluna giderek ayakta kalmaya çalıştıklarını belirterek diğer bir kısım katılımcıda içinde buldukları gıda sektörünün zorunlu devamlılığı olduğunda düşük bir oranda satışlarının azaldığını bazen hiç düşmediğini ifade etmişlerdir. Katılımcıların yaşadığı bir diğer önemli sorunda, sevkiyatlarla ilgili yaşanan problemlerdir. Bir işletmenin üretimindeki malı ne kadar uyguna üretirse ihracat yapılan ülkedeki diğer firmalarla o kadar rekabet gücüne sahip olabilecektir ve bu durumun önemi kadar da ne kadar az maliyetle sevkiyat yapabiliyor olması da önem arz etmektedir. Gaziantep, Hatay ve Şanlıurfa ilindeki katılımcıların Ortadoğu'ya sınır komşusu olması sebebiyle sevkiyatlarını sınırı olan ülkeye karayolundan yaparak daha uzakta olan firmalara nazaran daha uygun maliyetle daha düşük fiyata satabildiklerini ifade etmişleridir. Bu durumun Arap Baharı ile sınır kapılarının kapatılmasıyla özellikle Suriye sınırının kapatılması karayolundan sevkiyatın tamamın durmasına yol açığının öneminden bahsetmişlerdir.

Karayolunun O.D. ve K.A dağıtım merkezi olan Suriye sınırından girişlerinin kapatılmasıyla birlikte, alternatif taşımacılık olarak deniz yolu taşımacılığının tercih edilmesi fazla maliyet yükü oluşturmuş ve rekabet gücünü zayıflatmıştır. Ayrıca karayolunun güvensiz oluşu nedeniyle sigortalama firmalarının güvence vermemesine yol açtığını, bununla birlikte can ve mal kayıplarının yaşandığından bahsetmişlerdir.

A.B. sürecinin başladığı ilk zamanlara göre mevcut durumun daha iyi olduğunu ve sigorta şirketlerinden bazı ülkelere güvence alabildiklerini de ifade etmişleridir. Katılımcıların A.B. genel durum değerlendirmesi ve O.D. ve K.A. pazarının geleceği ile ilgili değerlendirmesi de yapılması istenilmiştir.

Katılımcıların tamamı, Arap Baharının yaşandığı ülkelerin eski yönetimlerinin tasvip etmemekle beraber yeni düzeninde sağlıklı olmadığını ilave etmişlerdir. Yaşanan olayların öncelikle Ortadoğu ve Kuzey Afrika vatandaşlarına derin yararlar açmasına sebep olduğunu binlerce insanın öldüğünü, milyonlarca insanın evsiz kaldığını ve başka ülkelere göç etmek zorunda olduklarını da vurgulamışlardır. Bu durum insani ve ahlaki bakımdan tüm toplumlarda kınanmasına rağmen durdurulamamış önüne geçilememiş olduğunu da belirtmişlerdir. Göç dalgasına birçok ülke ev sahipliği yapmış olduğunu fakat hiçbir ülke Türkiye kadar meseleye sahip çıkmamış, vicdan muhasebesi de yapmamıştır. Gaziantep, Hatay ve Şanlıurfa illerimiz sınırı olduğu Ortadoğu ülkelerine sadece ticari anlamda komşuluk yapmamış, sıkıntılı zamanlarda da ev sahipliğini yaptığını da katılımcılar dile getirmişlerdir. Arap Baharı rüzgârının etkisini iyice kaybettiği şu günlerde gelecek durum değerlendirmesi yapan katılımcılar bugünden daha iyi olacağı fikrinde ortak payda da bulunmuşlardır. Günden güne ticarete iyileşmeler olduğu, Bankacılık sisteminin geliştiği, sigortalama işlemlerinin yapıldığını, kredi kuruluşlarının ihracat kredisi sağlamaya başladıklarını ifade etmişlerdir. Yer altı kaynaklarının zenginliğinin olması tüm dünya için Ortadoğu ve Kuzey Afrika pazarının vazgeçilemez olduğunu ifade etmişlerdir. Sorunların tamamen çözülmesinin ne kadar zaman alacağı belirsizliğini korumakta olduğunu problemlerin er geç biteceğini de dile getirmişlerdir.

Arap Baharının yaşanması ilk zamanlarda demokratikleşme hareketi olarak görülse de daha sonraları amacının çok zıttına doğru ilerleme kaydederek önce iç savaşa daha sonra insanlık suçuna dönüşmeye başlamıştır. Kadın, yaşlı çocuk dinlemeden kendi ülkesinde kaçmaya çalışan insanlar farklı farklı ülkelerde sığınmacı olarak yaşamlarını sürdürmeye çalışmaktadırlar. Savaşın gölgesinde kalan çocuklarının ülkelerine dönmesi ve yeni güne umutla bakması için çok fazla iyileşmelerin olması gerektiği de bir gerçektir. Aile birliğinin tekrardan inşası tamamlansa bile psikolojik deformasyonların yeniden sağlanması da zaman alacağını göstermektedir. Yaşanılan bu kadar problemlerin dışında ekonomik boyutu da kapsamlı bir konu başlığıdır. Ortadoğu ve Kuzey Afrika'nın ticari ve ekonomik çöküntüleri bir kenara koyup, Arap baharının

çevresinde olan ülkelerin bile hem insanlık hem de ekonomik olarak ne kadar etkilendikleri de gözle görülmektedir. Türkiye milyonlarca sığınmacıya ev sahipliğinde bulunarak vatandaşların yardımlaşmasıyla birlikte ekonomik gücünün ötesinde destek olmaya çalışmıştır. Orta Doğu'ya sınır illerimizden Gaziantep, Hatay ve Şanlıurfa illerimizde komşuluk vazifesini layıkıyla yerine getirerek büyük ölçüde sığınmacıya misafirlik eden önemli şehirlerimizdir. Ekonomik olarak Arap Baharının ilk zamanlarında ciddi sorunlar yaşadığı da açıkça görülmektedir.

Öz sermayesi düşük olan işletmelerin, çok fazla etkilendikleri düşük sermayeli işletmelere göre daha doğru orantıda kredi ve öz sermayeye sahip işletmelerin ayakta kalabildiği fakat küçülme yolunu seçtikleri de anlaşılmaktadır. Arap Baharının sektörel olarak da farklı ekonomik problemler doğurduğu da bir gerçektir. Ekonomik olarak etkilenme, lüks tüketimden zorunlu tüketime doğru yatay düzlemde azalan bir grafik seyri izlemektedir. Ayaklanma ve iç savaşın etkisi azaldıkça ihracat yapılma arzı da artmakta olduğu anlaşılmaktadır. Ayakta kalan işletmelerin istihdam düzeylerinde pek bir değişikliğin olmadığı, kaybedilen ihracatın yerine alternatif pazar arayışlarında bulunarak kendilerini muhafaza edilmiş oldukları da görülmektedir. Sevkiyatların durması, gümrükler ve sınır kapılarının kapatılması ticaretin seyrini etkilese de illerimiz açısından ihracatı sıfıra indirememiş başka ülkelere ihracat yaparak devamlılığı sağlayabildikleri de anlaşılmaktadır. Her ne kadar durağan bir dönem yaşansa da işletme olarak güçlü bir yapıya sahip olan firmalar sürdürülebilir olmaya devam etmişlerdir.

5.2. Öneriler

Katılımcıların yaşadıkları sorunlar incelendiğinde finansal açıdan sermaye kuruluşlarının desteklerini işletmelerden geri çekmesinden kaynaklı problemlerin yaşandığı gözlenmektedir. Demokratik bir sürecin başlaması olarak ifade edilen Arap Baharının hızlı yayılışı ve diğer ülkeleri de tetikleyici etkisinin olumsuz sonuçlar vermesinde küresel sermaye gücünün etkisi var mıdır? Diktatör yönetim biçiminin, Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerindeki yer altı kaynaklarını küresel ekonomideki dağılımdaki payı neydi ve hangi ülke veya ülkelerin çıkarları doğrultusunda hareket ediyorlardı? Ekonomik anlamda güçlü olan ülkelerin Orta Doğu da ki demokratikleşme sürecindeki rolü neydi ve iç karışıklığın çözülemediği ülkelerde ne gibi politikalar

izlediler? Arap Baharının sonuçları ve günümüzdeki O.D. ve K.A. ülkelerinin durumuna bakıldığı zaman demokratikleşme hareketi olarak başlayan halk ayaklanmasının neden bu kadar farklı sonuçlar verdiği ve neden Suriye sorunun çözülemediği veya çözülmek istenmediği üzerine araştırma yapılması önem arz etmektedir. Araştırma Arap baharı öncesi ve sonrası olmak üzere karşılaştırmalı bir şekilde Güney Doğu bölgesindeki İllerimizi ekonomik şekilde daha detaylı incelemek açısından nicel bir araştırma ile desteklenmesi, Arap Baharı sürecinin ekonomik yönünü daha da aydınlatacaktır.

KAYNAKÇA

- Ağsakal, A. ve Erkan. M.K. (2016). Türkiye’de Dış Ticarete Ödeme Şekilleri ve Faiz Oranları. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*. (16), 581-588.
- Askar, G. (2018). Dış Ticarete Ödeme Yöntemleri ve Türkiye’deki Kullanımı. *Tartışma Metinleri*. <https://ticaret.edu.tr/uploads/dosyalar/921/145%20Dış%20Ticaret%20Ödeme%20Yöntemleri%20Ve%20Türkiye'deki%20Kullanımı.pdf> (27.07.2018).
- Akbaş, Z. (2015). Orta Doğu’da Değişim Süreci ve Türk Dış Politikası. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*. 3 (1), 51-73.
- Akbay, O. (2013). Türkiye’nin Ortadoğu ile Ekonomik İlişkileri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 1 (1), 87-101.
- Aktaş, N. (2017). *Türk Dış Ticaret Sistemi ve Yapısının İncelenmesi*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, İstanbul.
- Atilla, H. (2014). *Arap Ülkelerinde Çıkan İsyanların İncelenmesi*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, İstanbul.
- Aydıntepe, M. ve Artokça İ. (2014). *Yemen*. <https://docplayer.biz.tr/1341812-Hazirlayanlar-mustafa-aydintepe-izzettin-artokca.html> (17.03.2018).
- Ayhan, V. (2012). Tunus İsyanı: Arapların Devrim Ateşini Yakması. *Ortadoğu Etütler*. 3 (2), 52-93. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/209672> (1.04.2018).
- Buzkıran, K. ve Kutbay, H. (2013). Arap Baharının Türkiye’ye olan Ekonomik ve Sosyal etkisi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5 (1), 147-162.
- Ceylan, A. (2013). *Finansal teknikler*, Bursa: Ekin Kitapevi.
- Çetin, B. (2014). Türkiye’nin Orta Doğu ve Kuzey Afrika Ülkelerine Yaptığı İhracatın Analizi. *Marmara Üniversitesi Üretim Ekonomisi Kongresi*, (ss.1-13). <http://acikerisim.iku.edu.tr/bitstream/handle/11413/1176/BuketCetinUEK2014.df?sequence=1&isAllowed=y> (30.06.2018).
- Demir, Y. (2009). *1960-1980 Dönemi Türk-Arap Ekonomik İlişkileri*. <http://dergipark.gov.tr/ctad/issue/25240/266886>
- Deniz, T. (2014). *Arap Baharı ve Türkiye: Siyasi Coğrafya açısından bir değerlendirme*. <http://dergipark.gov.tr/ataunidcd/issue/2457/31307>

- Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu. (2014). *Irak Ülke bülteni*. <https://www.deik.org.tr> (01.08.2018)
- Duran, H. ve Özdemir, Ç. (2014). Türk Dış Politikasına Yansımalarıyla Arap Baharı. *Akademik İncelemeler Dergisi*. 7 (2), 181-198.
- Dünya Bankası, <https://www.worldbank.org/> (28.06.2018).
- Erk, O. (2015). *Türkiye İle Körfez Ülkeleri Arasında Dış Ticaret İlişkisinin İncelenmesi Çekim Modeli Yaklaşımı*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, İstanbul.
- Gaziantep Ticaret Odası. (2014). *Irak Ülke raporu*. http://gto.org.tr/upload/irak_raporu.pdf (24.07.2018)
- Güneydoğu Anadolu İhracatçıları Birliği. *Orta Doğu İhracat raporu*. <http://www.gaib.org.tr> (28.08.2018)
- İnançlı, S. ve Ak, M.Z. (2005). Türkiye'nin Komşu Ortadoğu Ülkeleri ile Ticari İlişkilerine Ekonomik ve Siyasi Gelişmelerin Etkileri. *Ortadoğu Yıllığı*, 385-404. http://ormer.sakarya.edu.tr/uploads/files/20_turkiye_nin_komsu_ortadoğu_ulke_eri_ile.pdf (02.05.2018).
- International Trade Centre. <https://www.trademapp.org/Index.aspx> (11.07.2018).
- International Trade Centre. <http://www.intracen.org/> (04.10.2018).
- Invest in Gaziantep. *Hedef Ülkeler*. <https://www.investingaziantep.gov.tr> (22.10.2018).
- İpekyolu Kalkınma Ajansı. *Orta Doğu durum raporu*. https://www.ika.org.tr/Orta_Dogu%09Durum-Raporu-icerik-118.html (18.05.2018)
- İstanbul Ticaret Üniversitesi. (2018). *Dış Ticaret Ödeme Yöntemleri ve Türkiye de kullanımı*. <https://ticaret.edu.tr> (20.05.2018)
- Karakoyun, İ., Özbek, A., Demircan, E. (2013). Suriye Krizinin Türk Dış Ticaretine Etkisi. *Türk İdare Dergisi*. 477, 223-238. <http://www.tid.gov.tr>
- Karakuş, A. (2016). *Katılım Bankacılığında Dış Ticaret Finansmanı ve Ürünleri*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, İstanbul.
- Kaya, F. (2011). *Uluslararası Ticaret İşlemleri ve Muhasebesi*, İstanbul: İSMMMMO Yayınları.

- Kaymakçı, O. (2012). Arap Baharı Öncesinde Kalkınma Sürecinde Seçilmiş Ülkeler Bazında Ortadoğu Ekonomileri ve Türkiye ile Ticari İlişkiler 2. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 8 (2), 223-253.
- Ketboğa, M. (2012). *Dış Ticaret Finansmanı Dış Ticaret Finansmanında Kullanılan Krediler ve Özellikleri Bu Kredileri Kullandıran Kurumların Kredileri Kullandırma Verimlilikleri*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Malatya.
- Kışlakçı, T. (2013). *Arap Baharı*, İstanbul: Mana Yayınları.
- Kutbay, D. (2015). Arap Baharının Türkiye'ye olan ekonomik ve sosyal etkileri. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*. 5 (1), 147-162.
- Marmara Üniversitesi (2014). *Türkiye'nin Orta Doğu ve Kuzey Afrika Ülkelerine yaptığı İhracatın analizi*. <http://acikerisim.iku.edu.tr/> (04.03.2018)
- Metin, M. ve İspiroğlu, F. (2017). Türkiye'nin MENA Ülkeleri ile Dış Ticareti: Bir Makroekonomik Değerlendirme. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 7 (1), 23-38.
- Milli Eğitim Bakanlığı. *Muhasebe Finansmanı Dış Ticaret Finansmanı*. <http://megep.meb.gov.tr/> (14.05.2018)
- Ortaç, S. (2010). *Dış Ticaret İşlemleri, Muhasebe Uygulamaları ve Uygulamaların Muhasebe Standartları Karşısındaki Durumu*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Ankara.
- Ortan, O. (2011). Arap Baharı ve Türkiye. *Müsiad Çerçeve Dergisi* (57), 22.
- Ortadoğu Araştırmaları Merkezi. (2009). *Ortadoğu Ülkelerinin Ekonomik Yapılarının Temel Özellikleri*. <http://www.orsam.org.tr> (25.10.2018)
- Ortadoğu Araştırmaları Merkezi. (2012). *Sosyal Medya ve Arap Baharı*. <http://orsam.org.tr/sosyal-medya-ve-arap-bahari/> (10.07.2018).
- Ortadoğu Araştırmaları Merkezi. (2011). *Arap Baharı, Türk Dış Politikası ve Dış Algılaması*. <http://www.orsam.org.tr> (10.06.2018)
- Özalp, A. (2004). *Dış Ticaret'te Teslim ve Ödeme Şekilleri*, İstanbul: Türkmen Kitabevi
- Özdemir, Z. (2005). Dış Ticaret Finansman Tekniklerinden Faktoring ve Forfaiting İşlemleri. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*: 194-224 <http://dergipark.gov.tr/kosbed/issue/25710/271294>

- Öztaban, O. (2016). *Dış Ticaret Finansmanı ve Dış Ticarete Kullanılan Ödeme Yöntemleri İle Makroekonomik Göstergeler Arasındaki İlişki*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Antalya.
- Öztürkler, H. (2009). Ortadoğu Ülkelerinin Ekonomik Yapılarının Temel Özellikleri. *Ortadoğu Analiz*, 1 (6), 65-71.
- Özyürek, Ş. (2016). *Arap Baharı Bağlamında Türkiye'nin Orta Doğu Ülkeleriyle İlişkileri*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Yalova.
- Paksoy, S., Paksoy, H., Alancıoğlu, E. (2014). Küreselleşmenin Sosyo-Politik Etkileri: Arap baharı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (46), 2-15. <http://dergipark.gov.tr/esosder/issue/6160/82809>
- Paksoy, H., Koçarslan, H., Kılınc, E., Tunç, A. (2015). Suriyelilerin Ekonomik Etkisi: Kilis İli Örneği. *Birey ve Toplum Dergisi*, 5(9), 142-173.
- Polat, F. ve Durmuş, A. (2015). *Immanuel Wallerstein Perspektifinde Arap Baharı Tunus Örneği*. Konya: Çizgi Kitabevi
- Prashad, V. (2012). *Arap Baharı, Libya Kışı* (Ş. Alpagut, Çev.) İstanbul: Yordam Kitap
- Politik Akademi. (2013). *Arap Baharı ve Sosyal Medya*. [http://politikakademi.org/2013/07/arap-bahari-ve-sosyal_medya/](http://politikakademi.org/2013/07/arap-bahari-ve-sosyal-medya/) (01.07.2018).
- Posta Gazetesi, (2011). *Kaddafi'nin Sonu*. <https://www.posta.com.tr/kaddafi-nin-sonu-92985> (15.02.2018).
- Sağsen, İ. (2011). Arap Baharı, Türk Dış Politikası ve Dış Algılaması. *Ortadoğu Analiz Dergisi*. 3 (31-32), 57-64.
- Sakarya Üniversitesi. (2005). *Türkiye'nin Komşu Ortadoğu Ülkeleri ile Ticari İlişkilerine Ekonomik ve Siyasi Gelişmelerin Etkileri*. <http://ormer.sakarya.edu.tr> (12.08.2018)
- Sakarya, Ş. (2009). İhracat Yapan İşletmelerin Finansman Kaynaklarının Belirlenmesine Yönelik Bir Alan Araştırması. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*. (42), 117-134. <http://dergipark.gov.tr/mufad/issue/35618/395825>
- Salur, S. ve Erdoğan, M. (2017). Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacıların Ekonomi Üzerindeki Etkileri. *Current Debates in Economics & Econometrics*(ss. 305-332).

- Sandalcılar, A. (2011). Türkiye-Suriye Dış Ticaretinin Sektörel analizi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 25 (3-4), 213-229.
<http://dergipark.gov.tr/atauniiibd/issue/2703/35519>
- Söker, Çağlar. (2013, Mayıs). *Ortadoğu'da Bölgesel Düzen ve Arap Baharı*.
<http://orsam.org.tr/tr/ortadogu-da-bolgesel-duzen-ve-arap-bahari/>
(07.07.2018).
- Şahin, M. ve Şahin, Ö. (2014). Arap baharı'nın Türkiye Ekonomisine Etkileri.
Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi. 12 (23), 171-187.
<http://dergipark.gov.tr/yead/issue/21808/234420> Doi:
<http://dx.doi.org/10.11611/JMER287>
- Şanlıurfa Ticaret Odası. (2014). *Suudi Arabistan Krallığı Ülke Raporu*,
<https://www.sutso.org.tr/upload/images/disticaret/Suudi%20Arabistan%20ulke%20Raporu-.doc> (05.02.2018).
- Taşkesen, A. (2014). Arap Dünyası'nda Demokratikleşme Hareketleri. *Akademik İncelemeler Dergisi*. 6 (2), 259-270.
<http://dergipark.gov.tr/akademikincelemeler/issue/1548/19021>
- The Economic Intelligence. *Syria*. <http://country.eiu.com/syria> (19.09.2018).
- Türk Eximbank. *Kurumsal*. <https://www.eximbank.gov.tr/tr/hakkimizda/kurumsal>
(14.05.2018).
- Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı.
Barınma merkezlerinde son durum. <https://www.afad.gov.tr/tr/2374/BarınmaMerkezlerinde-Son-Durum> (06.04.2018).
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. *Türkiye-Suriye Siyasi İlişkileri*.
<http://www.mfa.gov.tr/turkiye-suriye-siyasi-iliskileri-.tr.mfa> (07.07.2018).
- Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, *Yıllık göç raporları*.http://www.goc.gov.tr/icerik/yillik-goc-raporlari_363_377
(21.10.2018).
- Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı. *Dış Ticaret*. <https://ticaret.gov.tr> (15.07.2018).
- Türkiye İş Bankası. (2015). *Irak'ın Ekonomik Potansiyeline İlişkin Değerlendirme*.
<https://ekonomi.isbank.com.tr/tr/Sayfalar/anasayfa.aspx> (08.02.2018).

- Varlık, U. ve Uçar, M. (2017). Dış ticarete Ödeme şekilleri ve Vesaik Mukabili İşlemlerde Operasyonel Riskler. *Uluslararası Ticaret ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 1-16. DOI: 10,30711/utead.304063
- Yıldırım, A. (1999). *Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi*.
<http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/5326> (27.08.2018).
- Yıldırım, A. Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Yiğittaşçı, E. (2016). *Uluslararası Ticaret, Türkiye Buğday Üretimi, Dış Ticareti ve Dahilde İşleme Rejimi Örnek Çalışması*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, İstanbul.
- Yüksel, D. (2015). *Arap Baharından Etkilenen Yakın ve Orta Doğu Ülkeleri ile Türkiye Arasındaki İthalat ve İhracat Miktarlarının Arıma Modelleri ile İncelenmesi*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, İzmir.

EKLER

EK1: Araştırmada Kullanılan Görüşme Formu

GÖRÜŞME FORMU

Araştırma konusu: “Arap Baharından Sonra Türkiye’nin Dış Ticaret’te Yaşanan Finansal Problemler”

Tarih ve Saat:

Görüşmeci

Giriş

Merhaba, ismim Abdulkadir SAATÇI. Hasan Kalyoncu Üniversitesi İşletme Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans öğrencisiyim “Arap Baharından Sonra Dış Ticaret’te Yaşanılan Finansal Problemler” konusu üzerine araştırma yapmaktayım. Araştırmamın amacı, işletmelerin Arap baharı sürecinin öncesi ve sonrası olmak üzere finansman araçlarında ve pazar paylarında yaşadıkları sorunları ve bu problemlerin işletmelere nasıl yansıtıldığına dair görüş ve önerilerin sunulmasıdır.

Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde 2009 yılı itibariyle başlayan bir halk ayaklanması yaşanmıştır. Bu ayaklanmanın adı birçok akademik yazıda “Arap Baharı” olarak adlandırılmaktadır. Yapılan halk ayaklanması sonucu Güneydoğu sınırımıza komşu Ülkelere de yansımıştır. Olayların yaşanması neticesinde sizlerin dış ticaretinizde finansal açıdan yaşadığınız problemlerle ilgili fikirlerinizi ve Arap baharı sonrasındaki beklentilerinizi bilmek istiyorum. Bu amaç doğrultusunda hazırladığım soruları yanıtlamanız yeterli olacaktır.

Görüşme soruları:

1. Ne kadar süredir firmanızla ithalat ve/veya ihracat yapmaktasınız?

.....
.....
.....

2. Arap baharı öncesindeki yıllarda Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkeleriyle olan dış ticaret ilişkileriniz nasıldı?

.....
.....
.....

3. En fazla ticaret hacminiz olduğu 3 Ortadoğu ve/veya kuzey Afrika ülkesini söyley misiniz?

.....
.....
.....

4. Arap baharı öncesinde dış ticaretiniz için kredi kuruluşlarından finansman sağladınız mı?

.....
.....
.....

5. Hangi kredi kuruluşlarından kredi kullanırdınız?

.....
.....
.....

6. İthalat ve/veya ihracat yaptığınız Ortadoğu ülkeleriyle ürün sevkiyatında veya tahsilat noktasında herhangi bir sorun yaşadınız mı?

.....
.....
.....

7. Dış ticaretinizde hangi ödeme ve/veya tahsilat araçlarını kullanırdınız?

.....
.....
.....

8. Arap baharı öncesi ve sonrasında Firmanızın istihdam ettiği çalışan sayısında bir farklılık görüldü mü?

.....
.....
.....

9. Arap baharı öncesinde sizce hangi sektörlerde daha yoğun ticaret yaşanmaktaydı?

.....
.....
.....
.....

10. Şu an ticaretinizin devam ettiği Ortadoğu veya kuzey Afrika ülkesi var mıdır? Varsa, Arap baharı öncesine kıyasla nasıl ilerlemektedir?

.....
.....
.....

11. Üretiminizde Arap baharı sürecinin öncesi ve sonrasında üretim kapasitesinde herhangi bir artış veya azalış meydana geldi mi?

.....
.....
.....

12. Dış ticaretinizde kullandığınız kredi veya finansman araçlarında bir sorun yaşadınız mı?

.....
.....
.....
.....

13. Ortadoğu pazarının geleceği hakkında ne düşünüyorsunuz?

.....
.....
.....
.....

14. Sizce hangi sektörler Arap baharından daha fazla etkilenmiştir?

.....
.....
.....

